

การวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างต้นแบบ
ในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

นางสาวจุรีรัตน์ สาคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AN ANALYSIS OF EDUCATIONAL MANAGEMENT FOR PRESCHOOLERS IN BEST PRACTICE
DEMOCRACY SCHOOL UNDER DEMOCRACY SCHOOL PROJECT

Miss Jureerat Sakorn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Early Childhood Education

Department of Curriculum and Instruction

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของ
โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการ
โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

โดย

นางสาวจุรีรัตน์ สาคร

สาขาวิชา

การศึกษาปฐมวัย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.อัญญมณี บุญเชื้อ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา ชลาภิรมย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร.อัญญมณี บุญเชื้อ)

จूरินทร์ สาคร : การวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
ต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (AN ANALYSIS OF EDUCATIONAL
MANAGEMENT FOR PRESCHOOLERS IN BEST PRACTICE DEMOCRACY SCHOOL UNDER
DEMOCRACY SCHOOL PROJECT) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร.อัญญมณี บุญชื้อ, 233 หน้า.

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างใน 2 ด้าน คือ ด้านการบริหาร และด้าน
การปฏิบัติ โรงเรียนพหุกรณีศึกษาและการกำหนดผู้ให้ข้อมูล คือ โรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตย
ตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2555 ประกอบไปด้วย 1 โรงเรียนในจังหวัดกรุงเทพฯ และ 5 โรงเรียนในจังหวัดอื่น
คือ จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดชุมพร และจังหวัดลพบุรี ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหาร
จำนวน 6 คน ครู 14 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า

ด้านการบริหาร: 1) การกำหนดแผนงานและนโยบาย ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์และแนว
ทางการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม
การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน พบว่า มีการเตรียมโครงการเพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในเด็ก การ
นิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า มีการใช้แบบรายงานผลของครูผู้รับผิดชอบและเสนอต่อผู้บริหาร
และการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน พบว่า ประเมินผลจากครูและผู้รับผิดชอบโครงการในรูปแบบการ
รายงานผล 2) งานด้านบุคลากร ประกอบด้วย การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ พบว่า แต่งตั้งคณะกรรมการ
โครงการ โดยระบุเป็นตำแหน่งและเสนอให้ผู้บริหารทำการอนุมัติ การระดมความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่รายละเอียดของ
งาน พบว่า มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การจัดสัมมนาทางวิชาการ พบว่า ครู
ได้รับการจัดอบรมโดยทางโรงเรียนเป็นผู้จัดขึ้น มีเนื้อหาหลักของการอบรม คือ การปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรม
ประชาธิปไตยสำหรับเด็กอนุบาล และการส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน
และการปฏิบัติ ไม่พบว่าผู้บริหารส่งครูในระดับอนุบาลเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัด 3) งานทรัพยากร
ประกอบด้วย การจัดนิทรรศการ พบว่า มีการจัดทำเอกสารแนะนำศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย เอกสารประกอบ
โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง พบว่า มีการจัดทำแผนพับแนะนำโครงการ การจัดเวทีการแสดงและการ
ประกวด ไม่พบว่ามีการจัดในระดับอนุบาล และการจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ ไม่พบว่ามีการจัดในระดับอนุบาล 4)
การเงินและงบประมาณ ประกอบด้วย การจัดทำงบประมาณ พบว่า มีการเสนองบประมาณโดยแจกแจงกิจกรรมที่
อยู่ภายใต้โครงการและระบุยอดเงิน และการสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ พบว่า มีการสรุปค่าใช้จ่ายในการ
ดำเนินงานกิจกรรมโดยแจกแจงจำนวนเงินรายรับและรายจ่าย

ด้านการปฏิบัติ: 1) การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ 2) การฝึกปฏิบัติตามวิถี
ประชาธิปไตยในโรงเรียน 3) การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน 4) การนำหลักประชาธิปไตยมา
ประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ มีความคล้ายคลึงกัน มีความแตกต่างกันในรายละเอียดขององค์ประกอบรูปแบบการสอน

ภาควิชา หลักสูตรและการสอน

ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา การศึกษาปฐมวัย

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2558

5583374227 : MAJOR EARLY CHILDHOOD EDUCATION

KEYWORDS: DEMOCRACY SCHOOL / PRESCHOOLERS / EDUCATIONAL MANAGEMENT

JUREERAT SAKORN: AN ANALYSIS OF EDUCATIONAL MANAGEMENT FOR PRESCHOOLERS IN BEST PRACTICE DEMOCRACY SCHOOL UNDER DEMOCRACY SCHOOL PROJECT. ADVISOR: ANYAMANEE BOONSUE, Ph.D., 233 pp.

The purpose of this qualitative research was to analysis of educational management for preschoolers in best practice democracy school under democracy school project in 2 aspects; management and practice. Multicase studies are best practice democracy schools in 2012. 1 school in Bangkok and 5 schools in other provinces in Thailand such as Nakhonpathom, Suphanburi, Ratchaburi, Chumphon and Lopburi. Research participants were 6 school administrators and 14 preschooler teachers. Multiple data collection procedures were used; interview, observation, documentation

The results of analyze preschoolers in best practice democracy school were similar in additional. Management 1) Objective setting considers of democratic behavior in 3 aspects; respect rights, fellowship and intelligence fair. 2) Design and sequence plan preparation for develop democratic behavior. 3) Supervision by using the teacher' s report to administrator. 4) Evaluation and results of operations by using the teacher' s report. 5) Identified as position and proposed administrator approval. 6) Brainstorming details of the distribution function have a board meeting to set Implementation Guidelines. 7) The academic seminar the teachers have been trained with the school to focus on instilling a child to democratic behavior. 8) Sending personnel to attend training to improve knowledge about the behavior and practice of teaching. Not that the administration sent to teachers in kindergarten attend training agency. 9) The exhibition has found documentation of democracy center. 10) Democratic school project documentation were prepared brochures introducing democratic school project. 11) The stage of the contest there was no organized in kindergarten. 12) The activities there was no organized in kindergarten. 13) Budgeting found that the proposed budget by activity and specify the amount. 14) A summary report from the project found that the amount of distributions paid by summary income and expenses. Practice 1) The teaching of democracy in the unit 2) Democratic practice in the school 3) the application and extension of democracy in the community 4) bringing democracy to adapt creatively are similarities there are differences in the details of the teaching model.

Department: Curriculum and Instruction Student's Signature .....

Field of Study: Early Childhood Education Advisor's Signature .....

Academic Year: 2015

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตา ความกรุณาจาก อาจารย์ ดร.อัญญาภรณ์ บุญเชื้อ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยสละเวลาให้การปรึกษา ตรวจสอบแก้ไข และคอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบ ขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร ประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.อุไรรัตน์ สำเร็จวงศ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความกรุณาในการ ตรวจสอบพิจารณา และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความรู้ทั้งในด้านวิชาการ และแนวทางในการดำเนินชีวิต

กราบขอบพระคุณในความเมตตาและกรุณาของท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรรถพล อนันตวรสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี แสงวงเจริญ และคุณ นพพร บุญแก้ว ที่กรุณาเสียสละเวลาตรวจสอบและให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณะครู และนักเรียนโรงเรียนอนุบาลนครปฐม ที่ให้ความ ร่วมมือในการทดลองใช้เครื่องมือฉบับร่าง และขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน โรงเรียนที่ 1 โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนที่ 5 และโรงเรียนที่ 6 ที่ให้ความ ร่วมมือและความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณครอบครัวที่คอยช่วยเหลือ ให้ความรัก และเป็นทุกสิ่งในชีวิต ของผู้วิจัย และขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ สาขาวิชาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สำหรับกำลังใจ และความช่วยเหลือที่มีให้กันมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความมีน้ำใจของทุกท่านที่เป็นส่วน หนึ่ง ของความสำเร็จในวันนี้

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึง กราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของการวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย	6
วัตถุประสงค์.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	11
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
1. การดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล.....	14
2. ประชาธิปไตย.....	15
2.1 ความหมายของประชาธิปไตย	15
2.2 ประชาธิปไตยกับการศึกษา	17
2.3 ความสำคัญของประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาล	19
2.4 บทบาทครูในการสอนประชาธิปไตย	21
2.5 คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล	24
2.6 ความสำคัญของการเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาล	31
2.7 การพัฒนาความเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาล.....	32
2.8 ลักษณะพัฒนาการของเด็กที่นำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดี.....	34
2.9 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546	35

2.10 แนวการสอนประชาธิปไตยแก่เด็กวัยอนุบาล	41
3. โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย	48
3.1 ความหมายของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย	48
3.2 ประเภทของโรงเรียนประชาธิปไตย	49
3.3 หลักการของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย.....	49
3.4 วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย	50
3.5 กลุ่มเป้าหมาย.....	50
3.6 ผู้รับผิดชอบโครงการ	51
3.7 หน่วยงานที่สนับสนุนโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย	51
3.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	51
3.9 หลักเกณฑ์การพิจารณา	52
3.10 โครงการย่อยของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง	52
4. การวิจัยเชิงคุณภาพ	53
4.1 ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ	53
4.2 ประเภทของการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	56
4.3 ประเภทของการวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multi - case study research)	57
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	58
5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาล.....	58
5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการในสถานศึกษา.....	62
5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับพหุกรณีศึกษา.....	62
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	65
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	68
1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลก่อนลงภาคสนาม.....	69

2. การเริ่มต้นเข้าสู่สนามวิจัย.....	77
3. การเตรียมตัวสู่ภาคสนาม.....	78
4. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ.....	81
5. การศึกษานำร่อง.....	106
6. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล.....	107
7. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	107
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	109
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา.....	110
ตอนที่ 2 การบริหารการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง.....	133
ตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการ โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล.....	143
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	195
สรุปผลการวิจัย.....	195
อภิปรายผลการวิจัย.....	203
ข้อเสนอแนะ.....	206
รายการอ้างอิง.....	208
ภาคผนวก.....	212
ภาคผนวก ก รายงานผู้ทรงคุณวุฒิ.....	213
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	214
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	233

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการวิจัย

ประชาธิปไตย เป็นแนวคิดการบริหารดูแลประเทศที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดในสังคมโลก ปัจจุบัน มีสาระสำคัญที่ให้อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนเพื่อประชาชนและโดยประชาชน ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง และมีส่วนร่วมในการบริหารดูแลประเทศได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามแนวคิดประชาธิปไตยจะเป็นจริงได้ คุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน ประชาชนต้องมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ เคารพในสิทธิเสรีภาพ ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น โดยใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เห็นความสำคัญของข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง ติดตามและตรวจสอบการบริหารประเทศ รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวมอย่างจริงจัง ทั้งนี้เครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตย คือ การศึกษาเรียนรู้การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมหรือวิถีชีวิตประชาธิปไตย พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการบริหารดูแลประเทศ และพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืนผาสุกต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การยอมรับในความแตกต่าง การเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและการรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่เรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ หากจะต้องมีการจัดการเรียนรู้และการให้การฝึกฝนความเป็น “พลเมือง” จึงจะสามารถทำให้เกิดขึ้นมาได้ ประเทศที่เคยล้มเหลวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาแล้ว ดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนี สามารถประสบความสำเร็จกับการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยในทุกวันนี้ได้นั้นก็เพราะประเทศเหล่านี้ตระหนักว่าประชาธิปไตยไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง และพลเมืองในประเทศไม่สามารถเกิดความเป็นประชาธิปไตยในตนเองได้จากการเพียงแค่ประเทศปรับการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ประเทศเหล่านี้จึงมีการจัด “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง” (Civic Education) เพื่อสอนและฝึกฝนคนของเขาให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเริ่มสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษาต่อเนื่องไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยหลายประเทศมีการเรียนเรื่องดังกล่าวไปถึงในระดับมหาวิทยาลัย (ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล, 2552)

ประเทศไทยมีระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คนไทยต้องเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพจึงจะสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยซึ่งรูปแบบของวิถีประชาธิปไตยนั้นขึ้นอยู่กับการบ่มเพาะวิถีคิดและวิถีชีวิตของคน

ในสังคมที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว และครู จนกลายเป็นวิถีประชาธิปไตย (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) แต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ายังมีปัญหาความไม่เข้าใจในหลักการของประชาธิปไตยของคนไทยจำนวนหนึ่ง เช่น ความเข้าใจในเรื่องการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชนตามเสียงข้างมาก ทำให้นำไปสู่การเกิดความขัดแย้งและความวุ่นวายทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการการนำเสนอของสื่อต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีความรู้และความเข้าใจเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะเด็กเหล่านี้คือความหวังในอนาคตของประเทศไทย (สร อักษรสกุล, 2552) ดังที่ สาโรช บัวศรี (2544) กล่าวว่า ประชาธิปไตยในอุดมคติ คือ การที่มนุษย์มีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในสติปัญญา มีเหตุผล มีอิสรภาพ และมีเสรีภาพ ซึ่งในระบบการเมืองแบบ ประชาธิปไตยที่ไม่ใช่เพียงอำนาจการปกครองมาจากประชาชน แต่ควรเป็นประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (Democracy is a way of life) โดยบุคคลควรร่วมกันแสดงออกถึงการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งกายและใจ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาซึ่งนับเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง และมีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้พลเมืองมีรูปแบบการดำเนินชีวิตดังกล่าวด้วยความเชื่อมั่นว่าจะ เป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความสุขตั้งแต่ในระดับครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไป

การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสอนประชาธิปไตยตั้งแต่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียนเพื่อให้ทราบ และตระหนักว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงเป็นอย่างไร ควรพัฒนาเด็กให้มีความเป็นประชาธิปไตยเป็นลักษณะนิสัยไปในทิศทางที่เหมาะสมอย่างไร (สาโรช บัวศรี, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติและแนวนโยบายที่สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะมาตราที่ 7 ที่ระบุว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ

รู้จักฟังตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 3)

European Union (2008) ได้กล่าวถึงประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาลไว้ว่า ประชาธิปไตยสำหรับเด็ก คือ การมีส่วนร่วมที่เด็กเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ลักษณะของการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วม คือ การรับฟังเสียงหรือความคิดเห็นของเด็ก เพราะเด็กทุกคนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยกำเนิด อย่างไรก็ตามการปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตยควรมีลักษณะของการเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิต ไม่ใช่เป็นเพียงแค่รูปแบบการสอน การจัดบรรยากาศและวิถีชีวิตในสถานศึกษาให้มีความเป็นประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการปลูกฝังให้เด็กรักประชาธิปไตยนั้นต้องอยู่ในวิถีชีวิตของพวกเขา และควรเป็นกระบวนการที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมตั้งแต่เยาว์วัย (วันเพ็ญ สุทธากาศ, 2552) เพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับกระบวนการทางประชาธิปไตย การตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน การได้รับการกล่อมเกลาให้เห็นถึงคุณค่าของประชาธิปไตย การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการมีส่วนร่วมผ่านการปฏิบัติในวิถีชีวิตในโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความนับถือตนเองของเด็ก การเคารพในการตัดสินใจของตนเองและผู้อื่น (Nalbantoglou et al., 2015)

ประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาลจึงเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น เพราะเรื่องของประชาธิปไตยไม่สามารถเกิดขึ้นได้เอง แต่ต้องเกิดจากความตั้งใจที่จะให้เกิดขึ้นและจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานสนับสนุนการประยุกต์หลักประชาธิปไตยกับการเรียนการสอนในระดับอนุบาล โรงเรียนจึงนับเป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้เด็กตระหนักถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ด้วยการให้เด็กได้เรียนรู้ทฤษฎีควบคู่ไปกับการปฏิบัติในชีวิตจริง พร้อมทั้งนำรูปแบบประชาธิปไตยมาใช้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาให้เด็กมีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่ และมีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข อันเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตและเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการนำไปใช้ในสังคมและชุมชน (Moss, 2007)

จากเหตุผลที่กล่าวมา โรงเรียนจึงควรปลูกฝังด้วยการให้เด็กได้เรียนรู้การปฏิบัติในชีวิตจริง พร้อมทั้งนำรูปแบบประชาธิปไตยมาใช้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาให้เด็กมีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่และมีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข อันเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตและเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปใช้ในสังคมและชุมชน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2544) ดังที่ Baker (2013) กล่าวว่า เด็กเล็กจะเปิดรับกับความหลากหลายมากกว่าเด็กที่โตแล้วหรือผู้ใหญ่ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้เด็กจัดการกับปัญหาเรื่องความแตกต่างจากความหลากหลายได้เร็วเท่าไร เด็กจะมีความเคารพในความแตกต่างมากขึ้นเท่านั้น การให้เด็กได้มีโอกาสเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ได้วางแผนเลือกที่จะเล่น ได้ตัดสินใจพูดและสะท้อนความคิดรวมถึงการให้เหตุผลกับสิ่งที่ตนเองทำ การเข้าใจตนเองและผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ทำให้โรงเรียนอนุบาลสามารถเป็นแหล่งส่งเสริมความเป็นพลเมืองแห่งแรกของเด็กได้ การปลูกฝังลักษณะนิสัยของการเป็นพลเมืองดังกล่าวนี้จำเป็นต้องทำตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ซึ่งจะได้ผลดีมากกว่าการที่ส่งเสริมเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว (Nalbantoglou et al., 2015) เช่นเดียวกับ Kymlicka (1995) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองไม่ได้หมายถึงการมีสิทธิและครอบครองในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่หมายถึงการรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง ซึ่งสำหรับเด็กวัยอนุบาลนั้น Lister (2007) กล่าวว่า การที่เด็กจะสามารถเป็นพลเมืองที่ดีได้นั้นจำเป็นต้องได้รับการวางรากฐานมาตั้งแต่วัยเล็ก ๆ เพื่อนำไปสู่องค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี โดยการพัฒนาความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กวัยอนุบาลนั้น Kelly (2008) พบว่า เด็กปฐมวัยควรได้รับการพัฒนาความเป็นพลเมืองใน 3 ด้านคือ 1) ด้านปัญญา (Cognitive) หมายถึง การคิดหรือความเชื่อ หมายถึง การรับรู้ต่อตนเองว่าตนเองสามารถเป็นผู้ช่วยที่ดี (Good helper) และมีความเชื่อว่าผู้คนส่วนใหญ่ไว้ใจได้ 2) ด้านความรู้สึก (Affective) หมายถึง การรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเชื่อใจในเพื่อนและผู้ใหญ่ การแสดงออกถึงความรู้สึกทางบวกและการยินยอม และ 3) ด้านพฤติกรรม (Behavioral) หมายถึง การแสดงออกว่าตนเองมีความห่วงใยใส่ใจในผู้อื่น การสามารถทำงานร่วมกับกลุ่มด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานที่เกี่ยวข้องกับสังคม สอดคล้องกับ Baker (2013) ที่กล่าวว่า เด็กควรได้รับการพัฒนาในการเป็นพลเมืองในเรื่องการมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Membership) คือ การใช้สิทธิโดยเคารพในสิทธิของผู้อื่นเช่นกัน การมีภาระผูกพัน (Obligation) คือ การมีความรู้สึกว่าคุณมีหน้าที่ในสังคมทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงการนึกถึงผู้อื่นและการมีส่วนร่วม (Participation) คือ การเป็นผู้สนับสนุนที่รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยการใช้สิทธิและเสียงของตนอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งนับเป็นพื้นฐานสำคัญของการเห็นคุณค่าของความยุติธรรม และความเสมอภาคจากการเคารพสิทธิของผู้อื่นอันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย (Koutsouvanou, 2011 อ้างถึงใน Nalbantoglou et al., 2015)

สำหรับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของไทยนั้นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย (2546) ได้ระบุคุณลักษณะของเด็กวัย 3-6 ปี ในหลักสูตร คือ วัยอนุบาลเป็นวัยที่เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กวัยนี้จึงชอบเล่นเป็นกลุ่มมากกว่าเล่นคนเดียว รวมถึงเป็นวัยที่ต้องการตัวแบบด้านสังคมและจริยธรรม อีกทั้งยังมีมาตรฐาน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในข้อที่ 8 ระบุว่า เด็กควรที่จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับ สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2545) ที่กล่าวว่า เด็กอายุ 3-6 ปี สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ รู้จักใช้คำถามเล่านิทานหรือเล่าสิ่งที่ตนคิดได้สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้มีความเชื่อมั่นในความคิดของตนเองและเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ องค์ประกอบลักษณะประชาธิปไตยดังกล่าว จึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่สามารถ พัฒนาให้เกิดขึ้นได้ในประเทศไทย

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เป็นโครงการที่จัดตั้งโดยคณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยได้ดำเนินการให้เด็กมีพฤติกรรม และคุณลักษณะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง 3 ด้าน คือ ปัญญาธรรม คารวะธรรม และสามัคคีธรรม อย่างเหมาะสมกับวัยและระดับการศึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมในการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย, 2556) หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับ สาโรช บัวศรี (2544) ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของลักษณะประชาธิปไตยไว้ 3 ประการ ได้แก่ การเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง ที่เรียกว่าคารวะธรรม การแบ่งปันกัน ร่วมงานกันและประสานงานกัน เรียกว่าสามัคคีธรรม และมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญาหรือที่เรียกว่าปัญญาธรรม ดังนั้นลักษณะกิจกรรมโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง จึงเน้นการเคารพสิทธิส่วนบุคคล การร่วมมือร่วมใจ ประสานเพื่อส่วนรวม และการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาาร่วมกัน (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย, 2556) ซึ่งการดำเนินโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง โรงเรียนที่รักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ โดยเฉพาะโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ เป็นโรงเรียนที่เคยได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างแล้ว และได้รับเกียรติบัตรรางวัลโรงเรียนที่รักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างติดต่อกันรวมไม่น้อยกว่า 3 ปี พบว่า โรงเรียนที่ได้รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พุทธศักราช 2555 มีจำนวนทั้งสิ้น 7 โรง ได้แก่ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจำนวน 2 โรง โรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีจำนวน 3 โรง โรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร มีจำนวน 1 โรง และโรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวน 1 โรง

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังตื่นตัวและให้ความสำคัญในเรื่องประชาธิปไตยกันอย่างมาก อีกทั้งปัจจุบันยังไม่มีภาวะวิกฤตเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง โดยเฉพาะยังขาดข้อมูลในการดำเนินการ บริหารและด้านการนำไปปฏิบัติ และผู้วิจัยเชื่อว่าข้อมูลในส่วนดังกล่าวข้างต้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ แก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่สนใจเข้าร่วมโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง หรือสนใจพัฒนา พฤติกรรมประชาธิปไตยให้แก่เด็กและเยาวชน ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษา สำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของ Decker and Decker (2005) ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้าน องค์ประกอบด้านการบริหาร ได้แก่ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานด้านสภาพแวดล้อม การ บริหารการเงินและงบประมาณ และด้านองค์ประกอบด้านการเรียนการสอน ได้แก่ การวางแผนการ จัดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก การวัดและการประเมินผล ความร่วมมือระหว่างบ้าน และชุมชน การบริการด้านโภชนาการ และการดูแลด้านความปลอดภัย เพื่อให้ดำเนินงานการจัด การศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลได้อย่างมีคุณภาพ และเกิดความพร้อมในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นใน สังคมอย่างมีความสุข และเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสม รวมถึงเป็นรากฐานที่ดีในการดำเนิน ชีวิตได้อย่างเต็มศักยภาพสืบต่อไปในสังคมแบบประชาธิปไตย

คำถามการวิจัย

1. การบริหารการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างเป็นอย่างเป็นอย่างไร
2. การปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียน ประชาธิปไตยตัวอย่างมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
2. เพื่อศึกษาลักษณะการปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบใน โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา โดยศึกษาโรงเรียนที่ได้รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในปี พ.ศ. 2555 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร และสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 6 โรงเรียน

ประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วย วิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร และด้านการนำไปปฏิบัติ

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกช่วงศึกษานำร่องในเดือน มกราคม พ.ศ. 2558 ช่วงที่สองเก็บข้อมูลจริง ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - พฤศจิกายน 2558 รวมเป็นเวลาทั้งสิ้น 11 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานในสถานศึกษาที่ครอบคลุมภาระงานในด้านการบริหาร และการปฏิบัติ โดยผู้บริหารแบ่งภาระงานให้ หัวหน้าสายชั้นอนุบาล ครู และผู้ช่วยครู ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนการนิเทศ การบริหารการศึกษา และปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานการศึกษาตามความเหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กให้มีความพร้อมและมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย

โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ หมายถึง โรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย โดยคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ดำเนินกิจกรรมพัฒนาให้เด็กมีพฤติกรรม และคุณลักษณะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตั้งแต่ระดับอนุบาล โดยแบ่งพฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็กเป็น 3 ด้าน คือ ปัญญาธรรม คารวะธรรม และสามัคคีธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมในการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อีกทั้งเป็นโรงเรียนที่เคยได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างแล้ว และได้รับเกียรติบัตรรางวัลโรงเรียนที่รักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องรวมไม่น้อยกว่า 3 ปี

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบใน

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง หมายถึง การดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาระดับอนุบาล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร และด้านการนำไปปฏิบัติ

ด้านการบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา รวมทั้งหัวหน้าสายชั้นอนุบาล และครู ร่วมกันดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กวัยอนุบาลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างได้กำหนดไว้ ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ การกำหนดแผนงานและนโยบาย งานด้านบุคลากร งานทรัพยากร และการเงินและงบประมาณ

การกำหนดแผนงานและนโยบาย หมายถึง แนวทางหรือวิธีการทำงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดของโครงการ แบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ และการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน

งานด้านบุคลากร หมายถึง กระบวนการเกี่ยวกับบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน ดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ตลอดจนการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่บุคลากรประกอบด้วย การกำหนดบทบาทหน้าที่แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบ คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ และการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร

งานทรัพยากร หมายถึง การจัดเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ทั้งการเรียนในห้องเรียนและในกิจกรรมนอกห้องเรียนหรือในชุมชน แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบ คือ การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และการจัดเตรียมสถานที่

การเงินและงบประมาณ หมายถึง การวางแผนดำเนินการและการจัดระเบียบจัดหางบประมาณ การสรุปลงเงินของแต่ละโครงการของโรงเรียน แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบ คือ การจัดทำงบประมาณ และการสรุปลงเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ

ด้านการนำไปปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินการตามแผนงานที่ได้วางไว้มาปฏิบัติ จากการทำงานร่วมกันของครู และผู้ช่วยครู เพื่อพัฒนาเด็กให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างได้กำหนดไว้ ประกอบไป 4 ด้าน คือ การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน การประยุกต์ใช้และการขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน และการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์

การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้เด็กเกี่ยวกับประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อสังคม และพฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็ก แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม ได้แก่

การวาระธรรม หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้เด็กรู้จักเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งทางกายและวาจา ต่อความคิดเห็นที่แตกต่างของเพื่อนขณะทำกิจกรรมตามหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย และฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง

สามัคคีธรรม หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้เด็กร่วมมือกันในการเรียน หรือการทำงานร่วมกันขณะทำกิจกรรมตามหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกัน และการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม

ปัญญาธรรม หมายถึง การจัดประสบการณ์ที่เน้นให้เด็กรู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจและแก้ปัญหาจากการเรียนหรือทำงานร่วมกัน ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กแก้ปัญหาด้วยการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง และการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาคำถามการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม

การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน หมายถึง การสอนที่ทำให้ประสบการณ์ตรงกับเด็กโดยการลงมือปฏิบัติจริงตามหลักประชาธิปไตยในโรงเรียน ทั้งทางด้าน การแสดงออก การแสดงความคิดเห็น และทางพฤติกรรม แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ การวาระธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม ได้แก่

การวาระธรรม หมายถึง การสอนที่ให้ประสบการณ์ตรงกับเด็กในเคารพซึ่งกันและกัน ในกฎเกณฑ์ ในสิทธิของผู้อื่น ในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงที่วางร่วมกันในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน และฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย

สามัคคีธรรม หมายถึง การสอนที่ให้ประสบการณ์ตรงกับเด็กในการร่วมมือในการคิด และวางแผนการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียนร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ประกอบด้วย 2 ด้านคือ เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมเลือกตั้งด้วยความสามัคคี

ปัญญาธรรม หมายถึง การสอนที่ให้ประสบการณ์ตรงกับเด็กในการรู้จักใช้เหตุผลในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียนร่วมกัน การใช้เหตุผลตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นได้โดยไม่ขัดแย้ง ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลใน

การเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และการฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน

การประยุกต์ใช้และการขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน คือ การนำหลักประชาธิปไตยไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสม และขยายผลสู่สังคมและชุมชนรอบบริเวณโรงเรียน แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ การระดมความคิด สัมผัสธรรม ปัญญาธรรม ได้แก่

การระดมความคิด หมายถึง การนำหลักประชาธิปไตยไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนด้วยการเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพในกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในสังคม เคารพและปฏิบัติตามข้อตกลงที่วางร่วมกันในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการขยายประชาธิปไตยในชุมชน ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม และการฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคม

สัมผัสธรรม หมายถึง การนำหลักประชาธิปไตยไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนด้วยการร่วมมือในการทำงาน คิด และวางแผนการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการขยายประชาธิปไตยในชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคี และให้เด็กรับรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ปัญญาธรรม หมายถึง การนำหลักประชาธิปไตยไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนในการรู้จักใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาขณะทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการขยายประชาธิปไตยในชุมชนร่วมกับผู้อื่นได้โดยไม่ขัดแย้ง ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การปรับหลักประชาธิปไตยมาปฏิบัติได้จริงอย่างสร้างสรรค์ตามความคิดของเด็ก แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ การระดมความคิด สัมผัสธรรม ปัญญาธรรม ได้แก่

การระดมความคิด หมายถึง การปรับหลักประชาธิปไตยมาปฏิบัติได้จริงอย่างสร้างสรรค์ตามความคิดของเด็ก ในการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น เคารพในสิทธิของผู้อื่นยอมรับ และปฏิบัติตามข้อตกลงที่วางร่วมกันในการทำกิจกรรมที่นำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย และการฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย

สามัคคีธรรม หมายถึง การปรับหลักประชาธิปไตยมาปฏิบัติได้จริงอย่างสร้างสรรค์ตามความคิดของเด็ก ในการร่วมมือในการเรียนหรือการร่วมมือในการทำกิจกรรมที่นำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และการฝึกให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ปัญญาธรรม หมายถึง การปรับหลักประชาธิปไตยมาปฏิบัติได้จริงอย่างสร้างสรรค์ตามความคิดของเด็กในการรู้จักใช้เหตุผลในการทำกิจกรรมที่นำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ สามารถใช้เหตุผลตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นได้โดยไม่ขัดแย้ง ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การฝึกให้เด็กคิดริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม และการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย

เด็กวัยอนุบาล หมายถึง เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1-3 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โรงเรียนสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร และโรงเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในปี พ.ศ. 2555

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาในการปลูกฝังประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาลได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลสำหรับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เพื่อนำไปพัฒนาหรือต่อยอดโครงการในภายภาคหน้า

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย ดังนี้

1. การดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

2. ประชาธิปไตย

- 2.1 ความหมายของประชาธิปไตย
- 2.2 ประชาธิปไตยกับการศึกษา
- 2.3 ความสำคัญของประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาล
- 2.4 บทบาทครูในการสอนประชาธิปไตย
- 2.5 คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล
- 2.6 ความสำคัญของการเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาล
- 2.7 การพัฒนาความเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาล
- 2.8 ลักษณะพัฒนาการของเด็กที่นำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดี
- 2.9 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546
- 2.10 แนวการสอนประชาธิปไตยแก่เด็กวัยอนุบาล

3. โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย

- 3.1 ความหมายของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย
- 3.2 ประเภทของโรงเรียนประชาธิปไตย
- 3.3 หลักการของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย
- 3.4 วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย
- 3.5 กลุ่มเป้าหมาย
- 3.6 ผู้รับผิดชอบโครงการ
- 3.7 หน่วยงานที่สนับสนุนโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย
- 3.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- 3.9 หลักเกณฑ์การพิจารณา
- 3.10 โครงการย่อยของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

4. การวิจัยเชิงคุณภาพ

- 4.1 ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ
- 4.2 ประเภทของการวิจัยเชิงคุณภาพ
- 4.3 ประเภทของการวิจัยพหุกรณีศึกษา

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาล
  - 5.1.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 5.1.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
- 5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการในสถานศึกษา
- 5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับพหุกรณีศึกษา

กรอบแนวคิดของการวิจัย

1. การดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

Decker and Decker (2005) ได้กล่าวถึง การดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลว่า ควรตระหนักถึงการกำกับการวางแผนโปรแกรม การนำไปปฏิบัติ เป็นงานหลักของผู้บริหารหรือผู้อำนวยการสถานศึกษาเด็กปฐมวัย การดำเนินงานการจัดโปรแกรมสถานศึกษาปฐมวัย มี 2 ด้าน

- 1) องค์ประกอบด้านการบริหาร ได้แก่ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานด้านสภาพแวดล้อม การบริหารการเงิน และงบประมาณ
- 2) องค์ประกอบด้านการเรียนการสอน ได้แก่ การวางแผนการจัดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก การวัดและการประเมินผล ความร่วมมือระหว่างบ้าน และชุมชน การบริการด้านโภชนาการ และการดูแลด้านความปลอดภัย

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549) ได้ให้แนวทางการดำเนินงานแก่สถานศึกษาดังต่อไปนี้

- 1) การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นอย่างเป็นระบบ และมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับทั้งแผนระยะสั้น และระยะยาว
- 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการพัฒนา และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม
- 3) การกำหนดวิธีการดำเนินงานโดยอาศัยหลักวิชาหรือผลการวิจัยที่อ้างอิงได้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้
- 4) การเสาะหา และประสานสัมพันธ์กับแหล่งวิทยาการภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการได้ระบุไว้ในแผนให้ชัดเจน
- 5) การกำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งเด็กรับผิดชอบ และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 6) การกำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคลากรภายในชุมชน เพื่อการพัฒนาเด็กร่วมกัน
- 7) การกำหนดการใช้งบประมาณ และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
- 8) การประเมินผลการดำเนินงานตามแผน และการนำผลไปใช้ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า สถานศึกษาควรมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว ในด้านการบริหาร

ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการพัฒนาเด็กที่กำหนดไว้ การกำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษา และกำหนดการใช้งบประมาณ และทรัพยากร ในด้านการเรียนการสอน ได้แก่ การพัฒนาบุคลากร การวางแผนการจัดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก การวัดและการประเมินผล ความร่วมมือระหว่างบ้านและชุมชน เพื่อการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ประชาธิปไตย

2.1 ความหมายของประชาธิปไตย

European Union (2008) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประชาธิปไตยสำหรับเด็ก คือ การมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยเด็กเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมีส่วนร่วมของเด็กเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับฟังเสียงหรือความคิดเห็นของเด็ก และเด็กทุกคนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีสิทธิโดยกำเนิด

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ (2553) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้อ้างอิงแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ที่กล่าวถึงความหมายของประชาธิปไตยว่าแบ่งออกได้ในหลายมิติคือ ในแง่ของการปกครอง ในแง่ของเศรษฐกิจ ในแง่ของปรัชญา

2.1.1 ในแง่ของการปกครอง ประชาธิปไตยมักจะหมายถึงการปฏิบัติตามเสียงของคนส่วนมาก ดังนั้นคนส่วนมากจำเป็นจะต้องได้รับการศึกษาให้ดีและให้เหมาะสม มิฉะนั้นเสียงที่เรียกร้องออกมานั้นจะกลายเป็นเสียงที่ไม่รอบคอบ นำไปสู่การปฏิบัติที่ผิดพลาด เหตุนี้เองคนส่วนมากจะต้องเป็นคนที่ได้รับการศึกษาอย่างพอเพียงและเหมาะสมจึงจะปกครองแบบประชาธิปไตยได้ผลดี

2.1.2 ในแง่ของเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยมักจะหมายถึงการผลิตและการจำหน่ายอย่างเสรี ไม่มีใครผูกขาดแต่ผู้เดียว ถ้าจะมีการควบคุมหรือบังคับ ประการใดก็เป็นการควบคุมหรือบังคับตัวของตัวเองเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทั้งนี้โดยวิธีประชุมปรึกษาหารือกันเองเพื่อบังคับและควบคุมกันเอง ดังคำที่กล่าวว่าเป็นการกระทำของประชาชนเอง เพื่อประชาชนเองและโดยประชาชน

2.1.3 ในแง่ของปรัชญา ประชาธิปไตยคือสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ชนิดหนึ่ง ซึ่งยึดมั่นในคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ควรจะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ จนเป็นนิสัยในชีวิต หรือเป็นแนวทางแห่งชีวิต (A way of life) ของแต่ละคน โดยปกติแล้วสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ (Human Relationship) มี 3 ชนิด คือ

1) สัมพันธภาพแบบอัตตาธิปไตย (Authoritarianism หรือ Autocracy) หมายถึงมีคนคนเดียวหรือคนกลุ่มหนึ่งเป็นผู้คิดและสั่งการไปยังคนอื่น ๆ โดยที่คนอื่นเหล่านั้นไม่ต้องมีส่วนคิดเลยแม้แต่น้อย คน ๆ เดียวหรือกลุ่มหนึ่งนั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ (Authority) ในการคิดและสั่งการเป็นการเด็ดขาด

2) สัมพันธภาพแบบตัวใครตัวมัน (Laissez Faire) หมายถึง มนุษย์ทุก ๆ คน ต่างคนต่างอยู่ไม่มีใครรับผิดชอบ ไม่ร่วมมือกัน ใครเก่งใครอยู่ ใครอ่อนก็ล้มไป ไม่มีใครช่วยเหลือและค้ำจุนใคร ไม่มีใครปรึกษาหารือหรือเชื่อใจใครกันได้ ผู้อ่อนกว่าย่อมมีความริษยา และคอยจ้องล้างผู้ที่อยู่ในอำนาจ

3) สัมพันธภาพแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง ทุก ๆ คนร่วมกันรับผิดชอบ ต่างก็นับถือและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ต่างก็ใช้ปัญญาเป็นหลักใหญ่ ใช้ปัญญาเป็นเครื่องยึดรั้งไม่ให้ร่วมมือไปในทางไม่ดี หรือไม่ให้ไปหลงนับถือในเรื่องซึ่งเสียหาย ทุกคนร่วมมือกันแบ่งปันกันและประสานงานกันเพื่อแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปจนได้ และทำให้ทุกคนได้เจริญเติบโตไปด้วยกันทั่วทุกคนตามอัธยาศัยของตน

ป.มหาพันธ์ (2544) ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการเมืองหรือรูปแบบของการปกครองอย่างหนึ่งซึ่งผู้ปกครองต้องได้รับการยินยอมจากผู้ที่ถูกปกครอง ซึ่งผู้ที่ถูกปกครองต้องมีสิทธิเปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้ในโอกาสอันควร นอกจากนั้นบุคคลแต่ละคนที่ถูกปกครองจะมีสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอันได้แก่ สิทธิในร่างกาย สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิในการประกอบอาชีพ และสิทธิในการพูด การเขียน

สาโรช บัวศรี (2520) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยเป็น 3 สถานะ ซึ่งเรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย คือ

1) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ หมายถึง การมีศรัทธาและมีความเชื่อมั่นในสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

2) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมืองและวิธีการจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าอำนาจเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนเท่านั้น และประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้โดยการเลือกตั้งที่มีกำหนดวาระ ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

3) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ทั้งกาย วาจา ไม่ก้าวร้าวในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวมตลอดจนการใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาทั้งหมด

พจนานุกรมบัณฑิตยสถาน (2493) ได้ให้ความหมายของคำว่าไว้ว่าประชาธิปไตย คือ แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

จากความหมายของประชาธิปไตยที่กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่าประชาธิปไตย คือ ระบบการเมืองหรือการปกครองที่อำนาจมาจากประชาชน และเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ การอยู่ร่วมในสังคมโดยไม่ก้าวท้าวในสิทธิของผู้อื่น ซึ่งวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยสามารถปลูกฝังได้ตั้งแต่วัยเด็กจากการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในห้องเรียน ดังนั้นเด็กจึงควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ถูกต้องและมีความเหมาะสม

2.2 ประชาธิปไตยกับการศึกษา

สาโรช บัวศรี (สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 2553) กล่าวว่า คนที่มีอาชีพเป็นครู ย่อมจะยำเกรงเกียรติยศของตนเสมอว่า ให้ยึดถือเอาประชาธิปไตยนี้ในฐานะที่เป็นแนวทางแห่งชีวิตประจำวัน (Democracy as a way of life) คือ การนำไปสู่การขยาย ติความให้กว้างไปในด้านการปกครอง การเศรษฐกิจ หรือเรื่องของสังคมทั้งปวง รวมทั้งเรื่องการศึกษา อนึ่งพึงสังเกตได้ว่าธรรมะใหญ่ ๆ ในลัทธิประชาธิปไตยที่กล่าวแล้วนั้นก็ตรงกับข้อธรรมะในพระพุทธศาสนาของเรานั้นเอง ด้วยเหตุนี้สำหรับบุคคลที่ยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางของชีวิต (Buddhism as a way of Life) อยู่แล้ว ก็จะพบว่าลัทธิประชาธิปไตยนั้นเป็นของธรรมดา พุทธศาสนิกชนปฏิบัติเป็นปกติอยู่แล้ว เพียงแต่นำเอาหลักการไปดัดแปลงใช้ในการปกครอง การเศรษฐกิจ การศึกษาและอื่น ๆ เท่านั้นถ้าหากเราเข้าใจลึกซึ้งและยึดมั่นในหลักการ การนำไปดัดแปลงก็ไม่ควรจะยากเกินไป เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ยึดมั่นในพุทธศาสนา จึงทำให้รู้สึกมั่นใจว่าการที่จะปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ไม่ควรจะยากเกินไปสำหรับประเทศไทยเรา

ความคิดสำคัญ ๆ ในปรัชญาประชาธิปไตยที่ได้นำมาใช้แล้วในการศึกษา จนทำให้กลายเป็นการศึกษาแผนใหม่ขึ้นนั้น จะได้นำมากล่าวบางข้อดังต่อไปนี้

2.2.1 ความคิดเรื่อง “ความแตกต่างกันระหว่างบุคคล” (Individual Differences) ในปรัชญาประชาธิปไตย เชื่อว่าบุคคลทั้งปวงย่อมจะแตกต่างกันเป็นอันมาก ทั้งในทางรูปร่าง วาจา ความคิด ความสามารถ ฯลฯ จะไปบังคับให้บุคคลทั้งปวง คิดเหมือนกัน พูดเหมือนกัน และสามารถเหมือนกันเสียทั้งหมดย่อมทำไม่ได้ อาจจะมีเหมือนกันได้บ้างในบางอย่าง บางกรณีหรือบางระดับเท่านั้น

2.2.2 ความคิดเรื่อง “การวางตัวเป็นประชาธิปไตยนั้นทำอย่างไร” การศึกษาแผนใหม่ เอนเอียงไปในทางส่งเสริมให้เด็กได้วางตัวหรือดำรงตัวให้เป็นประชาธิปไตยอย่างยิ่งถึงกับได้ตกลงกันเพื่อกำหนดลักษณะของการเป็นประชาธิปไตยเอาไว้ให้เด็กได้ปฏิบัติ 3 ประการ คือ การวางธรรม การให้เกียรติบุคคลอื่น สามัคคีธรรม การให้ความร่วมมือในการทำงานกับผู้อื่น และปัญญาธรรม ใช้ปัญญาในการดำเนินสิ่งทั้งปวง

2.2.3 ความคิดเรื่อง “ความมุ่งหมายของการศึกษาในสังคมประชาธิปไตย” ประชญาประชาธิปไตย เห็นว่าบุคคลทุกคนในสังคมหรือในประเทศประชาธิปไตยนั้นเป็นของมีค่าสูง จึงจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถตามอัตภาพทั้งสิ้น เพื่อว่าจะได้ไปร่วมมือร่วมแรงและช่วยเหลือสังคมกับเขาได้ อนึ่งความรู้ความสามารถที่ว่านี้ก็ต้องกำหนดแนวทาง (Way) ให้เหมาะสม ไม่ใช่รู้และสามารถไปในทางที่ไม่ดี แนวทางที่ว่านี้ให้ถือเป็นความมุ่งหมายพื้นฐาน (Basic Objectives) ของการศึกษาแผนใหม่ด้วย ดังที่ปรากฏอยู่ในตำราวิชาการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไปแล้วคือ

- (1) ทุกคนต้องมีความรู้สามัญเป็นพื้นฐาน เป็นคนรอบรู้ มีความคิดและมีพลานามัยดี (Self - Realization)
- (2) ทุกคนต้องมีความรู้ความสามารถในทางมนุษยสัมพันธ์ มีศีลธรรม เคารพผู้อื่น และเป็นมิตรกับคนทั้งปวง (Human Relationship)
- (3) ทุกคนต้องมีสมรรถภาพในทางเศรษฐกิจประกอบอาชีพได้ดี และช่วยประกอบการงานที่เป็นประโยชน์แก่สังคม (Economic Efficiency)
- (4) ทุกคนต้องมีความรู้ความสามารถที่จะเป็นพลเมืองดี รู้จักสิทธิและหน้าที่ของการเป็นพลเมือง ปฏิบัติตามกฎหมาย เข้าใจในเรื่องความยุติธรรมในสังคม (Civic Responsibility) แนวทาง (Way) ทั้ง 4 ข้อ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายของการศึกษาแผนใหม่นี้ ก็นับว่าสั้น ๆ น่ารักฟัง ถ้าเด็กได้มีคุณสมบัติความรู้ความสามารถดังที่ระบุไว้ทั้ง 4 ข้อใหญ่ ๆ ข้างบนนั้นแล้ว คงจะเป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศบ้านเมืองอยู่ไม่น้อย ความรู้ก็มีประกอบอาชีพก็ได้และมีศีลธรรมด้วย

2.2.4 ความคิดเรื่อง “วิธีการแห่งปัญญามาใช้เป็นวิธีสอนในโรงเรียน” การศึกษาแผนใหม่นอกจากจะมีแนวทางหรือเนื้อหา (Content) อย่างใหม่ คือ แนวทางทั้ง 4 ดังกล่าวข้างบนนั้นแล้ว ยังมีวิธีการ (Method) ที่ใหม่อีกด้วย กล่าวคือได้นำเอาขั้น (Step) ต่าง ๆ ของวิธีการแห่งปัญญามาใช้เป็นขั้นของวิธีสอน ซึ่งทำให้เกิดการตื่นเต้นไหวตัวและเปลี่ยนแปลงในวิธีสอนในโรงเรียนอยู่อย่างแพร่หลาย ขั้นต่าง ๆ ของวิธีการแห่งปัญญานั้น อย่างย่อ ๆ คือ การกำหนดปัญหา (Location of Problem) การตั้งสมมุติฐาน (Setting up of Hypothesis) การทดลองและเก็บข้อมูล (Experimenting and Gathering of data) การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of data) การสรุปผล (Conclusion)

จากประชาธิปไตยกับการศึกษาที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า ควรส่งเสริมให้เด็กได้วางตัวหรือดำรงตัวให้เป็นประชาธิปไตย โดยการกำหนดลักษณะของการเป็นประชาธิปไตยเอาไว้ให้เด็กได้ปฏิบัติ 3 ประการ คือ 1) คารวะธรรม การให้เกียรติ โดยจะต้องให้เกียรติและคารวะทั้งทางกาย วาจา และใจ 2) สามัคคีธรรม หมายถึง ต้องให้ความร่วมมือร่วมแรงและแบ่งปันกัน 3) ปัญญาธรรม การยึดถือปัญญา ในการดำเนินสิ่งทั้งปวง การคิดอย่างมีเหตุผล

2.3 ความสำคัญของประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาล

Nalbantoglou et al. (2015) กล่าวว่า การจัดการศึกษาด้านประชาธิปไตยสำหรับเด็กเป็นสิ่งที่จะต้องทำตั้งแต่ระดับอนุบาลเพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับกระบวนการทางประชาธิปไตย การตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน การได้รับการกล่อมเกลาให้เห็นถึงคุณค่าของประชาธิปไตย การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การมีส่วนร่วมผ่านการปฏิบัติในวิถีชีวิตในโรงเรียน ดังนี้

- 1) การจัดการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน
- 2) การจัดการศึกษาแบบการเรียนรู้มีส่วนร่วม

Moss (2007) กล่าวว่า การวางรากฐานในเรื่องประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในเด็กวัยอนุบาลเพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบต่อสังคม เด็กวัยอนุบาลมีลักษณะสำคัญคือเป็นพลเมืองที่มีความสามารถ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญในชีวิตของตนเอง การเป็นผู้มีความคิดเห็นที่คุ้มค่าต่อการฟัง การเป็นผู้มีสิทธิและความสามารถในการมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่มีภาษาร้อยแบบในการสื่อความคิดของเขา การฝึกปฏิบัติทางประชาธิปไตย (Democratic practice) จึงหมายถึง ความสามารถในการฟังภาษาที่แตกต่างเหล่านี้ โดยมีหลักสำคัญของการฝึกปฏิบัติทางประชาธิปไตยสำหรับเด็กเล็ก คือ

- 1) การเคารพในความหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจริยธรรม
- 2) การตระหนักในมุมมองที่แตกต่างกับสิ่งรอบตัว
- 3) ให้เด็กได้สงสัยใคร่รู้ ความไม่แน่ใจ ความเป็นส่วนตัว ความรับผิดชอบ
- 4) การคิดอย่างไตร่ตรอง

ประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาลเป็นเรื่องที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เอง แต่เกิดจากความตั้งใจที่จะให้เกิดขึ้น และจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานสนับสนุน การประยุกต์หลักประชาธิปไตยกับการเรียนการสอนในระดับอนุบาล ควรประยุกต์ใน 4 ลักษณะ คือ

- 1) การตัดสินใจกับจุดประสงค์ การปฏิบัติต่าง ๆ
- 2) การประเมินด้วยการสร้างความหมายจากการมีส่วนร่วม
- 3) การแข่งขันการชนะกันด้วยการสนทนา คือการอ้างสิทธิตามความเป็นจริง

และการคุ้นเคยกับเรื่องของอำนาจ

ป.มหาพันธ์ (2544) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการปลูกฝังคุณสมบัติความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก มีบทบาทในการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยให้แก่สังคม โดยที่ประชาธิปไตย หมายถึง การใช้สติปัญญาโดยเสรีเพื่อให้เกิดผลในทางที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นในการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก จึงเป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักใช้

สติปัญญาของตนเองได้อย่างอิสระเสรี เพื่อให้เกิดผลแก่ตนเองและแก่สังคม ด้วยเหตุนี้การสร้างบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน จึงต้องให้เสรีภาพทางสติปัญญาแก่ครูและเด็ก โดยสมบูรณ์ โรงเรียนจึงต้องสร้างบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยขึ้นในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณสมบัติตามความต้องการของสังคม อันเป็นการส่งเสริมสนับสนุนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยให้มีความเจริญมั่นคงสืบไป เพื่อความเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติของความเป็นประชาธิปไตยในอนาคต โรงเรียนจึงควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

1) ช่วยให้เด็กมีความเจริญงอกงามตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย หน้าที่ของโรงเรียนก็คือ จะต้องอบรมสั่งสอนเด็กให้มีคุณสมบัติที่เป็นประชาธิปไตย เพื่อให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองของประเทศ ในการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก โรงเรียนจะต้องทำบรรยากาศของโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตย ทั้งในด้านการบริหาร การปกครอง การเรียนการสอน การประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ใช้ชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย โดยเริ่มจากในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนการแก้ปัญหาต่าง ๆ โรงเรียนควรดำเนินการให้สอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตย เด็กก็จะมี ความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดี และมีค่านิยมที่ถูกต้องต่อความเป็นประชาธิปไตยเนื่องจากเด็กได้มี ประสบการณ์ตรง

2) ช่วยให้เด็กสามารถมีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันได้อย่างมีความสุข หน้าที่ของโรงเรียนอีกประการหนึ่ง นอกจากปลูกฝังความรู้ และพัฒนาคุณสมบัติที่พึงประสงค์แก่เด็กแล้ว ยังเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องเตรียมเด็กเพื่อให้ไปอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขอีกด้วย สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในแต่ละวัน หากไม่เตรียมเด็กให้รู้จักแสวงหาความรู้ ใ้รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงในอนาคตแล้ว เด็กก็จะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างราบรื่น ดังนั้นการเตรียมตัวเด็กให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงเป็นภารกิจที่สำคัญของโรงเรียน หากเด็กไม่ได้รับการฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตยมาจากโรงเรียน เขาก็จะมีคุณสมบัติของความเป็นประชาธิปไตยได้อย่างไร

3) ตอบสนองความต้องการของเด็กได้ทุกด้าน โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมขั้นต้นที่มีบทบาทและหน้าที่ในการให้การอบรมสั่งสอนเด็กอย่างเป็นระบบไม่ว่าเด็กจะมีคุณสมบัติแตกต่างกันเพียงใด การศึกษาก็ต้องให้การอบรมสั่งสอนเด็กให้มีความรู้ ความชำนาญ มีประสบการณ์อย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนล้วนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้ใดได้รับสิทธิพิเศษเหนือกว่าผู้ใด โรงเรียนมีหน้าที่พัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตไปตามอัธยาของเด็กแต่ละคน

จากความสำคัญของประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาลที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียนมีบทบาทอย่างสำคัญในการปลูกฝังคุณสมบัติความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก ซึ่งควรทำตั้งแต่ระดับอนุบาลเพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับกระบวนการทางประชาธิปไตย โรงเรียนจะต้องทำบรรยากาศของโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตย ทั้งในด้านการบริหาร การปกครอง การเรียนการสอน

ควรเริ่มต้นตั้งแต่ในห้องเรียน จึงเป็นภารกิจที่สำคัญของโรงเรียน ให้เด็กได้รับการฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตยมาจากโรงเรียน

2.4 บทบาทครูในการสอนประชาธิปไตย

Nalbantoglou et al. (2015) บทบาทของครูในการส่งเสริมประชาธิปไตย ควรเริ่มจากการส่งเสริมให้เด็กฝึกและเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ โดยให้การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของเด็ก (Egocentric) ค่อย ๆ ลดลงไปตามพัฒนาการตามวัย บทบาทของครูจึงมีลักษณะดังนี้

- 1) ตระหนักและส่งเสริมความเฉพาะของเด็กแต่ละคนที่แต่ละคนมีสิทธิเท่ากันในฐานสมาชิกกลุ่ม
- 2) จัดงานที่เป็นรูปธรรมให้เด็กแต่ละคนร่วมรับผิดชอบเพื่อเกิดเป็นความสำเร็จของกลุ่ม
- 3) ส่งเสริมและให้รางวัลกับการมีส่วนร่วมของเด็ก

ดวงเดือน พันธมนาวิน (อ้างถึงใน ป.มหาพันธ์, 2544) กล่าวถึง การสร้างบรรยากาศทางสังคมในโรงเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมและประชาธิปไตยแก่เด็กไว้ว่า สภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนสามารถพัฒนาจิตใจของเด็กได้ ทำให้เด็กมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง เชื่อในอำนาจตน และมีสุขภาพจิตที่ดี สภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) ลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน และ 2) ลักษณะที่เด็กสามารถทำนาย และควบคุมผลที่จะเกิดขึ้นกับตนได้ ลักษณะประชาธิปไตยในโรงเรียน หมายถึง ความสัมพันธ์ 4 ประเภทระหว่างครูกับเด็กที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน มีดังนี้

- 1) ให้ความรักและให้การสนับสนุน หมายถึง การที่ครูได้แสดงให้เด็กรู้ว่า ครูรักและหวังดีต่อเด็ก ยินดีให้ความช่วยเหลือ แนะนำในสิ่งที่เด็กมีปัญหา ครูควรแสดงความเป็นกันเองกับเด็กด้วย
- 2) การใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ หมายถึง การให้รางวัลและลงโทษเด็กอย่างเหมาะสมกับความประพฤติ โดยให้รางวัลและลงโทษในเวลาที่เหมาะสมกับการกระทำของเด็กและให้ในปริมาณที่ไม่มากหรือน้อยเกินไป
- 3) การลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การงดเว้นกิจกรรมที่เด็กชอบบางประการ เช่น ให้ความเล่าน้อยลง ไม่เล่าเรื่องที่น่าสนใจให้ฟัง เป็นต้น
- 4) การควบคุมปานกลางถึงน้อย หมายถึง การควบคุมให้เด็กเชื่อฟัง และควรควบคุมแต่ในโอกาสที่จำเป็นเท่านั้น

การปฏิบัติทั้ง 4 ประเภทนี้ เป็นลักษณะที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งสามารถพัฒนาสุขภาพจิตของเด็กได้

ป.มหาพันธ์ (2544) ได้กล่าวว่า โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้ ทักษะ คติ ค่านิยม แนวการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับการเมืองการปกครองแก่เด็กและเยาวชน ที่จะเติบโตเป็น พลเมืองดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต กลไกสำคัญของโรงเรียนในการทำหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน ครูเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้และคุณสมบัติที่ได้รับการ ฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีในการให้ความรู้ และการปลูกฝังคุณสมบัติที่ต้องการให้แก่เด็ก ควรปฏิบัติตน ดังต่อไปนี้

1) ครูต้องเป็นผู้ที่ชวนชวนแสวงหาความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยให้กว้างขวาง ต้องทำตนให้เป็นผู้มีทัศนคติที่ดีต่อการปกครองและการมีวิถีชีวิต แบบประชาธิปไตย มีค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มีการปฏิบัติตนตามแนวทาง ของประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการปกครองหรือการเรียนการสอน ครูต้องแสดงตนว่ามีความสนใจ เด็ก ให้การเอาใจใส่เด็ก มีความเห็นอกเห็นใจ มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง มีความอดทน และเข้าใจเด็ก ที่สำคัญต้องปกครองเด็กอย่างมีประชาธิปไตยไม่ใช้วิธีการอย่างเผด็จการ และครูจะต้องทำตัวให้เป็น ต้นแบบที่ดีในการเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก

2) ครูต้องทำตัวให้เป็นต้นแบบที่ดีของความเป็นประชาธิปไตย โดยเหตุที่ครูเป็นผู้มี บุคลิกภาพ มีพลังในการโน้มน้าวจิตใจให้เด็กยึดถือเป็นตัวอย่าง ดังนั้นในการสอนประชาธิปไตย ครู ต้องทำตัวให้เป็นนักประชาธิปไตยทั้งในด้านการบริการการปกครองและการเรียนการสอน รวมถึงใน ชีวิตประจำวัน

3) ครูควรใช้วิธีการอบรมสั่งสอนทั้งอย่างจริงจัง และไม่จริงจัง การสอนอย่างจริงจังใช้ใน บทเรียนที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยตรง ซึ่งควรมีสัดส่วนที่น้อยกว่า ส่วนการสอนอย่างไม่จริงจังนั้น สอนได้ในทุกโอกาสทั้งในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมการเลือกตั้งในโอกาสที่มีการลงคะแนนเสียง ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อเด็ก เด็กสามารถจดจำไปอีกนาน ทั้งยังนำไปเป็นแนวปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันได้

4) ครูควรใช้การสอนโดยกระบวนการกลุ่ม กระบวนการประชาธิปไตย เป็นการปฏิบัติ ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่ม บุคคลเพียงคนเดียวจะไม่มีเรื่องของประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ การปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตยให้แก่เด็ก จึงต้องกระทำเป็นกลุ่ม ให้มีการปฏิบัติต่อกันในกลุ่ม จึงจะ ได้ผลเป็นประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทุกคนในกลุ่มจะต้องใช้ประสบการณ์เรื่อง ของสิทธิและหน้าที่ ความเห็นแก่ส่วนรวม และไม่เห็นแก่ตัว การเคารพในสิทธิผู้อื่น การใช้สติปัญญา ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา การที่ครูสอนกระบวนการประชาธิปไตยให้ได้ผล ควรนำเอา กระบวนการกลุ่มมาใช้ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนก็ควรเป็นกิจกรรมที่เด็กร่วมกันทำเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แล้วยังช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างถาวร เป็นการปลูกฝังพฤติกรรม ประชาธิปไตยให้แก่เด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

5) ครูควรใช้บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน ให้เป็นประโยชน์สำหรับการเรียนการสอนมากที่สุด บรรยากาศในโรงเรียนกับบรรยากาศในครอบครัว มีความแตกต่างกันมาก ในครอบครัวความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เป็นไปในลักษณะของความเป็นญาติพี่น้องมีความใกล้ชิดสนิทกันมาก มีลักษณะเป็นกันเองมากกว่าความมีระเบียบแบบแผน ส่วนความสัมพันธ์ของสมาชิกในโรงเรียน อันได้แก่ ครู และเด็ก บุคลากรทางการศึกษา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นในลักษณะเป็นแบบแผน มีการเกรงอกเกรงใจกันมากขึ้น ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าว มีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมโดยทั่วไปที่มีความหลากหลาย จึงอาจกล่าวได้ว่าบรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในโรงเรียนมีสภาพคล้ายบรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างในสังคมมากที่สุด ครูจึงควรใช้โอกาสนี้ดำเนินการสอนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ควรนำเอาบรรยากาศของการปกครองในสังคมมาใช้ เช่น การให้มีการเลือกตั้งตัวแทนเด็ก ส่วนด้านกิจกรรมครูควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับกิจกรรมในสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาลักษณะความเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก จะทำให้เด็กมีประสบการณ์ตรงในการทำงานร่วมกันแบบประชาธิปไตย เมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็สามารถนำเอาคุณสมบัตินี้ไปใช้ในสังคมได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) กล่าวว่า บทบาทของครูมีความสำคัญมากในการช่วยเหลือเด็กโดยการให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การช่วยเหลือเกิดผลดี ครูจึงควรพิจารณาช่วยในสิ่งที่จำเป็น ดังนี้

- 1) ในสถานการณ์รีบด่วน ถ้าไม่แก้ไขจะทำให้เด็กคิดว่าสิ่งที่ทำไปนั้นถูกต้อง และจะทำต่อไปอีก เช่น กรณียกโต๊ะเสียงดัง การพูดเสียงดังเกินควร
- 2) สิ่งที่ต้องช่วยแก้ไขทันที ถ้าทิ้งไว้จะไม่เกิดผลดี เช่น เด็กตั้งคำถามได้ไม่ดี
- 3) เมื่อพบว่าเด็กไม่สามารถจะจัดการกันเองได้ เช่น เมื่อเด็กไม่สามารถทำงานร่วมกันให้สำเร็จได้ เป็นต้น
- 4) เมื่อครูต้องการจะสอนสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่เด็ก เช่น เมื่อเด็กที่เป็นสมาชิกในกลุ่มไม่ใช่เหตุผล หรือให้เหตุผลที่เข้าข้างตัวเอง ครูจะต้องช่วยชี้แจงว่าควรใช้เหตุผลอย่างไร
- 5) เมื่อพบว่าเด็กทำไม่ถูก เช่น เด็กกำลังจะเลือกปลูกผักสวนครัวชนิดใดชนิดหนึ่งระหว่างผักคะน้ากับผักกวางตุ้ง หลังจากเด็กเสนอขึ้นมาแล้ว ต้องคิดให้รอบคอบ และมีเหตุผลสนับสนุน ไม่ควรตัดสินใจด้วยการออกเสียงโดยไม่มีกรออภิปราย ขอให้เด็กช่วยกันเสนอความคิดเห็นก่อน แล้วเลือกปฏิบัติในทางที่เห็นว่าเหมาะสม

จากบทบาทครูในการสอนประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน มีส่วนสำคัญในการให้ความรู้และการปลูกฝังคุณสมบัติที่ต้องการให้แก่เด็ก บทบาทของครูควรส่งเสริมให้เด็กรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม และครูจะต้องทำตัวให้เป็นต้นแบบที่ดีในการเป็นประชาธิปไตยให้แก่เด็ก มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง มีความอดทน และเข้าใจเด็ก

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเน้นกิจกรรมให้เด็กร่วมกันทำเป็นกลุ่ม ให้เด็กช่วยกัน เสนอความคิดเห็น

2.5 คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล

Gartrell (2013) ได้กำหนดทักษะชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อความเป็นพลเมืองที่มากขึ้นในสังคม เด็กต้องการความสามารถทางอารมณ์และสังคม และกระบวนการคิดในการทำงานซึ่งจะทำให้เกิดผลของความเป็นพลเมืองขึ้นได้ ความสามารถเหล่านี้รวมเรียกว่า ทักษะชีวิตแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาวของการพัฒนาการศึกษาที่เหมาะสม เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับเด็กในศตวรรษที่ 21 ทักษะชีวิตแบบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

- 1) ยอมรับข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม คือ การวางข้อตกลงร่วมกันสำหรับกลุ่ม โดยสมาชิกทุกคนยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงที่วางร่วมกันนี้ได้
- 2) สามารถสื่ออารมณ์โดยไม่ทำร้ายผู้อื่น คือ รู้จักควบคุมอารมณ์ที่จะแสดงออกกับผู้อื่น
- 3) แก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทั้งปัญหาของตนเองปัญหาการทำงานร่วมกับผู้อื่น คือ เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นเพื่อสามารถทำงาน และแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นในกลุ่มได้
- 4) ยอมรับเอกลักษณ์เฉพาะของผู้อื่น คือ การเข้าใจ และยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 5) ตัดสินใจอย่างฉลาดและมีจริยธรรม คือ การแนะนำผู้อื่นเพื่อการทำงานกลุ่ม และช่วยในการแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง

Berman (1990) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมประชาธิปไตย ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการทำงานร่วมกัน ยอมรับ และยินดีกับความเห็นที่ดีของบุคคลอื่น
- 2) การพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร การประสานงานการจัดความขัดแย้ง
- 3) การให้โอกาสบริการสังคม เช่น การช่วยเหลือบุคคลอื่น การพัฒนาชุมชน วัด
- 4) ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทางสังคม รู้จักการหาความเห็นร่วมกัน และแก้ปัญหา ด้วยกระบวนการกลุ่ม
- 5) พิจารณาปัญหาตามสภาพความเป็นจริง รู้จักการแก้ปัญหาด้วยการขจัดความรู้สึก หรือความเห็นส่วนตัว

Dewey (1967) พฤติกรรมประชาธิปไตยเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ 3 ประการ คือ

- 1) การเคารพซึ่งกันและกัน ได้แก่ การเคารพในสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน การเคารพในความคิดและการกระทำของผู้อื่น การกล้าแสดงความคิดเห็น และแสดงออกโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น
- 2) การแบ่งปันร่วมมือและการประสานงาน ได้แก่ การอาสารับทำงานตามความสามารถ การให้ความร่วมมือตามอัธยาศัย การประสานงาน และทำงานตามแผนที่ได้วางร่วมกัน
- 3) การมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา ได้แก่ การทำงานหรือกิจกรรมใด ๆ ด้วยความรอบคอบ และใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

ป.มหาจันทร์ (2544) ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ของบุคคลที่จัดว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มีหลักการใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การเคารพสิทธิของกันและกัน สมาชิกแต่ละคนของสังคมไม่ว่าจะเป็นในระดับครอบครัวหรือระดับโรงเรียน จะต้องเคารพในสิทธิของกันและกันทั้งในการดำรงชีวิตของบุคคล การเคารพในสาธารณสมบัติ เคารพกฎหมาย รวมถึงความสัมพันธ์ของผู้ใกล้ชิดในแต่ละระดับสังคมนั้น ๆ
- 2) การตกลงกันโดยสันติวิธี ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น ย่อมมีวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี อันได้แก่ การใช้เหตุผล ใช้สติปัญญา ไม่ใช่ใช้วิธีการตัดสินด้วยกำลังหรือความรุนแรง ทั้งนี้ต้องกระทำด้วยการประนีประนอม ด้วยการประสานผลประโยชน์

3) ความยุติธรรมในสังคม หมายถึง ความถูกต้องของระบบสังคมหรือความถูกต้องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อยู่ในสังคม ความถูกต้องในที่นี้ หมายถึง การปราศจากความไม่เท่าเทียมกัน ปราศจากความเหลื่อมล้ำกันของบุคคลในสังคม เช่น ความแตกต่างกันในสถานภาพ เศรษฐกิจ สังคม ความแตกต่างกันในทางการศึกษา ความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เป็นต้น การที่จะมีความยุติธรรมในสังคมได้ก็ด้วยการสร้างความเสมอภาคในโอกาสให้แก่บุคคล เพื่อบุคคลจะได้มีโอกาสพัฒนาตนเองให้มีชีวิตในสังคมที่ทัดเทียมกับผู้อื่น ความยุติธรรมในสังคมเป็นหัวใจของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ทศนา เขมมณี (2536) ได้สรุปถึงลักษณะของผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตยไว้ 6 ประการ ดังนี้

- 1) เคารพในความเป็นบุคคลและการตัดสินใจของผู้อื่น
- 2) ให้สิทธิเสรีภาพและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ความคิดของเขาในการตัดสินใจ
- 3) มีใจกว้าง รู้จักรับฟังผู้อื่น พิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างเป็นธรรม
- 4) สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อส่วนรวม มีขันติธรรม

5) ยึดหลักเหตุผลในการตัดสินใจ

6) รู้จักการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้กล่าวถึงพฤติกรรม
ประชาธิปไตยสำหรับเด็ก ได้แก่ ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ดังนี้

1) การระดมความคิด คือ การเคารพซึ่งกันและกัน ได้แก่ เคารพในร่างกาย เคารพในทางวาจา
เคารพในความคิดเห็น เคารพในกฎเกณฑ์ เคารพในสิทธิของผู้อื่น การสอนให้เด็กมีคุณธรรมนั้น ถือ
ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ซึ่งครูสามารถที่จะฝึกเด็กได้โดยการให้รู้จักเข้าแถวเรียงลำดับเมื่อต้องการ
ดื่มน้ำหรือรอรับของ การยกมือขออนุญาตก่อนจะพูดแสดงความคิดเห็น การเคารพความคิดเห็นของ
เพื่อน และควรเปิดโอกาสให้เด็กสร้างข้อตกลงร่วมกัน

2) สามัคคีธรรม คือ การร่วมมือกันในการเรียนหรือการทำงานในกรณีที่มีผู้ร่วมงานตั้งแต่
2 คนขึ้นไปโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งได้แก่ การวางแผนในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกันและทำ
ร่วมกัน การที่จะฝึกฝนให้เด็กมีสามัคคีธรรมนั้น ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะที่
ทำให้เด็กได้มีโอกาสใช้กระบวนการกลุ่มมากที่สุด

3) ปัญญาธรรม คือ การรู้จักใช้เหตุผลในการทำงานร่วมกันและการตัดสินใจปัญหา ที่เกิด
จากการเรียน การทำงานเป็นกลุ่ม การสอนให้เด็กเกิดปัญญาธรรมนั้น ครูควรสอนโดยการฝึกให้
เด็กได้ใช้ความคิดเห็นให้มากที่สุด เช่น การตั้งคำถามที่ต้องใช้เหตุผลในการตอบ การส่งเสริมให้เด็กพูด
แสดงความคิดเห็นในห้องเรียน

สาโรช บัวศรี (2520) กำหนดลักษณะของการเป็นประชาธิปไตยเอาไว้ให้เด็กได้ปฏิบัติ
3 ประการ ดังนี้

1) การระดมความคิด หมายถึง การให้เกียรติและเคารพแก่บุคคลทั้งปวง (Respect for
individuals) โดยจะต้องให้เกียรติและเคารพทั้งทางกาย วาจาและใจ เช่น ในทางกายก็ให้แสดงความ
เคารพต่อกัน ในทางวาจาก็ให้โอกาสแก่ผู้อื่นที่จะพูดจาและออกความคิดเห็นบ้าง ในทางใจก็ไม่คิดร้าย
ไม่นึกกลบหลูผู้ใด ฯลฯ ดังนั้นในห้องเรียนที่ถือหลักการอันนี้จะเห็นว่าครูเปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถาม
และออกความคิดเห็นอย่างมากมาย โดยที่ไม่มีน้ำใจนึกไปว่าเด็กจะมาใส่ภูมิครูในทางกายและน้ำใจนั้น
เด็กจะรักและเคารพครูเป็นอย่างยิ่ง ในทำนองเดียวกันครูก็จะเป็นห่วงและทะนุถนอมเด็กอย่างมาก
ที่สุด และให้เกียรติแก่เด็กเสมอ ถ้ารำลึกถึงทางพระพุทธศาสนาเราหลักการให้เกียรติและเคารพกันนี้
ก็จะไม่พ้นหัวข้อที่เรียกกันว่า “การระดมความคิด”

2) สามัคคีธรรม หมายถึง ต้องให้ความร่วมมือร่วมแรงและแบ่งปันกัน (Sharing, Co-
operation and Participation) โดยทุกคนจะต้องช่วยกันเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่ได้ร่วมกันตั้งไว้
แล้วแต่ต้น จะนิ่งดูตายปล่อยให้คนอื่นทำแต่ตัวไม่ทำยอมไม่ได้ ผู้ใดถนัดทางใดก็ต้องให้ความร่วมมือ

ในทางนั้นอย่างเต็มที่ ใครมีความรู้ในทางใดก็นำมาแบ่งปันให้ทราบทั่วกันไม่หวงวิชา ทั้งนี้เพื่อความเจริญของส่วนรวม ในห้องเรียนที่ถือหลักการอันนี้จะเห็นว่าเด็กจะพูดคุยกัน ช่วยกันทำงานเป็นกลุ่ม มีการคัดเลือกผู้เป็นหัวหน้ากลุ่ม ฯลฯ ในทางพุทธศาสนา หลักการร่วมมือร่วมแรงกันนี้ก็เห็นจะไม่พ้นหัวข้อที่เรียกว่า “สามัคคีธรรม”

3) ปัญญาธรรม หมายถึง การยึดถือปัญญา หรือ วิธีการแห่งปัญญา ในการดำเนินสิ่งทั้งปวง (Faith in the Method of Intelligence) โดยให้ถือปัญญาเป็นใหญ่ไม่ให้ถือชาติ ยศ ตระกูล อารมณ์ ความหลง ฯลฯ เป็นเครื่องมาตัดสิน หรือชี้ขาดในสิ่งใด ๆ อย่างพึงเชื่ออะไรง่าย ๆ ต้องทดลองเสียก่อน ต้องพิสูจน์เสียก่อนในห้องเรียนที่ถือหลักการอันนี้จะเห็นว่าเด็กจะต้องใช้วิจารณญาณอยู่บ่อย ๆ มีการค้นคว้า มีการอ่านอย่างกว้างขวาง มีการสำรวจ มีการวิเคราะห์ข้อมูลหลายประการ ตลอดจนมีการทดลองและพิสูจน์กันในห้องทดลองชนิดต่าง ๆ ด้วย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ทั้งนักการศึกษาไทยและนักการศึกษาต่างประเทศ ได้ให้ความคิดเห็น และลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยสามารถเปรียบเทียบได้ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล

สโรช บัวศรี (2520)	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษา แห่งชาติ (2527)	ทีศนา เขมมณี (2536)	Berman (1990)	Dewey (1967)	Gartrell (2013)	ลักษณะพฤติกรรม ประชาธิปไตย
ให้เกียรติและ เคารพทั้งทาง กาย วาจา และใจ	คารวะธรรม คือ การเคารพ ซึ่งกันและกัน	เคารพใน ความเป็น บุคคล และ การตัดสินใจ ของผู้อื่น	การเป็น สมาชิกที่ดีของ ชุมชน การมี ส่วนร่วมใน การตัดสินใจ ของสังคม	การเคารพซึ่ง กันและกัน ได้แก่ การ เคารพในสิทธิ และเสรีภาพ ซึ่งกัน	ยอมรับ ข้อตกลงร่วมกัน ของสมาชิกใน กลุ่ม	คารวะธรรม การเคารพซึ่ง กันและกัน ทั้ง ทางกาย วาจา และใจ
						สื่ออารมณ์ที่ ชัดเจนโดยไม่ ทำร้ายผู้อื่น คือ รู้จักควบคุม อารมณ์ที่จะ แสดงออกกับ ผู้อื่น

ตารางที่ 1 ลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กรั้วอนุบาล (ต่อ)

สาขา บัณฑิต (2520)	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาประถมศึกษา แห่งชาติ (2527)	พัฒนา ชนมณี (2536)	Berman (1990)	Dewey (1967)	Gartrell (2013)	ลักษณะพฤติกรรม ประชาธิปไตย
		ให้สิทธิ เสรีภาพและ เปิดโอกาสให้ ผู้อื่นได้ใช้ ความคิด				
		มีใจกว้าง รู้จักรับฟัง ผู้อื่น				
ให้ความ ร่วมมือร่วม แรงและ แบ่งปันกัน	สามัคคีธรรม คือ การ ร่วมมือกันใน การเรียนหรือ การทำงาน	สามารถ ทำงาน ร่วมกับผู้อื่น เพื่อส่วนรวม มีขันติธรรม		การแบ่งปัน ร่วมมือ และการ ประสานงาน	แก้ไขปัญหา อย่างสร้างสรรค์ คือ เรียนรู้ที่จะ ปรับตัว	สามัคคีธรรม แบ่งปันกัน และ มีความร่วมมือ กับผู้อื่นในการ ทำงาน
						ยอมรับ เอกลักษณ์ เฉพาะของผู้อื่น คือ การเข้าใจ และยอมรับใน ความแตกต่าง ระหว่างบุคคล

ตารางที่ 1 ลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล (ต่อ)

สโรช บัวศรี (2520)	สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษา แห่งชาติ (2527)	พัฒนา แชมมณี (2536)	Berman (1990)	Dewey (1967)	Gartrell (2013)	ลักษณะพฤติกรรม ประชาธิปไตย
ยึดถือปัญหา หรือ วิธีการ แห่งปัญหา ในการดำเนิน สิ่งทั้งปวง	ปัญหาธรรม คือ การรู้จักใช้ เหตุผลในการ ทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจ ปัญหา	ยึดหลัก เหตุผลใน การตัดสินใจ	การพัฒนา ทักษะทาง สังคม ประสานงาน การจัดความ ขัดแย้ง	การมีความ เชื่อมั่นใน วิธีการแห่ง ปัญหา ได้แก่ การทำ กิจกรรม ด้วยความ รอบคอบ	ตัดสินใจอย่าง ฉลาดและมี จริยธรรม คือ แนะนำผู้อื่น เพื่อการทำงาน ช่วยใน การแก้ไขปัญหา	ปัญหาธรรม รู้จักการแก้ไข ปัญหาอย่างมี เหตุผล
		รู้จักการ แก้ไขปัญหา โดยสันติวิธี	รู้จักการ แก้ปัญหาด้วย การจัด ความรู้สึกรือ ความเห็น ส่วนตัว			
			การให้โอกาส บริการสังคม เช่น การ ช่วยเหลือ บุคคลอื่น การ พัฒนาชุมชน			

จากการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักการศึกษาไทยและนักการศึกษาต่างประเทศที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมประชาธิปไตย คือพฤติกรรมที่เหมาะสมกับการประพฤติปฏิบัติตนของบุคคล ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งคุณลักษณะของพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ควรปลูกฝังให้กับเด็ก คือ 1) เคารพซึ่งกันและกัน คือ การยอมรับในการตัดสินใจของ

ผู้อื่น ยอมรับข้อตกลงของกลุ่ม 2) การทำงานร่วมกับเพื่อน คือ อยู่รวมเป็นกลุ่มกับเพื่อนที่มีลักษณะแตกต่าง รู้จักการแบ่งปันกับเพื่อนทุกคนอย่างเท่าเทียม ให้ความร่วมมือในการทำงานและช่วยเหลือร่วมกับเพื่อนจนงานสำเร็จ 3) การแก้ไขปัญหาพร้อมกับเพื่อน คือ รู้จักการแก้ไขปัญหาพร้อมกับเพื่อนโดยไม่ใช้ความรุนแรงด้านคำพูดหรือการกระทำ การแนะนำการยอมรับวิธีการแก้ไขปัญหาจากเพื่อน และมีเอกลักษณ์ในการแก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์

2.6 ความสำคัญของการเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาล

Nalbantoglou et al (2015) กล่าวว่า ปัจจุบันมีแนวโน้มนโยบายในระดับโลกที่พยายามผลักดันให้เด็กได้รับการปฏิบัติว่าเป็นพลเมืองที่มีบทบาทต่อสังคมมากกว่าเป็นพลเมืองที่ได้รับการปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่กำหนด

Baker (2013) กล่าวว่า เด็กเล็กจะเปิดรับกับความหลากหลายมากกว่าเด็กที่โตแล้วหรือผู้ใหญ่ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้เด็กจัดการกับปัญหาเรื่องความแตกต่างจากความหลากหลายได้เร็วเท่าไร เด็กจะมีความเคารพในความแตกต่างมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งนับเป็นพื้นฐานสำคัญของการเห็นคุณค่าของความยุติธรรม ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และความเสมอภาคจากการเคารพสิทธิของผู้อื่นอันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย

Kelly (2008) กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมเด็กสู่การเป็นพลเมืองนำไปสู่การสร้างวุฒิภาวะให้กับเด็กด้วยการมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในสังคม

Nichols (2007) กล่าวว่า มีการกำหนดนโยบายและโปรแกรมว่าเด็กควรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในลักษณะที่เป็นตามแบบที่เด็กเป็นมากกว่าเป็นในแบบที่ควรจะเป็น

Lister (2007) กล่าวว่า การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถเป็นพลเมืองที่ดีได้นั้น จำเป็นจะต้องได้รับการวางรากฐานมาตั้งแต่วัยเล็ก ๆ เพื่อนำไปสู่องค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี

Brom (2005) กล่าวว่า ในเรื่องของสิทธิและความรับผิดชอบ ประชาธิปไตย กฎหมายและเสรีภาพ รวมถึงการคำนึงถึงคุณค่าของมนุษย์ ความอดทน การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งโรงเรียนอนุบาลนับเป็นสถานศึกษาที่สามารถส่งเสริมความเป็นพลเมือง และประชาธิปไตยแห่งแรกของเด็กเพราะสามารถปรับเพราะคุณค่าจัดปรับความเป็นพลเมืองให้กับเด็กได้ เช่น การที่เด็กได้มีโอกาสเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมในสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ได้วางแผนและเลือกที่จะเล่น ได้ตัดสินใจ พูดและสะท้อนและให้เหตุผลกับสิ่งที่ตนเองทำ การเข้าใจตนเองและผู้อื่น เหล่านี้ทำให้โรงเรียนอนุบาลจึงสามารถเป็นที่ ๆ เด็กสามารถพัฒนาพัฒนาการด้านสังคมและบุคลิกภาพจากการที่

เด็กเริ่มเรียนรู้ถึงความหลากหลาย เช่น ความแตกต่างของวัฒนธรรมและความเสมอภาคของโอกาส ความแตกต่างของบทบาททางเพศ ความรับผิดชอบต่อสังคมที่แต่ละคนพึงมี

Moss (2002) กล่าวว่า ผู้ใหญ่ควรที่จะสนับสนุนทักษะและความสามารถในการเป็นพลเมืองด้วยการให้เด็กมีส่วนร่วมในเรื่องเกี่ยวกับสังคมและการเมืองเพราะเด็กมีสิทธิ มีความสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นและสามารถมีส่วนร่วมในวิถีของสังคมได้

Kymlicka (1995) กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองไม่ได้หมายถึงการมีสิทธิและครอบครองในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่หมายถึงการรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง

จากความสำคัญของการเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาลที่กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่ควรเห็นความสำคัญในการเป็นพลเมืองของเด็ก โดยการให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประชาธิปไตย เพราะจำเป็นจะต้องได้รับการวางรากฐานมาตั้งแต่วัยเล็ก ๆ เพื่อให้เด็กเข้าใจถึงการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งโรงเรียนอนุบาลนับเป็นสถานศึกษาที่สามารถส่งเสริมความเป็นพลเมือง และประชาธิปไตยแห่งแรกของเด็ก

2.7 การพัฒนาความเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาล

Koutsouvanou (2011 อ้างถึงใน Nalbantoglou et al., 2015) พบว่า ความยากจน การได้รับการศึกษาที่ไม่เหมาะสม การไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคม การไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองอย่างไม่สม่ำเสมอมีผลต่อความพร้อมในการเป็นพลเมืองของเด็กและเพิ่มการทำให้เด็กไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองมีความเกี่ยวข้องกับสังคม ดังนั้น จึงควรมีการเตรียมความพร้อมเด็กในการเป็นพลเมืองด้วยการจัดการศึกษาความเป็นพลเมืองและจัดกิจกรรมความเป็นพลเมืองให้กับเด็กตั้งแต่เด็กอายุ 3 ปี

Baker (2013) กล่าวว่า เด็กควรได้รับการพัฒนาในการเป็นพลเมืองในเรื่อง ดังนี้

- 1) การเป็นสมาชิกของสังคม (Membership) คือ การมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การรู้ว่าคุณมีสิทธิ การใช้สิทธิโดยเคารพในสิทธิของผู้อื่นเช่นกัน
- 2) การมีภาระผูกพัน (Obligation) คือ การมีความรู้สึกว่าคุณมีหน้าที่ในสังคมทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงการนึกถึงผู้อื่น
- 3) การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การเป็นผู้สนับสนุนที่รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยการใช้สิทธิและเสียงของตนอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

Kelly (2008) พบว่า เด็กปฐมวัยควรได้รับการพัฒนาความเป็นพลเมืองใน 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านปัญญา (Cognitive) คือ การคิดหรือความเชื่อ หมายถึง การรับรู้ต่อตนเองว่าตนเองสามารถเป็นผู้ช่วยที่ดี (Good helper) และมีความเชื่อว่าผู้คนส่วนใหญ่ไว้ใจได้

2) ด้านความรู้สึก (Affective) คือ ความรู้สึกหรือพื้นฐานอารมณ์ หมายถึง การรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเชื่อใจในเพื่อนและผู้ใหญ่ การแสดงออกถึงความรู้สึกทางบวกและการยินยอม

3) ด้านพฤติกรรม (Behavioral) คือ การแสดงออก หรือ กิจกรรม หมายถึงการ แสดงออกว่าตนเองมีความห่วงใย ใส่ใจในผู้อื่น การสามารถทำงานร่วมกับกลุ่มด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำงานที่เกี่ยวข้องกับสังคม

Children's identity and citizenship in Europe (2004) กล่าวว่า การเสริมความเป็นพลเมืองในการศึกษาปฐมวัย เด็กเป็นพลเมืองตั้งแต่แรกเกิด แม้ว่าเด็กมีการเติบโตอย่างมีความรับผิดชอบ และสิทธิที่เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นสมาชิกของสังคมประชาธิปไตยในทางที่แตกต่างกัน สำหรับการเป็นพลเมืองของเด็กกับผู้ใหญ่ เด็กมีการพัฒนาและเติบโตเป็นพลเมืองจากประสบการณ์และความพยายามแสดงบทบาทที่แตกต่างกัน ค่อย ๆ มีบทบาทที่สำคัญมากขึ้น หนึ่งในจุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัยที่ควรจะเป็นในการสอนเด็กให้กลายเป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นตามสภาพแวดล้อมของเด็ก และแสดงให้เห็นว่าเด็กที่ได้รับการไว้วางใจในการตัดสินใจเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตนเองจะช่วยพัฒนาเด็กให้มีความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับสังคมที่กว้างขึ้น การสอนประชาธิปไตยทำให้เด็กรู้สึกรู้ว่าทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มุมมองของบทบาทของสถาบันการศึกษาปฐมวัยในการสร้างความเป็นพลเมืองนี้สอดคล้องกับ Ocana (2003) ที่กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิและเสรีภาพ ควรจะมีความกระตือรือร้นในการเป็นพลเมืองบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งให้เห็นว่าการเป็นพลเมืองของชาติในอดีตที่ได้รับการสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมและการมีส่วนร่วมมักจะได้นำรูปของการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะตอบสนองให้กับผู้อื่น เด็กแรกเกิดก็มีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว โดยเด็กสร้างความสัมพันธ์กับพี่น้องกับครูอนุบาล และเพื่อนร่วมชั้นรวมถึงเพื่อนบ้านและคนอื่น ๆ ความสำคัญของความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในวัยเด็กที่เน้นในทฤษฎีการพัฒนาทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางจิตสังคม ความไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจขั้นพื้นฐานที่พบในช่วงวัยเด็กตอนต้น (Erikson, 1977) บทบาทครูของเด็กก่อนวัยเรียนมีความซับซ้อนมาก รวมทั้งความรู้ก็ยังเป็นสิ่งสำคัญที่มีต่อความต้องการของเด็ก แสดงให้เห็นว่าเด็กมีการพัฒนาช่วงของแนวความคิดทางการเมือง และกำหนดจากความรู้แนวการใช้ชีวิตในครอบครัว โรงเรียน และการสัมผัสกับสื่อของเด็ก รวมถึงการทำงานร่วมกันระหว่างเด็กในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับการศึกษาและครอบครัว (Howard and Gill, 2000) ดังนี้

1) ลองและสร้างข้อตกลงร่วมกัน ไม่เฉพาะการเล่นแต่ยังอยู่ในความสัมพันธ์และการสื่อสาร

2) แสดงความเห็นอกเห็นใจ และมองหามิตรภาพ

3) พบความรู้ด้วยตนเอง และปฏิบัติของผู้อื่น

4) ค้นพบวิธีการอยู่ร่วมกันและเล่น

การเรียนรู้สำหรับการเป็นพลเมือง การได้คาดหวังว่าสถาบันเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะประชาธิปไตย มีประโยชน์สำหรับครูผู้สอนก่อนวัยเรียนที่จะมีรูปแบบในการทำงานร่วมกันกับเด็ก โดยสอนและอธิบายความหมายของประชาธิปไตย และความเป็นพลเมือง แนะนำให้ครูผู้สอนอาจจะใช้ในหลาย ๆ ต้องเปิดกว้างในวิธีการคิดใหม่ ๆ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่จะให้ความรู้กับเด็กในการเป็นพลเมือง เน้นให้เข้าใจความรู้สึกตนเองและผู้อื่นและทักษะชีวิต ให้เด็กเป็นผู้ที่เห็นถึงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

จากการพัฒนาความเป็นพลเมืองของเด็กวัยอนุบาลที่กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า เด็กควรได้รับการพัฒนาในการเป็นพลเมืองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ให้เติบโตอย่างมีความรับผิดชอบ และมีสิทธิ์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นสมาชิกของสังคมประชาธิปไตย ดังนั้น จึงควรมีการเตรียมความพร้อมเด็กในการเป็นพลเมืองด้วยการจัดการศึกษาความเป็นพลเมืองและจัดกิจกรรมความเป็นพลเมืองให้กับเด็กตั้งแต่เด็กอายุ 3 ปี โดยการพัฒนาในด้านความคิดไว้วางใจผู้อื่น การรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยการให้ความช่วยเหลือกัน

2.8 ลักษณะพัฒนาการของเด็กที่นำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดี

Oikonomidis & Eleftherakis (2011 อ้างถึงใน Nalbantoglou et al., 2015) กล่าวว่า เด็กเล็ก ๆ อายุประมาณ 3-4 ปี มีความสามารถที่จะเข้าใจได้แล้วว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เช่น เป็นสมาชิกของครอบครัว เป็นสมาชิกของห้อง เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อน เพราะเด็กเริ่มที่จะสามารถแบ่งปันของกับคนอื่น สามารถมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในกิจกรรมที่เกี่ยวกับสังคมที่ตนเป็นสมาชิก และสามารถมีความเป็นตัวของตัวเอง พึ่งตนเองในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง เช่น การช่วยเตรียมอาหาร การเก็บห้องให้สะอาดเรียบร้อย การดูแลต้นไม้และสัตว์ การช่วยเก็บหนังสือ

Oikonomidis & Eleftherakis (2011 อ้างถึงใน Nalbantoglou et al., 2015) กล่าวว่า เด็กวัย 5-6 ปี สามารถมีส่วนร่วมมีความรับผิดชอบในการวางแผน และทำงานร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ที่เด็กสามารถแลกเปลี่ยนความคิดและความต้องการผ่านการแลกเปลี่ยนทางความคิด ต่อรองกับเด็กและผู้ใหญ่คนอื่น สามารถตัดสินใจร่วมแก้ปัญหา และวางแผนการเรียนรู้ นอกจากนี้เด็กยังสามารถช่วยงานของชุมชนได้ในหลายรูปแบบจากการเป็นคนที่กำลังถึงผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ มีน้ำใจกับผู้อื่น ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเด็กไม่ได้เป็นผู้รับ แต่สามารถเป็นสมาชิกที่ทำอะไรให้กับผู้อื่นได้

Phillip (2011) กล่าวว่า เมื่อบุคคลไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ได้ฝึกการมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย จะทำให้เกิดความคุ้นเคยและมีความสามารถในการทำงานได้อย่างเต็มที่ตามหน้าที่ของตนเอง

Imbert (1994) การศึกษาความเป็นพลเมืองเริ่มต้นขึ้นเมื่อเด็กถึงวัยก่อนวัยเรียน สถาบันการศึกษาควรใส่ใจและคำนึงถึงความยากลำบากของเด็กเมื่อเจอกับสภาพแวดล้อมใหม่ สถาบันการศึกษาจะต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะดวกสบาย จะต้องเต็มไปด้วยบรรยากาศของความ รักความอบอุ่น เมื่อเข้ามาในสถาบันการศึกษาใหม่เป็นครั้งแรก มันเป็นสิ่งสำคัญที่เด็กจะได้รับบัตร ประจำตัวนักเรียนโดยใช้ชื่อเต็มแรกของเด็ก หมายความว่าเด็กจะได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็น บุคคลคนหนึ่ง อีกด้านที่สำคัญของโรงเรียนเริ่มต้น คือ การติดต่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว กับโรงเรียน โดยโรงเรียนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้ร่วมแบ่งปัน ประสบการณ์ และเรื่องราวกับครอบครัว หากโรงเรียนที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็จะต้องไม่ ปลดปล่อยให้ออกไป

จากลักษณะของพัฒนาการของเด็กที่นำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีที่กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่สามารถฝึกให้เด็กมีพฤติกรรมประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่การ เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของเด็กได้ ดังนั้นสิ่งที่โรงเรียนควรคำนึงถึง คือ การจัดสภาพแวดล้อมให้มีความ อบอุ่นเพื่อจัดโอกาสให้เด็กได้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์กับผู้อื่น ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นบุคคล คนหนึ่งในสังคม และให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การเก็บห้องให้สะอาดเรียบร้อย การช่วยเก็บ หนังสือ เป็นต้น เพราะเด็กอายุประมาณ 3-4 ปี สามารถเข้าใจได้แล้วว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

2.9 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดจุดหมายไว้ว่าหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งให้เด็กมี พัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา เมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะบรรลุตามมาตรฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในจุดหมาย 12 ข้อ และในแต่ละช่วงอายุ ผู้สอนต้องคำนึงถึง คุณลักษณะตามวัยของเด็กด้วย มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 จะครอบคลุมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

- 1) ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย
- 2) กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
- 3) มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
- 4) มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม
- 5) ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
- 6) ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

7) รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย

8) อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9) ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

10) มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

11) มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

12) มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

สาระที่ควรเรียนรู้ สาระในส่วนนี้กำหนดเฉพาะหัวข้อไม่มีรายละเอียด ทั้งนี้เพื่อประสงค์ให้ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ ความสนใจของเด็ก อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้โดยคำนึงถึงประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก ผู้สอนสามารถนำสาระที่ควรเรียนรู้มาบูรณาการ จัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ง่ายต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ได้ประสงค์ให้เด็กท่องจำเนื้อหา แต่ต้องการให้เด็กเกิดแนวคิดหลังจากนำสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ มาจัดประสบการณ์ให้เด็กเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้สาระที่ควรเรียนรู้อีกใช้เป็นแนวทางช่วยผู้สอนกำหนดรายละเอียด และความง่ายของเนื้อหาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก สาระที่ควรเรียนรู้ประกอบด้วย เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล และสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก ดังนี้

1) เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อนามสกุล รูปร่างหน้าตาของตน รู้จักอวัยวะต่าง ๆ และวิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาดปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็นความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี ทั้งนี้เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเองแล้วเด็กก็ควรที่จะเกิดแนวคิด ดังนี้

1.1 ฉันมีชื่อตั้งแต่เกิด ฉันมีรูปร่างหน้าตาไม่เหมือนใคร ฉันภูมิใจที่เป็นตัวฉันเอง เป็นคนไทยที่มีมารยาท มีวินัยรู้จักแบ่งปัน ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น แต่งตัว แปรงฟัน รับประทานอาหาร ฯลฯ

1.2 ฉันมีอวัยวะต่าง ๆ เช่น ตา หู จมูก ปาก ขา มือ นิ้วเท้า ฯลฯ และฉันรู้จักวิธีรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัยมีสุขภาพดี

1.3 ฉันต้องรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกาย และพักผ่อนเพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโต

1.4 ฉันเรียนรู้ข้อตกลงต่าง ๆ รู้จักระมัดระวังรักษาความปลอดภัยของตนเอง และผู้อื่นเมื่อทำงาน เล่นคนเดียวและเล่นกับผู้อื่น

1.5 ฉันอาจรู้สึกดีใจ เสียใจ โกรธ เหนื่อย หรืออื่น ๆ แต่ฉันเรียนรู้ที่จะแสดง

ความรู้สึกในทางที่ดี และเมื่อฉันแสดงความคิดเห็น หรือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความคิดของตนเอง แสดงว่าฉันมีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดของฉันเป็นสิ่งสำคัญ แต่คนอื่นก็มีความคิดที่ดีเหมือนฉันเช่นกัน

2) เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จัก และรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เมื่อเด็กมีโอกาสเรียนรู้แล้ว เด็กก็ควรเกิดแนวคิด ดังนี้

2.1 ทุกคนในครอบครัวของฉันเป็นบุคคลสำคัญต้องการที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า และยารักษาโรค รวมทั้งต้องการความรัก ความเอื้ออาทร ช่วยดูแลซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงาน และปฏิบัติตามข้อตกลงภายในครอบครัว ฉันต้องเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ และผู้ใหญ่ในครอบครัว ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ครอบครัวของฉันมีวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเกิดของบุคคลในครอบครัว วันทำบุญบ้าน ฯลฯ ฉันภูมิใจในครอบครัวของฉัน

2.2 สถานศึกษาของฉันมีชื่อ เป็นสถานที่ที่เด็ก ๆ มาทำกิจกรรมร่วมกัน และทำให้ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย สถานศึกษาของฉันมีคนอยู่ร่วมกันหลายคน ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ช่วยกันรักษาความสะอาดและทรัพย์สินของสถานศึกษา ส่วนครูรักฉันและเอาใจใส่ดูแลเด็กทุกคน เวลาทำกิจกรรมฉัน และเพื่อนจะช่วยกันคิดช่วยกันทำ รับฟังความคิดเห็น และรับรู้ความรู้สึกซึ่งกันและกัน

2.3 ท้องถิ่นของฉันมีสถานที่ บุคคล แหล่งวิทยากร แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สำคัญ คนในท้องถิ่นที่ฉันอาศัยอยู่ มีอาชีพที่หลากหลาย เช่น ครู แพทย์ ทหาร ตำรวจ ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า แม่ค้า ฯลฯ ท้องถิ่นของฉันมีวันสำคัญของตนเอง ซึ่งจะมีการปฏิบัติกิจกรรมที่แตกต่างกันไป

2.4 ฉันเป็นคนไทย มีวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่าง ฉัน และเพื่อนนับถือศาสนาหรือมีความเชื่อที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ ศาสนาทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี ฉันภูมิใจที่ฉันเป็นคนไทย

มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในหลักสูตรสถานศึกษาทุกมาตรฐานจำเป็นต้องนำมาวิเคราะห์ และกำหนดตัวบ่งชี้ และสภาพที่พึงประสงค์ในแต่ละชั้นปี ให้เห็นภาพชัดเจนแสดงตัวอย่างในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาล

มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข			
ตัวอย่างตัวบ่งชี้	ตัวอย่างสภาพที่พึงประสงค์		
	3 ขวบ	4 ขวบ	5 ขวบ
ตัวบ่งชี้ที่ 1 แสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับวัย และสถานการณ์	เริ่มแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์	แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์	แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
ตัวบ่งชี้ที่ 1 แสดงออกทางอารมณ์ดี	ร่าเริง แจ่มใส อารมณ์ดี		
มาตรฐานที่ 4 มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดีงาม			
ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ	เริ่มรู้จักเก็บของเล่น ของใช้	เก็บของเล่น ของใช้เข้าที่ได้	จัดเก็บของเล่น ของใช้เข้าที่ได้เรียบร้อย
	ทำงานที่ได้รับมอบหมาย	รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ	มุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จด้วยตนเอง
ตัวบ่งชี้ที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต และยอมรับความผิดพลาดของตนเอง และผู้อื่น	เริ่มรู้ว่าของสิ่งใดเป็นของตนเอง และของสิ่งใดเป็นของผู้อื่น	ไม่แย่งหรือหยิบของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง	ไม่หยิบของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
	เริ่มรู้จักการขอโทษ	รู้จักการขอโทษและให้อภัย	รู้จักการขอโทษและให้อภัย
ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความเมตตา กรุณา และช่วยเหลือแบ่งปัน	เริ่มแสดงความรักเพื่อนและสัตว์	แสดงความรักเพื่อนและสัตว์เลี้ยง	แสดงความรักเพื่อนเด็กที่เล็กกว่า และสัตว์ต่าง ๆ
	เริ่มแบ่งปันสิ่งของ	แบ่งปันและเริ่มช่วยเหลือผู้อื่น	แบ่งปันและให้ความช่วยเหลือผู้อื่น

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาล (ต่อ)

มาตรฐานที่ 4 มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดีงาม			
ตัวอย่างตัวบ่งชี้	ตัวอย่างสภาพที่พึงประสงค์		
	3 ขวบ	4 ขวบ	5 ขวบ
ตัวบ่งชี้ที่ 4 รู้จักประหยัด	ไม่ทำลายสิ่งของเครื่องใช้	รักษาส่งของที่ใช้ร่วมกัน	รู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้/น้ำ/ไฟอย่างประหยัด
มาตรฐานที่ 7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย			
ตัวบ่งชี้ที่ 1 ดูแลรักษาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	สนใจธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว		
	ทิ้งขยะถูกที่		
	ไม่ทำลายสาธารณะสมบัติ		
	ช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว		
ตัวบ่งชี้ที่ 2	แสดงความเคารพได้		
มีสัมมาคารวะ และมารยาทตามวัฒนธรรมไทย	รู้จักกล่าวคำว่าขอบคุณ และขอโทษ		
	ปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามกาลเทศะ		
มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข			
ตัวบ่งชี้ที่ 1 เล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	เริ่มรู้จักการรอคอย	รู้จักรอคอย	รอคอยตามลำดับก่อน-หลังได้
	เริ่มเล่นกับเด็กอื่น	เล่นร่วมกับเด็กอื่นได้	เล่นหรือทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาล (ต่อ)

มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข			
ตัวอย่างตัวบ่งชี้	ตัวอย่างสภาพที่พึงประสงค์		
	3 ขวบ	4 ขวบ	5 ขวบ
ตัวบ่งชี้ที่ 2 ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	เริ่มปฏิบัติตามข้อตกลง ง่าย ๆ	ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน	
		เริ่มรู้จักการเป็นผู้นำ ผู้ตาม	เป็นผู้นำผู้ตามที่ดี
มาตรฐานที่ 10 มีความสามารถในการคิด และการแก้ปัญหาได้เหมาะสมตามวัย			
ตัวบ่งชี้ที่ 2 แก้ปัญหาในการเล่นหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ	ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา	พยายามแก้ปัญหด้วยตนเองหลังจากได้รับคำชี้แนะ	พยายามหาวิธีแก้ปัญหด้วยตนเอง
	เริ่มตัดสินใจในเรื่องง่าย ๆ	รู้จักตัดสินใจในเรื่องง่าย ๆ และเริ่มเรียนรู้ผลที่เกิดขึ้น	ตัดสินใจในเรื่องง่าย ๆ และยอมรับผลที่เกิดขึ้น
มาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้			
ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว	ร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจ ระยะเวลาสั้น ๆ	ร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างมีความสุข	ร่วมกิจกรรมด้วยความสนใจตั้งแต่ต้นจนจบ อย่างมีความสุข
	มีความสนใจชอบให้อ่านหนังสือให้ฟัง	มีความสนใจในการอ่านเขียน	รักหนังสือ และมี ความสนใจในการอ่าน เขียน

ตารางที่ 2 มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาล (ต่อ)

มาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้			
ตัวอย่างตัวบ่งชี้	ตัวอย่างสภาพที่พึงประสงค์		
	3 ขวบ	4 ขวบ	5 ขวบ
ตัวบ่งชี้ที่ 2 แสวงหาคำตอบ ใช้คำถามได้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย	ใช้คำถามได้	ถามคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่สนใจ	

2.10 แนวการสอนประชาธิปไตยแก่เด็กวัยอนุบาล

แนว Education for a civil society (Gartrell, 2012) การพัฒนาเด็กวัยอนุบาลไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของระบอบประชาธิปไตย ควรมีการพัฒนาความสามารถของเด็กทั้งทางสังคม อารมณ์ และปัญญา การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงควรวางรากฐานของทักษะชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับเด็กผ่านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู เด็ก และครอบครัว การมองสังคมที่หลากหลายเป็นปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องของบ้าน โรงเรียน และชุมชน ที่สอนให้เด็กมีทักษะในการมีส่วนร่วมในการสมาชิกของสังคมที่ โดยเริ่มต้นด้วยการสื่อสารในห้องเรียน เรียนรู้ที่จะเคารพการสื่อสารความคิดของผู้อื่น ให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มร่วมกัน โดยมีหลักการสำคัญ คือ

- 1) การทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัวและครูในการพัฒนาเด็ก ให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีคุณค่า ได้รับการยอมรับและถูกรัก
- 2) พัฒนาเด็กบนฐานของพัฒนาการทางสมองของเด็ก
- 3) เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็ก เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และสามารถมีเอกลักษณ์เฉพาะตนได้ เพื่อนำไปสู่พฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม

แนว Democracy and participation in kindergarten and at school (European Union, 2008) เป็นแนวทางของความร่วมมือของ 5 โรงเรียนในประเทศยุโรป ได้แก่ ประเทศไอซ์แลนด์ ประเทศตุรกี ประเทศอิตาลี ประเทศสเปน และประเทศนอร์เวย์ ที่มุ่งเน้นแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มโรงเรียนที่เข้าร่วม เพื่อสร้างวิธีการสอนทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนอนุบาลตามหลักของมติสหประชาชาติ เมื่อปี 2003 ในการขยายความสำคัญกับสิทธิของเด็กวัยอนุบาลด้านการมีส่วนร่วมตามกฎหมายด้านการศึกษาอนุบาล เพื่อมุ่งเน้นให้เด็กสามารถเป็นผู้เลือกและเสริมสร้างการเป็นผู้ที่มีความสามารถในการตัดสินใจได้ด้วยตนเองในการใช้ชีวิตในสังคม โดยเน้นการให้เด็กได้มีส่วนร่วม เสรีภาพและความรับผิดชอบ โดยหลักของการนำแนวประชาธิปไตยมาใช้กับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียน ควรคำนึงว่า เด็กมีความคิดที่ดีถ้า

ต้องการที่จะให้เด็กประสบความสำเร็จ โรงเรียนควรนำแนวคิดของเด็กนำไปสู่การปฏิบัติ เพราะสิทธิที่ทุกคนมีในสังคมเป็นเพราะประชาธิปไตย เด็กทุกคนที่โรงเรียนหรือที่บ้านต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติใด ๆ ครูผู้สอนต้องไม่ทำร้ายความรู้สึกของเด็ก เมื่อเด็กไม่สามารถตอบคำถามหรือทำผิดพลาด เด็กต้องสามารถเล่นได้อย่างอิสระในสวนที่โรงเรียนในสภาพที่ไม่เป็นอันตรายและสมาชิกในครอบครัวควรจะพูดถึงความคิดของเด็กได้อย่างอิสระ ตัวอย่างเช่น เด็กควรตัดสินใจร่วมกันเล่นเกมและสร้างกฎของเกมที่เราจะเล่น ประชาธิปไตยเป็นระบบที่ประชาชนเลือกคนที่เป็นตัวแทนของตัวเอง ทุกคนยอมรับหัวหน้าของชั้นเรียนด้วยความเต็มใจ เมื่อระบอบประชาธิปไตยถูกนำมาใช้ในการเลือกตั้งหัวหน้า เด็กควรจะได้รับการแจ้งเกี่ยวกับสิทธิ และการตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนเป็นครอบครัวที่สองที่จัดการศึกษาและปกป้องสิทธิของเด็ก ในอดีตที่ผ่านมาผู้บริหารในโรงเรียนที่อยู่ในตำแหน่งที่เด็ก ๆ ไม่สามารถเข้าถึงได้ แต่ตอนนี้เด็กแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของพวกเขาต่อผู้บริหารในโรงเรียนได้ ประชาธิปไตยคือการเรียนรู้ในโรงเรียนที่มีประสบการณ์

โรงเรียนประชาธิปไตย จึงหมายถึง โรงเรียนที่มีหลักการที่ไม่แยกออกจากกันระหว่างครูและผู้ปกครองอันเป็นสาเหตุหลักของการขาดความสำคัญทางการเมืองของโรงเรียน มีการทำงานในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การสร้างสภาพแวดล้อมของโรงเรียนใหม่ที่เชื่อมต่อกับสังคมโดยทั่วไป และประชาธิปไตยในโรงเรียนอนุบาล มีหลักการ ดังนี้

- 1) เด็กทุกคนควรจะได้รับการศึกษาศึกษาที่เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตของพวกเขา ช่วยให้เรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกันกับคนอื่น และช่วยให้พวกเขากลายเป็นคนที่แข็งแกร่ง
- 2) กระบวนการของประชาธิปไตยนั้นมันเป็นสิ่งสำคัญที่เด็กสามารถมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยตั้งแต่ยังเด็ก ด้วยวิธีนี้เด็กได้พัฒนาทั้งความรู้สึกของตนเองอย่างมีคุณค่า และความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีคุณค่า
- 3) ทักษะของครูโรงเรียนอนุบาลควรจะสามารถที่จะเลือกวิธีการสอนและปรัชญาที่สอดคล้องกับความรู้ที่ผ่านมาเกี่ยวกับวิธีการให้เด็กเรียนรู้
- 4) วิธีการจะต้องขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมของเด็กและครอบครัวเสรีภาพนี้ต้องมีความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ในของครูที่ทำหน้าที่อย่างมืออาชีพ และมีจริยธรรม
- 5) ส่วนหนึ่งของการอยู่ในสังคมประชาธิปไตย คือ การมีสิทธิที่จะเป็นตัวเองและได้รับการยอมรับว่าเป็นคนที่มีความต้องการส่วนบุคคล ภูมิหลังของเด็ก สังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจหรือเชื้อชาติไม่ใช่ข้อจำกัด

เป้าหมายและงานที่คิดว่าเป็นพื้นฐานสำหรับการจัดการศึกษาประชาธิปไตยสำหรับเด็กแต่ละคนให้เป็นพลเมืองจะขึ้นอยู่กับความสามารถของเด็ก ดังนี้

- 1) เข้าใจตนเองและผู้อื่น
- 2) รับรู้ความรู้สึกของตนเอง และผู้อื่น

- 3) มีความสามารถในการเจรจาต่อรองกับผู้อื่นและตัวเอง
- 4) พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ความสามารถในการสื่อสารและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ของตนเอง และความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยความสงบ
- 5) มีส่วนร่วมในกลุ่มที่มีเพื่อนร่วมงานและเรียนรู้จากกลุ่ม

โครงการ Democracy and participation in kindergarten and at school (2008) มีจุดประสงค์โครงการ ดังนี้

- 1) เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสในการสัมผัสความเป็นจริงที่แตกต่างกัน และประสบการณ์ด้านการศึกษา
- 2) โรงเรียนต้องการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน โดยให้เด็กมีบทบาทในกระบวนการนี้ในการวางแผนและการประเมินผลกระบวนการ
- 3) การแบ่งปันประสบการณ์การศึกษาและการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเข้าใจ และจะทำให้เกิดจริยธรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนความเคารพและความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- 4) เข้าถึงความแตกต่างของสิทธิความเป็นพลเมือง
- 5) การฝึกเพื่อเพิ่มความสามารถของเด็กในการคิดและถามคำถาม
- 6) เปิดใจเด็กและครูโดยการทำงานด้วยมิตรภาพ และความอดทน โดยมีรูปแบบของการฝึกวิถีประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาล ดังนี้

1) การฝึกวิถีประชาธิปไตยในห้องเรียน เช่น การให้เด็กฝึกการลงคะแนนเสียงในการตัดสินใจตามเสียงส่วนใหญ่จากตัวเลือกหลาย ๆ คน (ประมาณ 4-5 คน) ด้วยการใช้เครื่องหมาย หรือ ภาพวาด ถ้าเสียงส่วนใหญ่ได้ตัดสินใจที่จะทำอะไร เช่น ผู้ที่โหวตให้ไปที่ห้องโถงว่ายน้ำหรือสวนสาธารณะก็ต้องทำตามเสียงของคนส่วนใหญ่ นี่คือบทเรียนที่ยากของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีวิธีการให้เด็กใช้วิธีการแบบประชาธิปไตยด้วยการฝึกการเลือกตั้ง จำเป็นต้องมีกล่องลงคะแนน เมื่อเริ่มต้นด้วยการลงคะแนนก็จำเป็นที่การลงคะแนนต้องเป็นความลับ ทุกคนมีสิทธิการลงคะแนนเสียงโดยไม่บอกเด็กคนอื่น ๆ ว่าตนเองเลือกอะไร เด็ก ๆ ลงคะแนนของพวกเขาลงในกล่องด้วยความเงียบ และครูเริ่มต้นการนับคะแนน จากนั้นประกาศผลบนแผ่นกระดาษ เด็กเรียนรู้การตัดสินใจโดยไม่ต้องขอจากบุคคลอื่น

2) การฝึกวิถีประชาธิปไตยนอกโรงเรียน เปิดโอกาสให้เด็กได้มีการลงคะแนนเพื่อเลือกชื่อใหม่ของสวนสาธารณะ หรือสถานที่จัดงานเลี้ยงของเด็ก ๆ โอกาสนี้เป็นโอกาสที่ดีที่จะขอให้เด็กเสนอเกี่ยวกับความคิดของตัวเอง

3) การจัดกิจกรรมกลุ่ม เน้นการฝึกเป็นผู้พูดและผู้ฟังร่วมกันในกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ให้จับกลุ่มสนทนากันจากนั้นก็เริ่มพูด โดยผู้ฟังต้องฟังอย่างตั้งใจแล้วบันทึกทุกอย่างลงเพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง

4) การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตอบแบบสอบถาม ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการสอนในสถานศึกษา

องค์ประกอบสำคัญของการดำเนินการการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยแนะนำวิธีการประชาธิปไตยในโรงเรียน วิธีการจะขึ้นอยู่กับทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม เสรีภาพ ความรับผิดชอบนี้จะช่วยให้ตระหนักถึงบางส่วนของหลักการในการกระทำที่เป็นรูปธรรม มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ดังนี้

1) ตัวเลือก หมายถึง การให้เด็กมีโอกาสที่จะตัดสินใจ การลงคะแนนเสียงคือการเลือกตั้งและยอมรับตัวเลือกที่ต้องการมากที่สุด เป็นการเลือกเมนูรายสัปดาห์ หรือเลือกสถานที่ที่จะอยู่ เช่น อยู่บนระเบียงกลางแจ้ง หรือภายในห้องเรียน ครูต้องแน่ใจว่าเด็กทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม การเปิดโอกาสให้เด็กถามคำถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวข้อในลักษณะที่เป็นมุมมองของเด็กผ่านการตอบแบบสอบถาม และผ่านภาพวาด

2) ความคิดเห็น จินตนาการที่มองเห็นได้ เด็กมีความสำคัญและควรทำให้เด็กรู้สึกมีความสำคัญ ครูผู้สอนจะต้องดำเนินการในการทำงานกับเด็กที่อายุน้อยที่ยังไม่เข้าใจ แต่ภาษาพูดเป็นสิ่งสำคัญ การฟังเด็กแต่ละคน ท่าทางและน้ำเสียง การแสดงออกทางสีหน้า ร้องไห้ และเสียงหัวเราะ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นผ่านการวาดภาพเพื่อส่งเสริมให้มีการแสดงออกทางจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างเรื่องราวที่เด็กมีส่วนร่วมในการรักษาแนวทางการอยู่ร่วมกัน

3) การมีส่วนร่วม โรงเรียนประชาธิปไตยควรจะมีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งด้านการศึกษา ในแง่นี้ครอบครัวจะต้องพบกับโรงเรียนในช่องทางที่แตกต่างกัน เช่น ผ่านทางงานเอกสาร เช่น จากแบบสอบถาม มุมมองของครอบครัวให้ข้อมูลที่สำคัญมากที่จะรู้ถึงระดับของความพึงพอใจที่มีต่อโรงเรียน ในการเก็บรวบรวมข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งช่วยให้การดำเนินการของโรงเรียนบรรลุถึงเป้าหมายผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการเรียนการสอนในโรงเรียน และการให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการร่วมสอน เช่น คุณแม่บางคนมากับกิจกรรมของการนวดทารกในห้องเรียน เป็นต้น

4) การทำงานร่วมกัน หนึ่งในวัตถุประสงค์ของโรงเรียนประชาธิปไตย คือ การพัฒนาพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่สามารถอาศัยอยู่ในสังคมบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ทางสังคมและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เด็กวัยอนุบาลเป็นเด็กเล็ก สามารถกระตุ้นให้เกิด

ความสัมพันธ์ทางสังคมและความสามัคคีผ่านการทำงานต่าง ๆ การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางกายที่ไม่ก้าวร้าวระหว่างเด็กบนพื้นฐานของการคิดเชิงบวก และการสร้างทางเลือกในการสร้างปฏิสัมพันธ์ผ่านทางร่างกาย เช่น กิจกรรมการนวดสามารถจัดเป็นกิจกรรมหลักของวัน โดยนวดที่เท้าหรือแขน การส่งเสริมกิจกรรมการทำงานร่วมกัน ครูสามารถใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ประจำวันที่แตกต่างกัน ให้เด็กสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนผ่านการช่วยเหลือกันในการทำงาน ที่จะนำไปสู่การพัฒนาของพฤติกรรมทางสังคม

5) การตระหนักรู้เกี่ยวกับชุมชน ทรัพยากร หน่วยงาน และสถาบันทางการศึกษาในชุมชนที่เด็กสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชนได้ และความร่วมมือกับศูนย์สำหรับเด็กที่จะเรียนรู้การดำเนินงานของทรัพยากรเทศบาล เช่น ห้องสมุดโรงละคร, ศูนย์การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

วิธีการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็ก

- 1) เริ่มต้นด้วยการอ่านข้อความอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการสะท้อนเกี่ยวกับความหมายของการอยู่ด้วยกันเป็นพลเมืองและสิทธิ
- 2) กิจกรรมการสอนและการสนทนา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่และสิทธิของการใช้ชีวิตร่วมกัน
- 3) ออกแบบผลงานโดยใช้กราฟิกและการวาดภาพผ่านการสนทนา
- 4) การสังเกตและสอบถามข้อมูลในสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และในชุมชน
- 5) กลุ่มงานและเกม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- 6) กิจกรรมและเกมเพื่อการสร้างกฎระเบียบที่ใช้ร่วมกัน
- 7) ทดลองประชาธิปไตยในห้องเรียน เช่น การเลือกตั้งที่จะหาตัวแทนเด็ก
- 8) ตั้งข้อตกลงในการมีส่วนร่วมในสังคม
- 9) กำหนดเส้นทางเพื่อช่วยให้เด็กมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (การเรียนรู้แบบร่วมมือ)
- 10) กำหนดเส้นทางเพื่อช่วยให้เด็กที่จะใช้ข้อได้เปรียบของการให้บริการสาธารณะ

แนว Professional guidance citizenship education and identity in courses for those who will work with pre-school children (Children's identity and citizenship in europe, 2004) เป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันในโครงการที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของเด็ก และความเป็นพลเมืองขณะทำงานรวมถึงผู้คนจากการร่วมประสานความร่วมมือระหว่าง ประเทศ เดนมาร์ก, ฝรั่งเศส, ไอซ์แลนด์ และสโลวีเนีย สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนการสอนในประเทศเหล่านั้น แต่ปรัชญาที่ยังขึ้นอยู่กับคุณภาพของการศึกษาปฐมวัย เป้าหมายคือการหยิบยกประเด็นบางอย่างสำหรับนักการศึกษาของครูอนุบาลที่จะใช้เมื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเป็นพลเมือง

ชั้นการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียน แสดงให้เห็นรูปแบบห้าขั้นตอนในการทำงานกับเด็กเพื่อพัฒนาความเข้าใจทางการเมือง ได้ปรับสำหรับการใช้งานกับเด็กในวัยอนุบาล มีชั้นดังนี้

ขั้นแรก เลือกประเด็นที่จะกระตุ้นเด็กและให้เด็กมีส่วนร่วมในการพูดคุยอภิปราย และโต้แย้ง บทบาทของครู คือ การอำนวยความสะดวกในการอภิปรายและการป้องกันจุดที่แตกต่างกันในมุมมองของครู ไม่ควรจะต้องเป็นกลาง แต่ต้องมองหาความคิดและมุมมองที่แตกต่างกัน โดยประเด็นที่นำมาพูดจะเป็นประเด็นที่กว้างขวาง

ขั้นตอนที่สอง ครูต้องวางแผนรายละเอียดเหตุการณ์ที่แตกต่างกัน กำหนดความคิดที่อาจเกิดขึ้นจากการสนทนา จะช่วยให้ประหยัดเวลาที่จะใช้วิธีการเช่นเดียวกับที่ใช้ในปรัชญาสำหรับเด็ก สำหรับเด็กที่มีอายุน้อยกว่าควรให้เด็กรู้จัก เช่น กฎระเบียบในการเล่น และให้ความสำคัญกับการให้มาเป็นผู้นำด้วยการลงคะแนนเสียง

ขั้นตอนที่สาม ครูกระตุ้นการเรียนรู้ให้เด็กได้ออกความคิดเห็น แต่ควรให้เด็กได้รับสิทธิในการนำเสนอความคิด ครูจึงควรที่จะได้ยินทุกเสียงที่เด็กเสนอ และครูควรปกป้องความคิดเห็นของเสียงข้างน้อย บทบาทของครูคือไม่ใช่ต้องเป็นกลาง เพราะต้องการให้เด็กมียืนจุดเป็นของตนเอง ที่จะช่วยให้เด็กมีส่วนร่วมในการโต้แย้ง เด็กจึงควรได้รับการฝึกใช้ทักษะการฟังผู้อื่น

ขั้นตอนที่สี่ ส่งเสริมให้เด็กมีข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในการตัดสินใจ ตัวอย่างเช่น ถามเด็ก ๆ เกี่ยวกับของเล่นในห้องว่าสำคัญอย่างไร ให้เด็กรู้เกี่ยวกับกฎการเล่นสนามแล้วดูว่าเด็กจะพูดถึงกฎว่าอย่างไร ในขั้นตอนนี้เด็กสามารถหาข้อมูลหรือคำตอบได้จากผู้ปกครอง และอินเทอร์เน็ต และบทบาทของครู คือ การตรวจสอบความคิดของเด็ก

ขั้นตอนที่ห้า การให้เด็กรับฟังข้อโต้แย้งของพวกเขา ครูจะต้องมีการส่งเสริมให้เด็กเด็กสามารถวางแผนเหตุการณ์ร่วมกัน และให้เปรียบเทียบชี้ให้เห็นความคล้ายคลึงกัน

แนว Bringing politics into the nursery (Moss, 2007) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับประชาธิปไตยในการศึกษาปฐมวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก เป็นวิธีการที่เด็กและผู้ใหญ่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน และการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้รับ

การยอมรับให้เป็นสิทธิของเด็กในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ

1) เคารพความเป็นพลเมืองของเด็ก ที่เด็กสามารถมีวิถีชีวิตของตนเอง และควรได้รับการรับฟังความคิดเห็นเช่นเดียวกับผู้อื่น

2) เด็กมีสิทธิ และมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

3) เด็กมีสิทธิในการสื่อความรู้สึก ความคิด ความต้องการด้วยวิธีการที่หลากหลาย

เคารพความหลากหลายของพื้นฐานเดิมของเด็ก

การดำเนินงานโรงเรียนประชาธิปไตย ดำเนินงานโดยมุ่งให้สถานศึกษามีความเป็นประชาธิปไตยในวิถีชีวิตประจำวัน และการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย ที่เน้นการให้ทุกคนในองค์กร ตั้งแต่เด็ก ผู้ใหญ่ ชุมชน มีส่วนร่วมในสถานศึกษา โดยมีหลักการสำคัญ คือ

- 1) เคารพ และรับฟังเด็ก ในฐานะเป็นพลเมืองที่มีสิทธิ และความสามารถในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะเลือก สื่อความรู้สึก ความคิด ความต้องการที่หลากหลาย
- 2) การทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยนทางความคิด มุมมอง ความรู้ ระหว่าง ผู้ปกครอง นักวิชาการ คณะทำงานในสถานศึกษา และในชุมชน
- 3) ยอมรับความหลากหลายจากมุมมอง ความคิด ทักษะคนที่แตกต่างกัน
- 4) เอกสารทางการสอนทั้งด้าน การประเมิน การตัดสินใจที่เปิดรับการแลกเปลี่ยนจากมุมมองที่หลากหลาย การตีความที่แตกต่างทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างเปิดเผย

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2009) กล่าวว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันสิ่งแรกที่เด็กจะต้องเรียนในระดับอนุบาล คือ เมื่อมีความขัดแย้งหรือมีการทะเลาะกัน ห้ามตีกัน เมื่อมีการทะเลาะกันครูจะจับแยกกันทันที และจะให้เรียนรู้กติกาพื้นฐานประการแรกของการอยู่ร่วมกันในสังคมตามระบอบประชาธิปไตยคือ ถ้าขัดแย้งกันห้ามใช้ความรุนแรง จนเมื่อเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา เด็กจะเรียนรู้เรื่องของความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำกับการใช้สิทธิเสรีภาพ โดยจะถูกฝึกฝนให้รับผิดชอบต่อตนเอง รับผิดชอบต่อผู้อื่น และรับผิดชอบต่อสังคม ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพแต่ต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพคนอื่น และทำอะไรจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สังคมจะดีขึ้นหรือแย่ลงก็อยู่ที่การกระทำของคนในสังคม เด็กในประเทศที่มี “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง” จึงมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นตามวัยที่ได้ขึ้น พร้อม ๆ กับมีความรับผิดชอบต่อมากขึ้นตามไปด้วย และไม่ใช่เรียนรู้ที่เป็นการแข่งขัน (Competition) แต่จะต้องเรียนรู้เรื่องการประนีประนอม (Compromise) และการทำงานร่วมกับคนอื่น (Cooperation) เพราะประชาธิปไตย คือ การอยู่ร่วมกันในสังคม จึงต้องสอนให้เด็กเรียนรู้ที่จะแก้ไขความขัดแย้ง เรียนรู้ที่จะตกลงกันและเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ซึ่งเครื่องมือหรือวิธีการที่โรงเรียนในสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันใช้ในการสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองให้กับเด็ก คือ การให้เด็กได้ออกไปสัมผัสกับปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนที่อยู่รอบ ๆ โรงเรียน และให้ตั้งคำถามว่าได้พบเห็นปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจะใช้กระบวนการกลุ่มในการทำให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุและเสนอโครงการงานของกลุ่มในการลงมือแก้ปัญหา โดยครูจะดูแลแนะนำและให้คำปรึกษาในการทำโครงการงานให้เหมาะสมกับระดับอายุและชั้นเรียน วิธีการนี้จะทำให้เด็กได้เริ่มมองออกไปจากตนเองไปสู่คนอื่น ได้สัมผัสความเป็นจริงที่อยู่รอบ ๆ ตัว เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และเชื่อมโยงตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยกระบวนการกลุ่มจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิ และรู้จักที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น สำหรับการลงมือ

ปฏิบัติจะทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและพัฒนาไปสู่การเป็น “พลเมือง” ที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคม กระบวนการนี้ในอเมริกาและประเทศเยอรมันเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นประถมตอนปลายหรือมัธยมต้น และเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการสร้าง “พลเมือง”

จากแนวการสอนประชาธิปไตยแก่เด็กวัยอนุบาลที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียนควรวางรากฐานของทักษะชีวิตแบบประชาธิปไตยให้กับเด็กผ่านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู เด็ก และครอบครัว โดยเน้นการให้เด็กได้มีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครูผู้สอนควรคำนึงถึงความคิดเห็นของเด็ก ครูจึงควรใช้คำถามเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น เพื่อสะท้อนให้ได้รู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงควรนำแนวคิดของเด็กนำไปสู่การปฏิบัติ เด็กทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติใด ๆ รวมถึงการขอความร่วมมือจากผู้ปกครองสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยนทางความคิด เพื่อร่วมกันสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองให้กับเด็กวัยอนุบาล

3. โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย

คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2556) ได้มีการจัดคัดเลือกโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างขึ้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ตลอดจนรณรงค์ และส่งเสริมให้มีการดำเนินกิจกรรมที่เสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนทุกแห่งทั่วประเทศ

3.1 ความหมายของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย

โรงเรียนในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามหลักสูตร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ดำเนินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินการให้เด็กมีพฤติกรรม และคุณลักษณะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง คือ ปัญญาธรรม คารวะธรรม สามัคคีธรรม ตามหลักสูตรอย่างเหมาะสมกับวัย และระดับการศึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมในการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักและส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักผลประโยชน์

ของส่วนรวม และประเทศชาติ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติและสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556)

3.2 ประเภทของโรงเรียนประชาธิปไตย

คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ได้แบ่งประเภทของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เป็น 3 ประเภท (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) คือ

- 1) โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง หมายถึง โรงเรียนที่เคยหรือยังไม่เคยส่งโครงการ หรือกิจกรรมให้คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยพิจารณา และยังไม่เคยได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
- 2) โรงเรียนที่รักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง หมายถึง โรงเรียนที่เคยได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างไปแล้ว และยังสามารถรักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างไว้ได้
- 3) โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ หมายถึง โรงเรียนที่เคยได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างแล้ว และได้รับเกียรติบัตรรางวัลโรงเรียนที่รักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างติดต่อกันรวมไม่น้อยกว่า 3 ปี

3.3 หลักการของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย

การสนับสนุนส่งเสริม และเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยนั้น จะต้องเริ่มที่เด็กและเยาวชน โรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในการปลูกฝัง ฝึกฝนเด็กและเยาวชนให้รู้จักและคุ้นเคยกับพื้นฐานความคิดแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการเป็นพลเมืองดีและกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองในอนาคต ดังนั้นคณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีจึงได้จัดให้มีการคัดเลือกโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างขึ้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ตลอดจนรณรงค์และส่งเสริมให้มีการดำเนินกิจกรรมที่เสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนทุกแห่งทั่วประเทศ และเพื่อประกาศเกียรติคุณยกย่องโรงเรียนที่มีการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยจนประสบผลสำเร็จ เผยแพร่แนวคิดและวิธีดำเนินกิจกรรมอันจะเป็นแบบอย่างแก่โรงเรียนอื่น ๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนของตนต่อไป

(คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556)

3.4 วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย

คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ได้จัดโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อประกาศเกียรติคุณยกย่องโรงเรียนที่มีการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตยจนประสบผลสำเร็จ
- 2) เพื่อเผยแพร่แนวคิด และวิธีปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยให้โรงเรียนทั่วไปนำไปเป็นแบบอย่าง
- 3) เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนตระหนักตามวิถีประชาธิปไตยในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 4) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยของโรงเรียน

3.5 กลุ่มเป้าหมาย

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย จัดทำขึ้นโดยมุ่งหวังให้โรงเรียนต่าง ๆ ในประเทศไทย เข้าร่วมโครงการ ด้วยหวังให้เด็กได้พัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตย โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นโรงเรียนในสังกัด (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ดังนี้

- 1) โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 2) โรงเรียนสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
- 3) โรงเรียนสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร
- 4) โรงเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- 5) โรงเรียนสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

3.6 ผู้รับผิดชอบโครงการ

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย จัดขึ้นโดยเป็นความร่วมมือ ระหว่าง 2 หน่วยงาน (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ประกอบด้วย

- 1) คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
- 2) สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

3.7 หน่วยงานที่สนับสนุนโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย นอกจากจัดขึ้นโดยความร่วมมือ ระหว่าง 2 หน่วยงาน คือ คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ให้การสนับสนุนโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ประกอบด้วย

- 1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
- 2) สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ
- 3) สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร
- 4) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย
- 5) กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย จัดขึ้นต้องการให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยให้แก่เด็กในโรงเรียน โดยมีผลที่คาดว่าจะได้รับ (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ดังนี้

- 1) โรงเรียนที่ดำเนินกิจกรรมและการเรียนการสอนแบบประชาธิปไตยได้รับการประกาศเกียรติคุณยกย่อง
- 2) ทำให้โรงเรียนทั่วไปได้นำแนวคิดและวิธีปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยไปเป็นแบบอย่าง
- 3) โรงเรียนตระหนักในวิถีประชาธิปไตยในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 4) โรงเรียนร่วมมือกันเสริมสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตย

3.9 หลักเกณฑ์การพิจารณา

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยได้จัดทำหลักเกณฑ์เพื่อพิจารณารางวัลให้กับโรงเรียนที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการ (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ดังต่อไปนี้

- 1) โรงเรียนต้องเสนอข้อมูลพื้นฐานตามแบบที่กำหนด
- 2) โรงเรียนต้องรายงานผลการดำเนินงานเป็นรายโครงการตามแบบที่กำหนด
- 3) ผลงานที่จะพิจารณาต้องเป็นผลงานย้อนหลังไม่น้อยกว่า 1 ปี
- 4) โครงการที่นำเสนอให้พิจารณาต้องเป็นโครงการในลักษณะต่อไปนี้
  - 4.1 การเคารพสิทธิส่วนบุคคล ส่วนรวม และกฎระเบียบของสังคม
  - 4.2 ความร่วมมือร่วมใจประสานเพื่อส่วนรวม
  - 4.3 การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 5) ลักษณะโครงการที่นำเสนอตามข้อ
- 6) ต้องสื่อให้เห็นลักษณะการดำเนินงานในขอบข่ายที่สำคัญที่กำหนดต่อไปนี้ แต่ละขอบข่ายสามารถรายงานได้มากกว่า 1 โครงการ
- 7) โรงเรียนที่เคยได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างแล้ว หากยังรักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างไว้ได้ ขอให้ส่งโครงการใหม่ที่ไม่ซ้ำกับที่เคยเสนอมาแล้วให้คณะอนุกรรมการฯ พิจารณาเพื่อมอบเกียรติบัตรการรักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และหากได้รับรางวัลติดต่อกันรวมไม่น้อยกว่า 3 ปี คณะอนุกรรมการฯ จะมอบรางวัล “โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ” ให้ต่อไป

3.10 โครงการย่อยของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ได้กำหนดลักษณะการดำเนินงานโดยกำหนดโครงการย่อยเป็น 4 โครงการที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เพื่อให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมให้อยู่ภายใต้โครงการ (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2556) ดังนี้

- 1) โครงการด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาส่งเสริมเด็กให้มีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อสังคม ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมและจิตสำนึกประชาธิปไตย
- 2) โครงการด้านการฝึกปฏิบัติประชาธิปไตยในโรงเรียน (การแสดงออก การแลกเปลี่ยนแนวความคิด ความเห็นของเด็กด้านประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น กลุ่มสนใจ ชุมนุม ชมรม

ค่ายประชาธิปไตย เยาวชนยุติธรรม ฯลฯ) ทั้งนี้เป็นกิจกรรมซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดประชาธิปไตย ความเท่าเทียม หรือเวทีที่แสดงความสามารถของเด็กในเชิงสร้างสรรค์

3) โครงการด้านการประยุกต์ใช้ และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน (การส่งเสริมความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยให้แพร่หลายในชุมชน และสังคม) ทั้งนี้อาศัยความรู้จากโครงการด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และด้านการฝึกปฏิบัติประชาธิปไตย ในโรงเรียนขยายผลสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจแนวทางประชาธิปไตย และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนเป็นวิถีชีวิต

4) โครงการที่เป็นนวัตกรรม ซึ่งเด็กเป็นผู้ริเริ่มด้วยการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และมีความยั่งยืน เช่น การประยุกต์หลักประชาธิปไตยเพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยในโรงเรียน ฯลฯ

4. การวิจัยเชิงคุณภาพ

วรรณิ แกมเกตุ (2551) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้จากการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมในสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงทุกมิติ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้นในแง่ของพฤติกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมอย่างลึกซึ้ง โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลด้านความรู้สึนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคล มากกว่าการให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว มักใช้เวลาในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสำคัญ

4.1 ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ

Maykut and Morehouse (1996) กล่าวถึงลักษณะของการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1) การเน้นไปที่การสำรวจและการบรรยาย (An Exploratory and descriptive focus) การวิจัยเชิงคุณภาพถูกออกแบบมาเพื่อการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกแง่มุมหรือแนวคิดทฤษฎีที่มีความหลากหลาย และยืดหยุ่นมากกว่าการยึดเพียงแนวคิดอันใดอันหนึ่งเป็นหลัก และเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรจำนวนมากเพื่อที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียด

2) การออกแบบการวิจัยที่ยืดหยุ่นได้ (Emergent design) การวิจัยเชิงคุณภาพจะมีความยืดหยุ่นในการออกแบบการวิจัย คือ หลังจากการทำวิจัยไประยะหนึ่งแล้ว อาจจะต้องมีการ

ปรับเปลี่ยน หรือออกแบบการวิจัยขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดการแสวงหาข้อมูลใหม่จากคำถามใหม่ ๆ การสังเกตสถานการณ์ใหม่ ๆ หรือการตรวจสอบข้อมูลที่อาจไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักในครั้งแรก ส่งผลให้มีการขยายขอบเขตของการศึกษา หรือทำให้สิ่งที่ต้องการศึกษาแคบลง ดังนั้นจึงมีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนกลุ่มใหม่ ๆ หรือสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะได้ข้อค้นพบที่สำคัญ ทำให้การออกแบบวิจัยต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุม และมีการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับการออกแบบการวิจัยในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นให้รอบคอบมากที่สุด (Less open) และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนการออกแบบการวิจัย (Responsive) ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

3) เลือกกลุ่มตัวอย่างที่ยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposive sample) การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เช่น โรงเรียน หรือองค์กรนั้น อาจมีการกำหนดอย่างคร่าว ๆ ก่อนในเบื้องต้นว่ามีแนวโน้มความเป็นไปได้ในการศึกษามากน้อยแค่ไหน หลังจากนั้นเมื่อศึกษาไปในระยะหนึ่งแล้วอาจต้องขยายจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาออกไปเพื่อให้มีความเป็นตัวแทนของข้อมูล

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพธรรมชาติ (Data collection in the natural setting) นักวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพธรรมชาติ ในลักษณะของการวิจัยภาคสนาม (Field research) โดยไม่มีการควบคุมหรือทดลองในห้องปฏิบัติการเพื่อให้มองเห็นปรากฏการณ์ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมอย่างแท้จริง มีความเข้าใจ และสามารถอธิบายความหมายของบุคลิกลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทตามสภาพธรรมชาติได้อย่างถูกต้อง เช่น หากต้องการศึกษาชีวิตการเรียนของนิสิตในระดับมหาวิทยาลัย นักวิจัยอาจจ้องไปศึกษาการทำกิจกรรมของนิสิตในห้องเรียน ห้องสมุด เพื่อทำการสังเกต สัมภาษณ์ หรือเข้าไปฝังตัวเพื่อเก็บข้อมูลในฐานะที่เป็นนิสิตคนหนึ่งก็ได้เช่นกัน

5) ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Emphasis on “human-as-instrument”) นอกเหนือจากการออกแบบวิจัยแล้ว นักวิจัยเชิงคุณภาพมีหน้าที่สำคัญเพิ่มเติมอีกประการหนึ่ง คือ ต้องทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตนเองกำลังดำเนินการศึกษา โดยข้อมูลส่วนใหญ่ที่ต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นจะออกมาในลักษณะของคำพูด และพฤติกรรมของคนเป็นส่วนใหญ่ จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่มีความหลากหลายและเหมาะสมเพื่อที่จะมองเห็นสิ่งที่ต้องการสังเกตได้อย่างครบถ้วน

6) การใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Qualitative methods of data collection) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับคำพูดและการกระทำของคนอื่น ซึ่งนักวิจัยจำเป็นต้องหาวิธีการที่จะสามารถจับท่าทางและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเหล่านั้น โดยวิธีการที่เป็นประโยชน์ที่สุดในการเก็บข้อมูลประเภทนี้คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการเก็บข้อมูลการเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์จะถูกเก็บรวบรวมข้อมูลของการบันทึกภาคสนาม (Field notes) การอัดเทปสัมภาษณ์ ซึ่งต้องมีการถอดความจากเทปเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการนำไปวิเคราะห์ หรือการสังเกตจากเทปบันทึกภาพวิดีโอเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำไปศึกษาด้วยวิธีการอื่น ๆ ต่อไป

7) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยอย่างต่อเนื่อง (Early and ongoing inductive data analysis) ลักษณะสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ เป็นกระบวนการวิจัยที่ต่อเนื่อง และใช้การอุปนัยอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ นักวิจัยต้องนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในแต่ละครั้งมาจัดอย่างเป็นระบบเพื่อตีความแบบอุปนัย สำหรับขยายหรือลดขอบเขตในสิ่งที่ต้องการศึกษาเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ชัดเจน

8) การศึกษาวิจัยโดยใช้กลุ่มขนาดเล็กเพื่อรายงานผลการวิจัย (A case study approach to reporting outcomes) การวิจัยเชิงคุณภาพมักทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก อาจจะเป็นการศึกษาเพียงกรณีเดียว หรือหลายกรณีก็ได้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีคุณค่าสูงมากขึ้น หากมีการนำเสนอผลการวิจัยในรูปของการบรรยายอย่างละเอียดทั้งในรูปแบบของคำพูด และการกระทำที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านมีข้อมูลเพียงพอที่จะทำความเข้าใจกับผลการวิจัย ตลอดจนมีข้อมูลที่เพียงพอสำหรับใช้ในการตัดสินใจว่าข้อมูลที่มีการค้นพบเหล่านั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนในการนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบุคคล หรือสิ่งแวดล้อมอื่นต่อไป

วรรณิ แกมเกตุ (2551) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ ดังนี้

1) เน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวม โดยการมองจากหลายแง่มุมการศึกษา ปรากฏการณ์ทางสังคมจะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบด้าน เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของปรากฏการณ์ทั้งหมดในสภาพแวดล้อมนั้น โดยศึกษาจากมุมมองหรือแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายมากกว่าการยึดเพียงทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง หรือปรากฏการณ์เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมักเป็นการศึกษากับตัวแปรจำนวนมาก และมีความเป็นสหวิทยา

2) เป็นการศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึก การวิจัยเชิงคุณภาพมักใช้วิธีการศึกษาติดตามเป็นเวลายาวนาน เพื่อที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงในระยะต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ทั้งนี้หากต้องการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้น ๆ ในหลายแง่มุม ก็สามารถทำได้โดยใช้การศึกษาเจาะลึก เช่น การศึกษาเฉพาะกรณี หรือการศึกษาเฉพาะบุคคล เป็นต้น

3) คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย เนื่องจากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการศึกษา ซึ่งทำให้นักวิจัยเชิงคุณภาพต้องเข้าไปสัมผัสกับผู้ถูกวิจัยมากกว่าการใช้เครื่องมือเป็นสื่อกลางเพียงอย่างเดียว ดังนั้น

นักวิจัยจะต้องเคารพผู้ถูกวิจัยในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ฝืนใจหรือบังคับหากถูกผู้วิจัยไม่เต็มใจให้ข้อมูล ตลอดจนไม่นำข้อมูลของผู้ถูกวิจัยไปเปิดเผย หรือนำไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายตามมาภายหลัง

4) เน้นปัจจัยด้านความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความหมาย การวิจัยเชิงคุณภาพจะให้ความสำคัญกับตัวแปรทางด้านจิตใจ เนื่องจากเชื่อว่าองค์ประกอบด้านจิตใจ ความคิด และความหมายต่าง ๆ ที่แสดงออกมานั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมอันแท้จริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังได้ ซึ่งจะทำให้ นักวิจัยสามารถเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนมากขึ้น

5) ใช้การพรรณนาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องเก็บข้อมูลแบบให้รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งได้มากเพียงพอ เพื่อให้เห็นภาพรวมในขั้นแรก เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสังคม หรือประเพณีปฏิบัติ เป็นต้น ในลักษณะของการพรรณนาที่ให้รายละเอียดมากพอที่จะสามารถหาลักษณะร่วม หรือนำไปสู่การตีความเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติตัวเลข

4.2 ประเภทของการวิจัยเชิงคุณภาพ

Baker (1999) ได้แบ่งประเภทของการวิจัยเชิงคุณภาพไว้ดังนี้

1) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) การวิจัยภาคสนามเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มคนในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นจากการเข้าไปศึกษาตัวแปรที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวในสถานที่จริง ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้โดยตรงจากสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสนามที่ใช้ในการวิจัย

2) การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography Research) การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมในกลุ่มชน องค์กร หรือสังคมใด ๆ ว่าเป็นอย่างไร โดยมักเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ และความเชื่อที่มีอยู่ในบริบทนั้น ซึ่งใช้แนวคิดทฤษฎีในสาขามานุษยวิทยาเป็นกรอบอ้างอิง สำหรับตีความปรากฏการณ์ที่สนใจศึกษา นอกจากนี้มักทำการศึกษากับกรณีเฉพาะรายใดรายหนึ่งที่มีความโดดเด่นและตรงกับความสนใจมากเป็นพิเศษในการที่จะแสวงหาความรู้ความเป็นจริงเพื่อตอบประเด็นคำถามการวิจัย และส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการจดบันทึกภาคสนามเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในสถานที่ทำการศึกษาวิจัย

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่มุ่งก่อให้เกิดผลเพื่อนำไปใช้ในทางปฏิบัติสำหรับแก้ไขสถานการณ์ที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ในขณะนั้น การวิจัยประเภทนี้มีมักถูกนำไปใช้ในโรงเรียน หรือในองค์กรทั่ว ๆ ไป ซึ่งการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มักจะถูกนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน แต่ผลจากการวิจัยประเภทดังกล่าว นอกจากจะสร้างความรู้และความเข้าใจที่มีประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติแล้ว ยังเพิ่มความตระหนักและการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกที่เกี่ยวข้อง เพื่อมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกลุ่มที่ทำการศึกษาวิจัยด้วย

4) การวิจัยฐานราก (Grounded Theory Research) การวิจัยฐานรากมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทฤษฎีหรือแนวคิด โดยใช้กระบวนการอุปนัย ซึ่งเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูล (ผ่านการสังเกต การสัมภาษณ์ หรือการบันทึก) ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ การกระทำ หรือกลุ่มคน เพื่อสร้างกรอบแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐานชั่วคราวจากข้อมูล จากนั้นก็ย้อนกลับไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องเพื่อทดสอบแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐานดังกล่าว จากข้อมูลที่ได้รวบรวมได้เพื่อปรับแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐาน ซึ่งนักวิจัยจะดำเนินการตามกระบวนการนี้เป็นวงจรไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งคิดว่าทฤษฎีหรือสมมติฐานที่สร้างขึ้นนั้นถึงจุดอิ่มตัว สามารถอธิบายได้อย่างลึกซึ้งภายใต้กรอบที่ต้องการศึกษา แล้วจึงสรุปเป็นทฤษฎีฐานราก (grounded theory) ซึ่งจะเป็ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการนำไปใช้อ้างอิงในเบื้องต้น ในการสร้างแนวคิดหรือทฤษฎีที่ต้องการศึกษาจากข้อมูลในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

5) การวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยา (Phenomenological Sociological Research) การวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยา เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจ หรือความหมายของปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา จากมุมมองของผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในสภาพสังคมนั้น โดดเน้นไปที่การศึกษาในระดับสเกลที่เล็กซึ่งเกี่ยวกับบุคคล และเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษาสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในการทำความเข้าใจความหมายและประสบการณ์ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้สมบูรณ์มากขึ้น

4.3 ประเภทของการวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multi - case study research)

Yin (1994) การวิจัยพหุกรณีศึกษา เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดระบบของข้อมูลจากกรณีตัวอย่างงานวิจัย 2 กรณีขึ้นไป เพื่อที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการศึกษาได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับบริบทที่ใกล้เคียงได้มากขึ้น วัตถุประสงค์ของกรณีศึกษานี้มี 3 ข้อ คือ 1) เพื่ออธิบาย (Explanation) 2) เพื่อบรรยาย (Description) และ 3) เพื่อแสวงหา

(Exploratory) การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษาเป็นวิธีการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ลึก ครอบคลุมและ สมบูรณ์มากกว่าการวิจัยรายกรณี โดยสนใจทำการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ และมุ่งหาความสัมพันธ์ จากข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำไปสู่การสรุปเป็นทฤษฎี มักใช้เวลาในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การ สังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูลและ เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งขยายความเป็นลักษณะสำคัญของ การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเน้นการมองปรากฏการณ์เป็นองค์รวม โดยมองอย่างหลายแง่มุม เน้น ปัจจัยหรือตัวแปรด้านความรู้สึคนึกคิด จิตใจ ความหมาย ในการศึกษาปรากฏการณ์ในสังคมเพราะ คิดว่าสิ่งเหล่านี้อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์ และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกมา จำต้องทำ ความเข้าใจจึงสามารถอธิบายปรากฏการณ์นั้นได้

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับประชาธิปไตยกับเด็กวัยอนุบาล

5.1.1 งานวิจัยในประเทศ

ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ (2554) การวิจัยการวิเคราะห์องค์ประกอบและการพัฒนาลักษณะ เป็นงานวิจัยและพัฒนาที่มีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและพัฒนา ลักษณะ ประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย ด้วยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RASB ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น กลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาอุดรธานี เขต 1 ที่ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจงเพื่อใช้ในการ ศึกษาองค์ประกอบของ ลักษณะประชาธิปไตย จำนวน 502 คน และการศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียน การสอนแบบ RASB เพื่อพัฒนา ลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจงเป็นกลุ่มทดลอง 24 คน ได้รับการเรียนการสอนแบบ RASB และกลุ่มควบคุมจำนวน 28 คน ได้รับการจัดการเรียน การสอนแบบ ปกติตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยศึกษาครั้งนี้ คือ รูปแบบการเรียน การสอนแบบ RASB และแบบประเมินลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิง ยืนยันลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย พบว่า ลักษณะ ประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัยมี 3 องค์ประกอบ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ด้านความ เคารพซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่าคารวะธรรม (ประกอบด้วย การรู้จักรอคอย การเคารพสิทธิของ ตนเองและผู้อื่น การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม) ด้านความร่วมมือร่วมใจ หรือที่เรียกว่า สามัคคี ธรรม (ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องต่าง ๆ และการ แบ่งปัน) และด้านความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา หรือที่เรียกว่า ปัญญาธรรม (ประกอบด้วย การคิด แก้ปัญหา การวางแผน ความมีเหตุผล) พบว่า โมเดลลักษณะ ประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัยมีความ

เหมาะสมพอดีกับข้อมูล เชิงประจักษ์ มีน้ำหนักองค์ประกอบในแต่ละด้านมีค่าเป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน รูปแบบการเรียนการสอนแบบ RASB เพื่อพัฒนาลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 หลักการ ได้แก่ หลักการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ หลักการ เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ หลักการประเมินค่าและหลักการปฏิบัติ และขั้นตอนของรูปแบบการเรียนการสอน 4 ขั้น คือ ขั้นรับประสบการณ์ ขั้นร่วมวิเคราะห์ ขั้นคิดคัดสรร และขั้นสร้างนิสัย ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัยระดับจิตสาธารณะสูงขึ้นกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการศึกษาลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัยทั้ง 3 องค์ประกอบกับเด็กปฐมวัยในภาคส่วนอื่นต่อไป

นภัส ศรีเจริญประมง (2554) ได้ศึกษาผลของการใช้กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในห้องเรียนตามแนวคิดของจอห์นสันและจอห์นสันที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาลพบว่า หลังการใช้กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในห้องเรียนตามแนวคิดของจอห์นสันและจอห์นสัน คะแนนพฤติกรรมประชาธิปไตยหลังการทดลองของเด็กวัยอนุบาลกลุ่มทดลองสูงกว่าเด็กวัยอนุบาลกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นงนุช สีลอ (2554) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 1 พบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 1 ในโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ ในด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม พบว่า ปฏิบัติได้ในระดับมาก และปฏิบัติได้มากที่สุดในด้านคารวะธรรม ส่วนปัญหาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 1 พบปัญหาในระดับน้อยในโรงเรียนทุกขนาด และปัญหาน้อยที่สุดในโรงเรียนขนาดใหญ่ และในด้านความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 1 ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนทุกขนาดต้องการให้จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยในทุก ๆ ด้านในระดับมากที่สุด

5.1.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Nalbantoglou et al. (2015) จากประเทศกรีซ ได้ศึกษาความพร้อมของเด็กวัยอนุบาลในเรื่องของการปลูกฝังและขัดเกลาทางการเมือง (political socialization) และสำรวจความคิดเห็นของครูอนุบาลเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (citizenship education) โดยใช้

แบบสอบถามแบบมาตราประมาณ โดยมีระดับคะแนน 3 ระดับ คือ สม่าเสมอ บางครั้งและไม่เคย จำนวน 2 ชุด พบว่า ครูอนุบาลให้ความสำคัญและคิดว่าครูสามารถวางแผนการให้ทางเลือกกับเด็กในระหว่างการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมของเด็กในการปลูกฝังและขัดเกลาทางการเมืองให้กับเด็กวัยอนุบาล ผลของงานวิจัยจากการสำรวจความคิดเห็นของครูใน 5 ด้าน คือ หลักการของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป้าหมายและเนื้อหาของการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ยุทธวิธีการสอนและเทคนิคในการส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมือง บทบาทของครู และวิธีการส่งเสริมเด็กให้มีความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรม พบว่า เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาด้านการเป็นพลเมือง คือ การบูรณาการเรียนกับชุมชนรอบโรงเรียนและการเตรียมเด็กให้มีวิถีชีวิตตามกฎของสังคมแบบประชาธิปไตย (51.5%) รองลงมาคือการเป็นอาสาสมัคร การให้บริการกับสังคม และความรับผิดชอบต่อทางสังคมและศีลธรรม (30.3%) โดยใช้วิธีการสอน คือ การเรียนรู้มีส่วนร่วมและการทำงานเป็นกลุ่ม (33.3%) การให้การศึกษาแบบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การโหวตเพื่อหาทางออกของการแก้ปัญหา การตระหนักในสิทธิ (17.9%) การเรียนรู้จากประสบการณ์ เช่น การสำรวจจากสถานการณ์ในวิถีชีวิต (16.7%) การให้ศึกษากับคนต่างวัฒนธรรม เช่น การเคารพในบุคลิกของเด็ก ความแตกต่างลักษณะเฉพาะของบุคลิกลักษณะ (13.1%) การเรียนรู้จากการบูรณาการศาสตร์ เช่น จากสิ่งแวดล้อม กิจกรรมประจำวัน (11.9%) การเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับสังคม เช่น การเยี่ยมชมกิจกรรมในสังคม ห้องสมุดชุมชน (7.1%) ในด้านการสอน ครูใช้วิธีการสอนโดยตรง (38.4%) รองลงมา คือ การให้คำแนะนำ (19.2%) และการเฝ้าดูแล และประสานงาน (9.6%) ประเด็นที่ทำน้อยที่สุดคือการเป็นแบบอย่าง (2.7%) เทคนิคการสอนที่ใช้คือใช้การสนทนาและการเล่นละคร (31.6%) รองลงมา คือ การเล่นเกม (21.1%) การบรรยาย (10.5%) และที่ใช้ใ้น้อยที่สุด คือ การใช้เพลง (5.3%) ซึ่งพบว่า ครูที่มาจากสังคมเมืองมักใช้การสนทนา การบรรยายและเพลงในการสอน ส่วนครูที่มาจากชนบทและเขตปริมณฑลมักใช้ละครเป็นวิธีการสอน ซึ่งครูให้ความคิดเห็นว่าการเรียนรู้ด้านการเป็นพลเมืองมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก คือ การพัฒนาด้านพัฒนาการทางสังคม เช่น การเรียนรู้ที่จะร่วมมือ การยอมรับความแตกต่าง การมีส่วนร่วม การแบ่งปัน การปฏิเสธ การเข้าสังคม (60.7%) การพัฒนาด้านปัญญา คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทดลอง การสร้างสรรค์ (21.4%) การพัฒนาด้านคุณธรรม เช่น ความรับผิดชอบต่อ การเคารพผู้อื่น (10.7%) การพัฒนาด้านอารมณ์ เช่น การสื่อความคิดความรู้สึก (7.1%) ผลจากการศึกษาการปลูกฝังและขัดเกลาเพื่อสร้างความพร้อมของเด็กในด้านความเป็นพลเมือง 15 ด้าน คือ การแบ่งปัน สิ่งของ ความรู้สึกสบายใจในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่โรงเรียน การฟังเพื่อนอย่างตั้งใจ การปฏิบัติตามกฎกติกา การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นยามที่ผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือ การสังเกตว่าเด็กกำลังถูกล้อเลียนหรือถูกรังแกเพราะมีความแตกต่างจากคนอื่น การช่วยให้โรงเรียนสะอาดและเป็นระเบียบ ความรับผิดชอบต่อการทำของตนเอง การปฏิบัติต่อคนอื่น

ด้วยความเคารพ การมีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจที่เกี่ยวกับโรงเรียนอนุบาลของตน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกติกาในห้องเรียน การพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำที่จะทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ การมีส่วนร่วมในการจัดการเกี่ยวกับโรงเรียน พบว่า เด็กวัยอนุบาลกรีซมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน 79% รองลงมาคือการช่วยทำให้โรงเรียนสะอาดและเป็นระเบียบ (67%) และมีส่วนร่วมในการจัดการโรงเรียน (64%) การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อผู้อื่นต้องการ (51%) เท่ากับการรู้จักฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ ซึ่งจากงานวิจัยพบว่าเชื้อชาติมีผลต่อการช่วยเหลือผู้อื่นของเด็ก การปฏิบัติตามกฎกติกาของห้อง (44%) ซึ่งพบว่าเพศไม่มีผลต่อการปฏิบัติตามกฎกติกา การสังเกตว่าเพื่อนที่แตกต่างจากคนอื่นถูกล้อและถูกทำร้ายจากผู้อื่น (16%) ประเด็นที่เด็กมีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือการมีส่วนร่วมในกระบวนการการกำหนดกติกาในห้องเรียน (3%) ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมดังกล่าว

Danner (2012) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเด็กในการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนอนุบาล ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โดยทั่วไปกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเด็กที่จัดขึ้นนั้นส่งผลให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นและมีประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลเพิ่มขึ้นด้วย

Baessa, Chesterfield, and Ramos (2002) ได้ศึกษาเรื่องการเรียนรู้และพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาในชนบทกัวเตมาลา การศึกษาครั้งนี้ใช้การสังเกตห้องเรียนที่มีความแตกต่างในพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กที่แตกต่างกันของเพศ และเชื้อชาติในโรงเรียนในชนบท ผลแสดงให้เห็นว่า เด็กที่อยู่ในโปรแกรมที่มีส่วนร่วมในการทดลองมีพฤติกรรมประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าเด็กอีกกลุ่ม และพฤติกรรมเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มเล็ก ๆ

Carol (1993) ได้สำรวจความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมในห้องเรียนอนุบาล พบว่า เมื่อเด็กวัยอนุบาลเริ่มต้นที่จะตั้งคำถาม เริ่มการปฏิเสธและขอการยกเว้น ครูจะขยายการสนทนานั้นกับเด็กที่มีอายุมากกว่าที่จะส่งเสริมให้มีการสนทนา เพื่อส่งเสริมความยุติธรรมและประชาธิปไตยในห้องเรียน

Friedman (1973) ศึกษาการมีส่วนร่วมด้านประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อศึกษาทฤษฎีใหม่ ๆ ของระบอบประชาธิปไตยและการนำทฤษฎีเหล่านั้นไปใช้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนที่อยู่ในประเทศสวีเดน ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่โตกว่าจะมีโอกาสรับรู้และเรียนรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากกว่าและพบวาทานและโรงเรียนมีส่วนในการสนับสนุนเด็กให้รวมมือทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยได้มาก

5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการในสถานศึกษา

ชนิษฐา มะปะโท (2554) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาระดับอนุบาลของโรงเรียนเทศบาลนคร สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า มีจัดการศึกษาระดับอนุบาลเป็นสองระดับ บริหารงานตามนโยบายของเทศบาลนครมีการประสานงานกับระดับอนุบาลของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครเดียวกัน ผู้บริหารดูแล และแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาระดับอนุบาล มีหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยโดยครูเป็นผู้จัดทำหลักสูตร จัดสภาพแวดล้อมภายนอกให้มีสนามเด็กเล่นและเครื่องเล่นสนาม ภายในกำหนดให้ครูแต่ละห้องจัดตกแต่งเอง ครูจัดประสบการณ์โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กเรียนรู้อายุเหมาะสมสัมพันธ์ทั้ง 5 เลือกใช้สื่อที่หลากหลาย ครูจบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีความหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง มีการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้โดยใช้หลักการประเมินครบทุกด้าน ดูแลโภชนาการโดยจัดเมนูอาหารให้ครอบคลุมตามหลักอาหารหาหมู มีการดูแลสุขภาพและอนามัยของเด็กร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น และโรงเรียนเขาไปมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ชัชวาลย์ ลิ้มรัชตะกุล (2554) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า การกำหนดนโยบายและการดำเนินงาน โรงเรียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย การจัดทำธรรมนูญ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับอนุบาล สอดคล้องกับโครงการฯ มีการบริหารจัดการบุคลากรในการดำเนินงานตามโครงการฯ ครูอนุบาลได้รับข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา หรือโครงสร้างการบริหารจัดการ คิดเป็นร้อยละ 100.00 ตามลำดับ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือเป้าหมายร่วมกับโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 78.37 ที่เคยคิดเป็นร้อยละ 21.62 คือ ร่วมกำหนดนโยบายการดำเนินงานตามโครงการฯ ร่วมกับโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 57.00 ส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการออกแบบ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.58 ที่เคยคิดเป็นร้อยละ 14.42 คือ ร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 56.52

5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับพหุกรณีศึกษา

ชรินทร์ พุ่มเกษม (2549) วิจัยการศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ: การวิจัยพหุกรณีศึกษา พบว่า 1. รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานคร และภูมิภาค มีความคล้ายคลึงกันในภาพรวม คือ การเรียนการสอนมีการสอดแทรกคุณธรรมเชื่อมโยงนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต 4 ลักษณะ คือกิจกรรมเสริมสร้าง

เนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษ แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดองค์ประกอบรูปแบบการสอน 4 องค์ประกอบคือ 1) ปรัชญา/หลักการ มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี โดยโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดที่ว่า ไม่ได้คาดหวังในตัวผู้เรียนของโรงเรียนทั้งหมดมี คุณลักษณะที่ดีเหมือนกันทุกคนแต่หวังเพียงว่าผู้เรียนที่เคยมีความประพฤติไม่ดีสามารถปรับเปลี่ยน พฤติกรรมให้ดีขึ้นได้อาศัยวิธีการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ ใช้วิธีการยกตัวอย่างและเสริมแรงให้ผู้เรียนที่ ปฏิบัติดี ส่วนโรงเรียนในภูมิภาคมีแนวคิดที่ว่าควรปลูกฝังสิ่งที่ดีทั้งในและนอกชั้นเรียนทุกครั้งที่มีโอกาส มีการให้กำลังใจกับผู้ประพฤติดี การมีแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ปฏิบัติตามและให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ จริงจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งในทางวิชาการและวิธีปฏิบัติในฐานะพุทธศาสนิกชน 2) วัตถุประสงค์ โรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ มีคุณธรรมตาม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของทางโรงเรียน และปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ส่วนโรงเรียนใน ภูมิภาคต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคมตามแนวทางของวิถิพุทธ คือ ผู้เรียนกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ตามหลักไตรสิกขา ควบคู่ไปกับการมีความรู้ทางวิชาการ และการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี 3) ขั้นตอน และลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครมี 3 ขั้นตอน หลัก และใช้กระบวนการกลุ่ม ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิดแสดงความคิดเห็น ให้นักเรียนลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเอง และในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรงให้กับผู้เรียนแต่ขาดการปฏิบัติอย่าง เป็นประจำในกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ส่วนโรงเรียนในภูมิภาคมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร แต่มีการปฏิบัติกิจกรรม พื้นฐานวิถีชีวิตอย่างเป็นประจำ 4) วิถีวัดและประเพณีผลของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครและ ภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกัน คือ วัดและประเพณีผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ ต่าง ๆ วัดและประเพณีผลตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้วิธีการวัดและประเพณีผลตามผลอย่าง หลากหลายและมีความสอดคล้องกันตามตัวชี้วัดการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธด้านผลผลิตใน ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญา 2. คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจาก รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนวิถิพุทธในภูมิภาคซึ่งอยู่ ในพื้นที่การศึกษาอื่น จำนวน 1 โรงเรียน มีคุณลักษณะที่ดีทั้ง 4 ด้าน ในอีก 3 โรงเรียนใน กรุงเทพมหานครจำนวน 2 โรงเรียน แต่โรงเรียนในภูมิภาคเขต 1 จำนวน 1 โรงเรียน พบว่า ผู้เรียนมี ลักษณะด้านกาย (กายภาพ) ในพฤติกรรมการเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม และทำผิด กฎระเบียบในเรื่องการแต่งกาย มีคุณลักษณะศีล (สังคม) ในการพูดจาหยาบคาย พูดปด ขาดความ รับผิดชอบ ขาดวินัย ขาดความซื่อสัตย์ มีคุณลักษณะด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ในลักษณะละเลยการ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ ไม่แสดงความเคารพครูทุกครั้งที่พบ ขาดความสนใจ ขาดความตั้งใจและ ขาดความขยันหมั่นเพียรในการเรียน และมีคุณลักษณะด้านปัญญา คือ รู้และเข้าใจว่าสิ่งใดดีไม่ดี มี

ประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ แต่ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี ขาดความรู้ใฝ่ศึกษา ขาดความกระตือรือร้น ค้นคว้าหาความรู้และไม่มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย

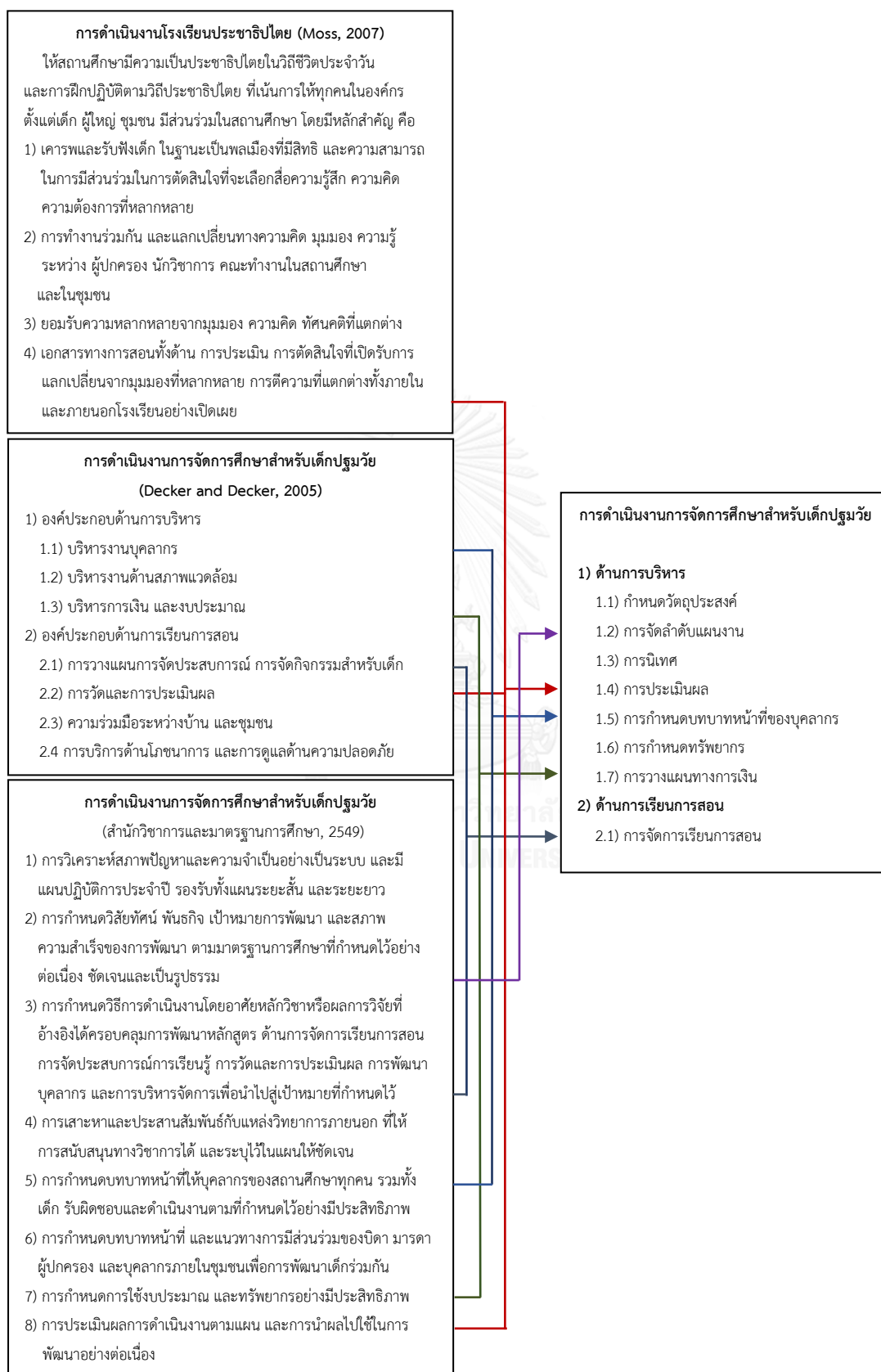
ทิตินา แคมมณี (2544) การวิจัยแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้: ข้อค้นพบจากการศึกษาพหุกรณี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบ/ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้มี 9 ประการ ได้แก่ 1) โรงเรียนมีผู้บริหารที่เห็นความสำคัญและมุ่งเน้นการพัฒนางานวิชาการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ สามารถแปลงความคิดสู่การปฏิบัติและเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน 2) ผู้บริหารมียุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ได้ผลที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ของครู การให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีจุดร่วมในการพัฒนา และการใช้การนิเทศแบบกัลยาณมิตร 3) ผู้บริหารมียุทธวิธีการบริหารจัดการปัจจัยเกื้อหนุนให้เอื้อต่อการพัฒนาแบบครบวงจร 4) โรงเรียนมีครูที่มีเจตคติที่ดีต่อผู้บริหารและครูมีความเข้าใจแนวคิดเพียงพอที่จะปฏิบัติได้ 5) ครูมีการพัฒนาตนเอง พยายามเรียนรู้อยู่เสมอ 6) ครูมีการเตรียมการสอนโดยนำความรู้มาใช้ 7) ครูมีแนวคิดและวิธีการที่ชัดเจนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 8) นักเรียนมีความสามารถในการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง และ 9) ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่วนปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับผู้บริหารและโรงเรียนก็คือ ผู้บริหารขาดความเอาใจใส่ในการพัฒนางานวิชาการ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ขาดความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและชุมชน ขาดความเป็นประชาธิปไตยในการบริหารงาน และโรงเรียนขาดแหล่งความรู้และผู้รู้ในการให้คำปรึกษารวมทั้งขาดปัจจัยเกื้อหนุนที่จำเป็นและเพียงพอ ส่วนทางด้านครูนั้นอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดความเข้าใจที่กระจ่างในแนวคิดและการปฏิบัติต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการเขียนแผนการสอนและการขาดเจตคติที่ดีต่อผู้บริหาร สำหรับผู้เรียน ปัญหาที่สำคัญคือ การขาดความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ส่วนทางด้านผู้ปกครองและชุมชนนั้นพบว่า การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้และจุดหมายของโรงเรียน รวมทั้งการไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารจากโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผลทำให้ผู้ปกครองและชุมชนมีโอกาสดำเนินการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนยัง不多เท่าที่ควร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

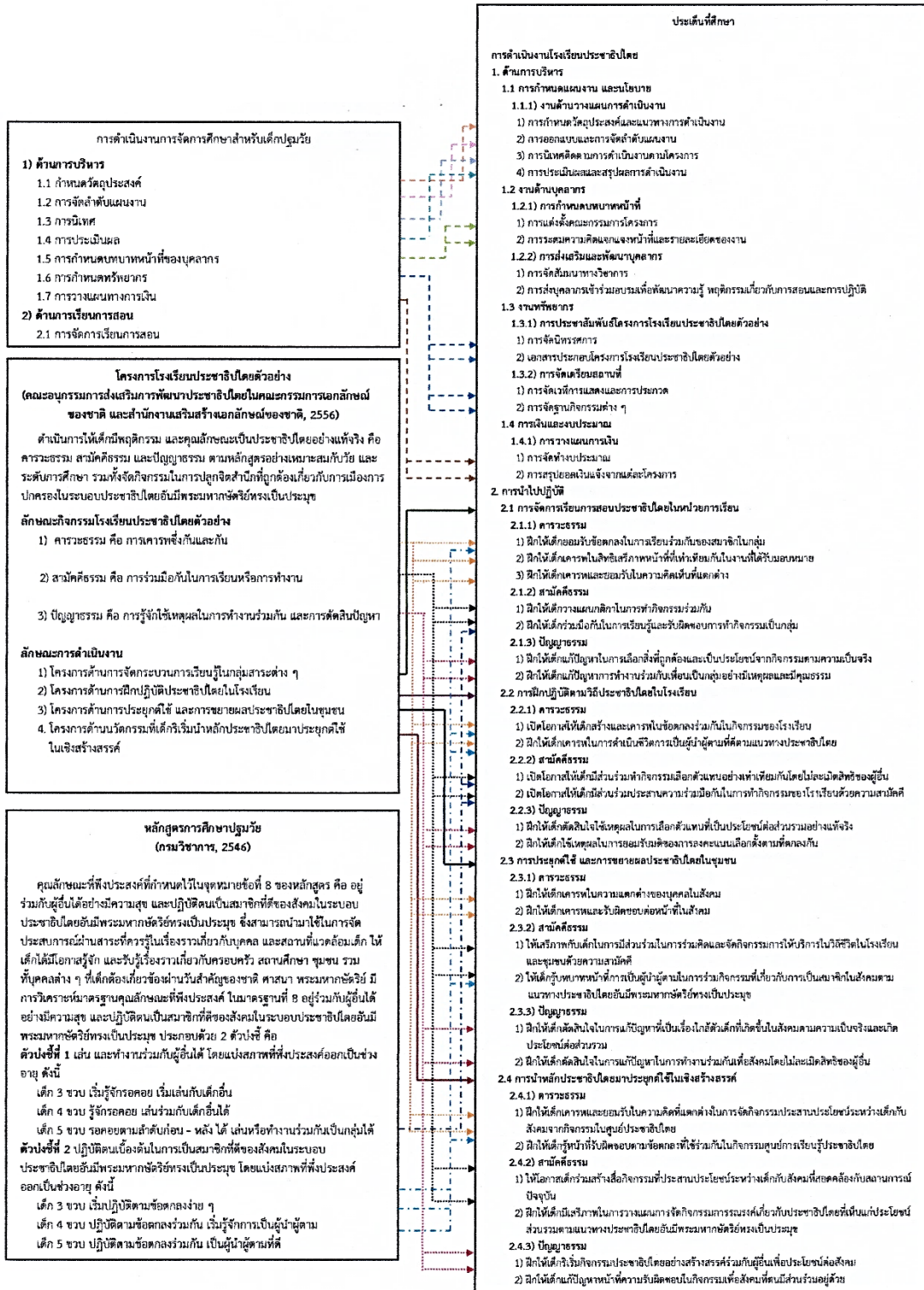
การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ในการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ใน 2 ด้าน คือ ด้านการบริหาร และด้านการนำไปปฏิบัติ รายละเอียดแจกแจงได้ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1 และแผนภาพที่ 2 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบการสังเคราะห์การดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ในด้านการบริหาร และด้านการนำไปปฏิบัติ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบพหุกรณีศึกษา (Multiple case studies) ทำการเก็บข้อมูลจาก ผู้บริหารและครูของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบปี พ.ศ. 2555 ในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาในสนามวิจัย ได้แก่ โรงเรียนที่ 1 โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนที่ 5 และโรงเรียนที่ 6 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการศึกษาและการปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ ใช้วิธีการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกช่วงศึกษานำร่องในเดือน มกราคม พ.ศ. 2558 ช่วงที่สองเก็บข้อมูลจริง ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - พฤศจิกายน 2558 รวมเป็นเวลาทั้งสิ้น 11 เดือน มีขั้นตอนและรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลก่อนลงภาคสนาม

- 1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การเตรียมตัวของผู้วิจัย
- 1.3 การเลือกพื้นที่ในการวิจัย
- 1.4 การกำหนดผู้ให้ข้อมูล

2. การเริ่มต้นเข้าสู่สนามวิจัย

- 2.1 ติดต่อและดำเนินการทางเอกสาร
- 2.2 สัมภาษณ์เบื้องต้น
- 2.3 การแนะนำตัว

3. การเตรียมตัวสู่ภาคสนาม

- 3.1 การกำหนดขอบเขตของข้อมูลที่ต้องการสำหรับการวิจัย
- 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ

5. การศึกษานำร่อง (Pilot study)

- 5.1 ผลการศึกษานำร่อง
- 5.2 ปัญหาและอุปสรรคจากการศึกษานำร่อง
- 5.3 วิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

6 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 7.1 การวิเคราะห์เนื้อหา
- 7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction)
- 7.3 การนำเสนอผลการวิจัย

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลก่อนลงภาคสนาม

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา รวมถึงระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการศึกษาข้อมูลข้างต้น ช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ช่วยประหยัดเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเลือกสนามได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาที่นำมาสู่คำถามวิจัย และสังเคราะห์เป็นฐานแนวคิดสำหรับสร้างกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการนำไปสู่การดำเนินการวิจัย เลือกรูปแบบการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถมองประเด็นปัญหาได้ชัดเจน รายละเอียดการศึกษามีดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยทั้งในภาพรวมและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในระดับอนุบาล
- 2) แนวคิดการจัดการสอนเรื่องประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาลทั้งในประเทศ และต่างประเทศ
- 3) การดำเนินงานการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในด้านการบริหารและด้านการปฏิบัติ
- 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อศึกษารูปแบบของการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบการสังเกตและสร้างแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ต่อไป

ประเด็นที่ศึกษา

ตารางที่ 3 ประเด็นที่ศึกษาการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ตัวแปรที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
1. ด้านการบริหาร		
1.1. การกำหนด แผนงานและ นโยบาย	1.1.1 งานด้านการ วางแผนการ ดำเนินงาน	1) การกำหนดวัตถุประสงค์และ แนวทางการดำเนินงาน 2) การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน 3) การนิเทศติดตามการดำเนินงานตาม โครงการ 4) การประเมินผล และสรุปผลการ ดำเนินงาน
1.2 งานด้านบุคลากร	1.2.1 การกำหนดบทบาท หน้าที่	1) การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ 2) การระดมความคิดแจกแจงหน้าที่และ รายละเอียดของงาน
	1.2.2 การส่งเสริมและ พัฒนา บุคลากร	1) การจัดสัมมนาทางวิชาการ 2) การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนา ความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอนและ การปฏิบัติ
1.3 งานทรัพยากร	1.3.1 การประชาสัมพันธ์ โครงการโรงเรียน ประชาธิปไตย ตัวอย่าง	1) การจัดนิทรรศการ 2) เอกสารประกอบโครงการโรงเรียน ประชาธิปไตยตัวอย่าง

ตารางที่ 3 ประเด็นที่ศึกษาการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
	1.3.2 การจัดเตรียม สถานที่	1) การจัดเวทีการแสดงและการประกวด 2) การจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ
1.4 การเงินและ งบประมาณ	1.4.1 การวางแผนการเงิน	1) จัดทำงบประมาณ 2) การสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ
2) ด้านการนำไปปฏิบัติ 2.1 การจัดการเรียน การสอน ประชาธิปไตย ในหน่วยการ เรียน	2.1.1 คารวะธรรม	1) ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียน ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม 2) ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่ เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย 3) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความ คิดเห็นที่แตกต่าง
	2.1.2 สามัคคีธรรม	1) ฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำ กิจกรรมร่วมกัน 2) ฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และ รับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม
	2.1.3 ปัญญาธรรม	1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่ง ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรม ตามความเป็นจริง 2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับ เพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและ มีคุณธรรม

ตารางที่ 3 ประเด็นที่ศึกษาการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
2.2 การฝึกปฏิบัติ ตามวิถี ประชาธิปไตย ในโรงเรียน	2.2.1 คารวะธรรม	1) เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพใน ข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน 2) ฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการ เป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย
	2.2.2 สามัคคีธรรม	1) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรม เลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ ละเมิดสิทธิของผู้อื่น 2) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสาน ความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของ โรงเรียนด้วยความสามัคคี
	2.2.3 ปัญญาธรรม	1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือก ตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่าง แท้จริง 2) ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของ การลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน
2.3 การประยุกต์ใช้ และขยายผล ประชาธิปไตย ในชุมชน	2.3.1 คารวะธรรม	1) ฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของ บุคคลในสังคม 2) ฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบใน กฎเกณฑ์ของสังคม

ตารางที่ 3 ประเด็นที่ศึกษาการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
	2.3.2 สามัคคีธรรม	1) ให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคี 2) ให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
	2.3.3 ปัญญาธรรม	1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม 2) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
2.4 การนำหลัก ประชาธิปไตย มาประยุกต์ใช้ ในเชิง สร้างสรรค์	2.4.1 คารวะธรรม	1) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย 2) ฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย

ตารางที่ 3 ประเด็นที่ศึกษาการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
	2.4.2 สามัคคีธรรม	1) ให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคม ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน 2) ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัด กิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
	2.4.3 ปัญญาธรรม	1) ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่าง สร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม 2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบ ในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย

1.2 การเตรียมตัวของผู้วิจัย

วิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัย ผู้วิจัยจึงมีการเตรียมตัวและการ
เรียนรู้การฝึกฝนและการพัฒนาของผู้วิจัยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1) ผู้วิจัยศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมโดยการลงเรียนวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์
- 2) ผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยในด้าน
เกณฑ์การพิจารณา และโครงการย่อยในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยเพิ่มเติมกับนักวิเคราะห์
นโยบายและแผน ชำนาญการพิเศษของหน่วยงานสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
- 3) ผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการและสัมมนากลุ่มย่อย เรื่อง “ก้าวแรกในวิถี
ประชาธิปไตย: เรื่องต้องรู้สำหรับครูประถม” ในงานมหกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู
ได้ประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของครูที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมประชาธิปไตย และเทคนิคการสอน

1.3 การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มต้นศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างจากหน่วยงานสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ พบว่า โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยมีการมอบรางวัลให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โดยแบ่งประเภทของรางวัลออกเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนตัวอย่างต้นแบบ โรงเรียนตัวอย่างรักษามาตรฐาน และโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง โดยโรงเรียนกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกสนามแบบเจาะจง คือ โรงเรียนที่ได้รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในปี พ.ศ. 2555 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจำนวน 2 โรงเรียน โรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีจำนวน 2 โรงเรียน โรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร มีจำนวน 1 โรงเรียน และโรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวน 1 โรงเรียน รวมทั้งหมด 6 โรงเรียน ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษา ดังนี้

- 1) เป็นโรงเรียนที่ได้รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2555
- 2) เป็นโรงเรียนที่ทำการเปิดสอนตั้งแต่ในระดับชั้นอนุบาล
- 3) เป็นโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือและความเป็นไปได้ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำจดหมายขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนที่ 1 โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนที่ 5 และโรงเรียนที่ 6 เพื่อขอเก็บข้อมูลวิจัย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายชื่อโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างที่ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร จำแนกตามภาค

ภาค	จังหวัด	โรงเรียน
กลาง	กรุงเทพมหานคร	โรงเรียนที่ 1
	นครปฐม	โรงเรียนที่ 2
	สุพรรณบุรี	โรงเรียนที่ 3
	ราชบุรี	โรงเรียนที่ 4
	ลพบุรี	โรงเรียนที่ 6
ใต้	ชุมพร	โรงเรียนที่ 5

1.4 การกำหนดผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาโรงเรียนกรณีศึกษา โดยในการศึกษาวิจัย ศึกษาในประเด็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร และด้านการนำไปปฏิบัติ ในโรงเรียนประชารัฐโดยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชารัฐโดยตัวอย่าง ดังนั้นการกำหนดผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 แหล่ง ดังนี้

1) แหล่งข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งประกอบด้วย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแผนงาน และนโยบาย งานด้านบุคลากร งานทรัพยากร การเงิน และงบประมาณ เพื่อศึกษาโครงสร้างด้านการบริหาร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร

2) แหล่งบุคคล ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูประจำชั้นในระดับอนุบาล 1 อนุบาล 2 และอนุบาล 3 ในโรงเรียนประชารัฐโดยตัวอย่างต้นแบบ

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน สัมภาษณ์ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล การเลือกครูผู้ให้ข้อมูลมาจากวิธีการแบบ Snow ball sampling technique จากผู้บริหารโรงเรียน โดยเลือกจากครูทุกระดับ ระดับชั้นละ 1 คน รวมเป็นจำนวนประมาณ 2-3 คน ต่อ 1 โรงเรียน ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนผู้บริหารและครูในระดับชั้นอนุบาลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลวิจัย

โรงเรียนประชารัฐโดยตัวอย่างต้นแบบ ประจำปี 2555		
รายชื่อโรงเรียน	ผู้บริหาร	ครู
โรงเรียนที่ 1	1 คน	2 คน
โรงเรียนที่ 2	1 คน	3 คน
โรงเรียนที่ 3	1 คน	2 คน
โรงเรียนที่ 4	1 คน	2 คน
โรงเรียนที่ 5	1 คน	2 คน
โรงเรียนที่ 6	1 คน	3 คน
รวม	6 คน	14 คน

3) แหล่งเหตุการณ์ ประกอบด้วย การสังเกตพฤติกรรมของกรณีศึกษาจากกิจกรรมในระดับอนุบาล ดังนี้

3.1) สังเกตกิจกรรมภายในชั้นเรียน ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ของครู บริบทของเหตุการณ์ และพฤติกรรมของเด็กวัยอนุบาล

3.2) สังเกตกิจกรรมภายนอกชั้นเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตของโรงเรียน

2. การเริ่มต้นเข้าสู่สนามวิจัย

ก่อนการทำงานในภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย ผู้วิจัยมีขั้นตอนการเริ่มต้นเข้าสู่สนาม คือ ขั้นตอนการติดต่อ การแนะนำตัว การเดินทาง และการเดินเอกสารตามลำดับขั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การติดต่อและการดำเนินการทางเอกสาร

ผู้วิจัยติดต่อไปยังโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนที่ 1 โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนที่ 5 และโรงเรียนที่ 6 เพื่อขอเก็บข้อมูลวิจัย โดยติดต่อผ่านทางโทรศัพท์กับฝ่ายธุรการทั้ง 6 โรงเรียน เพื่อแนะนำตัวและนัดหมายการเข้าพบผู้บริหาร เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการขอข้อมูลเพื่อทำวิจัย และในการดำเนินการทางเอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการขอความร่วมมือในการทำวิจัยอย่างเป็นทางการ โดยการทำหนังสือจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนทั้ง 7 โรงเรียน แต่ได้รับการตอบรับกลับให้สามารถเข้าไปศึกษาวิจัยได้เพียง 6 โรงเรียน

2.2 การสำรวจเส้นทาง

เมื่อผู้วิจัยนัดหมายวัน เวลา กับผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการสำรวจเส้นทางและศึกษาแผนที่ของโรงเรียนทั้ง 6 แห่ง เพื่อให้ทราบถึงระยะเวลาในการเดินทางเพื่อใช้ในการวางแผนในการเก็บข้อมูล โดยกำหนดระยะเวลาเก็บข้อมูลโรงเรียนละ 1 สัปดาห์ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การเก็บข้อมูลโรงเรียนกรณีศึกษาตามรายเดือน

รายชื่อโรงเรียน	จังหวัด	ช่วงเดือน พ.ศ. 2558
โรงเรียนที่ 1	กรุงเทพมหานคร	กุมภาพันธ์
โรงเรียนที่ 2	นครปฐม	มีนาคม
โรงเรียนที่ 3	สุพรรณบุรี	มิถุนายน
โรงเรียนที่ 4	ราชบุรี	กรกฎาคม
โรงเรียนที่ 5	ชุมพร	กันยายน
โรงเรียนที่ 6	ลพบุรี	พฤศจิกายน

2.3 การแนะนำตัว

ผู้วิจัยแนะนำตนเองกับผู้บริหารและบุคลากร จากนั้นจึงขอความร่วมมือในการทำวิจัย โดยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัย บอกลถึงวัตถุประสงค์ และลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร

3. การเตรียมตัวสู่ภาคสนาม

เมื่อผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียนแล้ว ผู้วิจัยได้เตรียมตัวปฏิบัติงานในภาคสนาม ดังนี้

3.1 การกำหนดขอบเขตของข้อมูลที่ต้องการสำหรับการวิจัย

ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องทำการเก็บรวบรวม มีดังนี้

1) ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ความเป็นมาของโรงเรียน ปรัชญา วิสัยทัศน์ ที่ตั้ง สภาพแวดล้อม โครงสร้างการบริหาร จำนวนอาคารเรียนและห้องเรียน แผนที่และแผนผังโรงเรียน ระดับชั้นที่เปิดสอน ข้อมูลบุคลากร ข้อมูลนักเรียน เป็นต้น

2) ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บริหาร เช่น ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารด้านวุฒิการศึกษา และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง ข้อมูลเกี่ยวกับครู เช่น ข้อมูลทั่วไปของครูด้านวุฒิการศึกษา และข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก เช่น จำนวนเด็กทั้งโรงเรียน และจำนวนเด็กในระดับอนุบาล

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย คือ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการศึกษาครบถ้วน ครอบคลุม มีอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการวิจัย ได้แก่ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ดังนี้ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน สัมภาษณ์ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล ระดับชั้นละ 1 คน รวมเป็นจำนวนประมาณ 2-3 คน ต่อ 1 โรงเรียน โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูในช่วงเช้าโดยนัดหมายเวลาเพื่อเก็บข้อมูลตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล

3.2.2 การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยทำการสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ของครูในช่วงเช้าถึงบ่าย ในขณะที่ครูดำเนินการเรียนการสอนโดยสังเกตครูวันละ 1 ท่าน ในกิจกรรมการเรียนรู้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) การฝึกวิถีประชาธิปไตยในห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเกมการศึกษา 2) กิจกรรมนอกห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมกลางแจ้ง และ 3) กิจกรรมในวิถีชีวิต ได้แก่ เวลาอื่น ๆ นอกเหนือจากในเวลากิจกรรมที่ครูจัดขึ้น

3.2.3 การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis)

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแผนการสอน โครงการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เอกสารในช่วงเช้าถึงบ่าย โดยนัดหมายเวลาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล โดยมีการเก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1) แบบโรงเรียนที่มีระดับอนุบาล 3 ระดับ คือ อนุบาล 1 อนุบาล 2 และอนุบาล 3 มีจำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และสังกัดส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น จะใช้เวลาเก็บข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์เอกสาร เป็นเวลา 5 วัน

2) แบบโรงเรียนที่มีระดับอนุบาล 2 ระดับ คือ อนุบาล 1 และอนุบาล 2 มีจำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประเมินศึกษา ชุมพร เขต 1 จะใช้เวลาเก็บข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร เป็นเวลา 5 วัน

การดำเนินการจะใช้เวลาเก็บข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ และวิเคราะห์เอกสาร แบ่งแยกตามสังกัดของโรงเรียน ดังตารางที่ 7 และตารางที่ 8

ตารางที่ 7 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร ในโรงเรียนสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และสังกัดส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละสัปดาห์

วัน/เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์
7.00 - 8.30	สัมภาษณ์ ผู้บริหาร	สัมภาษณ์ครู อ.1	สัมภาษณ์ครู อ.2	สัมภาษณ์ครู อ.3	วิเคราะห์เอกสาร
8.30 - 10.00	สังเกตการเรียน การสอน อ. 1	สังเกตการเรียน การสอน อ. 2	สังเกตการเรียน การสอน อ. 3	วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์เอกสาร
10.00 - 11.30	สังเกตการเรียน การสอน อ. 1	สังเกตการเรียน การสอน อ. 2	สังเกตการเรียน การสอน อ. 3	วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์เอกสาร
11.30 - 13.00	สังเกตการสอนในวิถีชีวิตในโรงเรียน			วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์เอกสาร
13.00 - 14.30	สัมภาษณ์ ผู้บริหารเพิ่มเติม	สัมภาษณ์ครู อ.1 เพิ่มเติม	สัมภาษณ์ครู อ.2 เพิ่มเติม	สัมภาษณ์ครู อ.3 เพิ่มเติม	วิเคราะห์เอกสาร
14.30 - 16.00	สังเกตการสอนในวิถีชีวิตในโรงเรียน			วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์เอกสาร

ตารางที่ 8 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในแต่ละสัปดาห์

วัน/เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์
7.00 - 8.30	สัมภาษณ์ ผู้บริหาร	สัมภาษณ์ครู อ.1	สัมภาษณ์ครู อ.2	วิเคราะห์ เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร
8.30 - 10.00	สังเกตการเรียนการสอน อ. 1	สังเกตการเรียนการสอน อ. 2	วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร
10.00 - 11.30	สังเกตการเรียนการสอน อ. 1	สังเกตการเรียนการสอน อ. 2	วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร
11.30 - 13.00	สังเกตการสอนในวิถีชีวิตในโรงเรียน		วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร
13.00 - 14.30	สัมภาษณ์ ผู้บริหารเพิ่มเติม	สัมภาษณ์ครู อ.1 เพิ่มเติม	สัมภาษณ์ครู อ.2 เพิ่มเติม	วิเคราะห์ เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร
14.30 - 16.00	สังเกตการสอนในวิถีชีวิตในโรงเรียน		วิเคราะห์เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร	วิเคราะห์ เอกสาร

4. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหาร และด้านการปฏิบัติ ดังนี้

4.1 แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร เรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ลักษณะของแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร เป็นแนวการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ข้อมูลคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยกำหนดคำถามปลายเปิดที่ใช้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ครอบคลุมประเด็นด้านการบริหาร จำนวน 5 ข้อ

4.1.1 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร มีขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาล และการสร้างแบบสัมภาษณ์

2) กำหนดลักษณะการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) มีการจัดแนวการสัมภาษณ์และคำถามไว้ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ดัดแปลงคำถามได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และให้ได้คำตอบที่หลากหลาย เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบหรือแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ซึ่งมีความเหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่ต้องเปิดเผย

3) นำแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ในประเด็นความถูกต้อง ความครอบคลุมเนื้อหาและความเหมาะสมของการใช้ภาษา พร้อมทั้งหาค่าความตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

- 1 ถ้าเห็นว่าสอดคล้องหรือเหมาะสมให้คะแนน
- 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องให้คะแนน
- 1 ถ้าเห็นว่าไม่สอดคล้องหรือไม่เหมาะสมให้คะแนน

โดยค่าความตรงอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขโดยกำหนดเกณฑ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ค่าคะแนนโดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ รายละเอียดดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
ด้านการบริหาร		
1) ท่านมีแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานอย่างไร	1.0	-
2) ท่านมีการออกแบบและการจัดลำดับแผนงานโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในประเด็นอะไรบ้าง อย่างไร	1.0	-
3) ท่านมีแนวทางการนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างอย่างไร พบปัญหาในเรื่องใด และมีการดำเนินการแก้ไขอย่างไร	1.0	-
4. การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน	1.0	-
5) ท่านมีแนวทางการส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติตามแนวประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลอย่างไร	1.0	ปรับภาษา

4) ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาปรับแก้เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นและดำเนินการแก้ไขในรายละเอียดดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ประเด็นข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและการปรับแก้แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร

ประเด็นคำถาม	ปรับ ภาษา	การปรับแก้
1) ท่านมีแนวทางการพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแนวทางประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลอย่างไร	✓	ท่านมีแนวทางการส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติตามแนวประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลอย่างไร

5) นำแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับผู้บริหารจำนวน 1 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในด้านความเข้าใจภาษา ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ ที่โรงเรียนอนุบาล นครปฐม ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับโรงเรียนกรณีศึกษา คือ เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียน ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2554 เป็นเวลา 1 วัน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข และ นำเครื่องมือที่สมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4.2 แบบสัมภาษณ์ของครูในระดับอนุบาล เรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาล ของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ลักษณะของ แบบสัมภาษณ์ครู เป็นแนวการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์จัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียน ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้าง (Structure Interview) โดยกำหนดคำถามที่ใช้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ครอบคลุม ประเด็น 2 ด้าน จำนวน 30 ข้อ ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการบริหาร	2	ข้อ
ด้านที่ 2 ด้านการปฏิบัติ	25	ข้อ

4.2.1 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ครู มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาล และการสร้างแบบสัมภาษณ์
- 2) กำหนดลักษณะการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) มีการจัดแนวการสัมภาษณ์และคำถามไว้ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ดัดแปลงคำถามได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และให้ได้คำตอบที่หลากหลาย เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบหรือ แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล ซึ่งมีความเหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่ต้องเปิดเผย
- 3) นำแบบสัมภาษณ์ครูไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ในประเด็นความถูกต้อง ความครอบคลุมเนื้อหาและความเหมาะสมของการใช้ภาษา พร้อมทั้งหาค่าความตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

- 1 ถ้าเห็นว่าสอดคล้องหรือเหมาะสมให้คะแนน
- 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องให้คะแนน
- 1 ถ้าเห็นว่าไม่สอดคล้องหรือไม่เหมาะสมให้คะแนน

โดยค่าความตรงอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขโดยกำหนดเกณฑ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ค่าคะแนนโดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ รายละเอียดดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทางการปรับปรุง
ด้านการบริหาร		
1) ท่านได้เข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในเรื่องใดบ้างและได้แนวทางอะไรมาใช้ในการปฏิบัติในสถานศึกษาของท่าน	1.0	-
2) ท่านได้เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้พหุติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติตามแนวประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลหรือไม่อย่างไร ได้แนวทางการอบรมในเรื่องใดมาใช้ในการส่งเสริมประชาธิปไตยสำหรับเด็กในห้องเรียนของท่าน	1.0	-
ด้านการปฏิบัติ		
1) ท่านมีแนวทางให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มอย่างไร	1.0	-
2) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมายอย่างไร	1.0	ปรับภาษา
3) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างไร	1.0	-

ตารางที่ 11 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
4) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างไร	1.0	-
5) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มอย่างไร	1.0	-
6) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริงอย่างไร	1.0	-
7) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรมอย่างไร	1.0	-
8) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียนอย่างไร	1.0	-
9) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตยอย่างไร	1.0	-
10) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร	1.0	-
11) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยความสามัคคีอย่างไร	1.0	-
12) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง	1.0	-
13) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน	1.0	-
14) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคมอย่างไร	1.0	-

ตารางที่ 11 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
15) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างไร	1.0	-
16) ท่านมีแนวทางในการให้เสรีภาพกับเด็กในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร	1.0	ปรับภาษา
17) ท่านมีแนวทางในการให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร	1.0	-
18) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร	1.0	-
19) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร	1.0	-
20) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตยอย่างไร	1.0	-
21) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยอย่างไร	1.0	-
22) ท่านมีแนวทางการให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างไร	1.0	-

ตารางที่ 11 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
23) ท่านมีแนวทางให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร	1.0	-
24) ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร	1.0	-
25) ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาที่มีผลต่อการใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างไร	1.0	ปรับภาษา

4) ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาปรับแก้เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นและดำเนินการแก้ไขในรายละเอียดดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ประเด็นข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและการปรับแก้แบบสัมภาษณ์ครู

ประเด็นคำถาม	ปรับ ภาษา	การปรับแก้
1) ท่านมีแนวทางในการให้เสรีภาพกับเด็กในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร	✓	ท่านมีแนวทางในการให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคีอย่างไร
2) ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาที่มีผลต่อการใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างไร	✓	ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างไร

5) นำแบบสัมภาษณ์ครูที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับครูในระดับอนุบาล จำนวน 2 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในด้านความเข้าใจภาษา ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ ที่โรงเรียนอนุบาลนครปฐม ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับโรงเรียนกรณีศึกษา คือ เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2554 เป็นเวลา 2 วัน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข และนำเครื่องมือที่สมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4.3 แบบสังเกตการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาล ของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ลักษณะของแบบสังเกตเป็นแนวการสังเกตแบบ บันทึกการสังเกต โดยผู้วิจัยทำการสังเกตการสอนของครูตามกรอบแนวคิดและโครงสร้างเนื้อหาตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และทำการบันทึกรายละเอียดเพิ่มเติมแบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการสังเกต

ตอนที่ 2 การสังเกตเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ครอบคลุมประเด็น จำนวน 7 ข้อ

4.3.1 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแบบสังเกต มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาล และการสร้างแบบสังเกต
- 2) กำหนดลักษณะของการบันทึกในแบบสังเกต โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับธรรมชาติของข้อมูล คือ เป็นแบบบันทึกพฤติกรรมที่พบ
- 3) นำแบบสังเกตไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ในประเด็นความถูกต้อง ความครอบคลุมเนื้อหาและความเหมาะสมของการใช้ภาษา พร้อมทั้งหาค่าความตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้
  - 1 ถ้าเห็นว่าสอดคล้องหรือเหมาะสมให้คะแนน
  - 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องให้คะแนน
  - 1 ถ้าเห็นว่าไม่สอดคล้องหรือไม่เหมาะสมให้คะแนน

โดยค่าความตรงอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยกำหนดเกณฑ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ค่าคะแนนโดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ รายละเอียดดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสังเกตการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทางการปรับปรุง
ด้านการปฏิบัติ		
1) ท่านมีแนวทางให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มอย่างไร	1.0	-
2) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมายอย่างไร	1.0	ปรับภาษา
3) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างไร	1.0	-
4) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างไร	1.0	-
5) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มอย่างไร	1.0	-
6) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริงอย่างไร	1.0	-
7) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรมอย่างไร	1.0	-
8) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียนอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
9) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตยอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต

ตารางที่ 13 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสังเกตการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาล
ของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
10) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือก ตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
11) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือ กันในการทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยความสามัคคีอย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
12) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือก ตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
13) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของ การลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
14) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของ บุคคลในสังคมอย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
15) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบใน กฎเกณฑ์ของสังคมอย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
16) ท่านมีแนวทางในการให้เสรีภาพกับเด็กในการร่วมคิดและจัด กิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น อย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
17) ท่านมีแนวทางในการให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตาม ในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทาง ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต
18) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจใน การแก้ปัญหาในเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริง และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร	1.0	ย้ายข้อคำถามออกจาก แบบสังเกต

ตารางที่ 13 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสังเกตการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาล
ของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
19) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
20) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตยอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
21) ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
22) ท่านมีแนวทางการให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
23) ท่านมีแนวทางให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
24) ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
25) ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาที่มีผลต่อการใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต
25) ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาที่มีผลต่อการใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างไร	1.0	ย้ายข้อความออกจากแบบสังเกต

4) ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาปรับแก้เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นและดำเนินการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

5) นำแบบสังเกตที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ในการสังเกตการเรียนการสอน ในเรื่องการเก็บข้อมูล โดยพิจารณาว่าเก็บข้อมูลครบหรือไม่ มีประเด็นที่น่าคำนึงถึงอย่างไร ที่โรงเรียนอนุบาลนครปฐม ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับโรงเรียนกรณีศึกษา คือ เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2554 เป็นเวลา 2 วัน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข และนำเครื่องมือที่สมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4.4 แบบวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ลักษณะของแบบวิเคราะห์เอกสาร เป็นแนวการวิเคราะห์ข้อมูลจากการกำหนดแผนงานและนโยบาย งานด้านบุคลากร งานทรัพยากร การเงินและงบประมาณ เพื่อศึกษาโครงสร้างด้านการบริหาร ครอบคลุมประเด็นด้านการบริหาร จำนวน 8 ข้อ ดังนี้

4.4.1 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแบบวิเคราะห์เอกสาร มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาล และการสร้างแบบวิเคราะห์เอกสาร
- 2) กำหนดลักษณะของการวิเคราะห์เอกสาร โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับธรรมชาติของข้อมูล คือ เป็นแบบวิเคราะห์ข้อมูลจากงานเอกสารเพื่อศึกษาด้านโครงสร้างการบริหาร
- 3) นำแบบสังเกตไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ในประเด็นความถูกต้อง ครอบคลุมเนื้อหาและความเหมาะสมของการใช้ภาษา พร้อมทั้งหาค่าความตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้
  - 1 ถ้าเห็นว่าสอดคล้องหรือเหมาะสมให้คะแนน
  - 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องให้คะแนน
  - 1 ถ้าเห็นว่าไม่สอดคล้องหรือไม่เหมาะสมให้คะแนน

โดยค่าความตรงอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยกำหนดเกณฑ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ค่าคะแนนโดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ รายละเอียดดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบวิเคราะห์เอกสาร การจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ประเด็นคำถาม	ค่าความตรง (IOC)	แนวทาง การปรับปรุง
ด้านการบริหาร		
1) การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ	1.0	-
2) การระดมความคิดแจกแจงหน้าที่และรายละเอียดของงาน	1.0	-
3) การจัดนิทรรศการ	1.0	-
4) เอกสารประกอบโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง	1.0	-
5) การจัดเวทีการแสดงและการประกวด	1.0	-
6) การจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ	1.0	-
7) การสนับสนุนงบประมาณ	1.0	ปรับภาษา
8) การสรุปยอดเงินที่ได้รับแจ้งจากแต่ละโครงการ	1.0	-

4) ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาปรับแก้เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นและดำเนินการแก้ไขในรายละเอียดดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ประเด็นข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและการปรับแก้แบบวิเคราะห์เอกสาร

ประเด็นคำถาม	ปรับ ภาษา	การปรับแก้
1) การสนับสนุนงบประมาณ	✓	การจัดทำงบประมาณ

5) นำแบบวิเคราะห์เอกสารที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในด้านความเข้าใจภาษา ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ ที่โรงเรียนอนุบาลนครปฐม ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับโรงเรียนกรณีศึกษา คือ เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2554 เป็นเวลา 3 วัน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข และนำเครื่องมือที่สมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บข้อมูล

4.5 การกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร แบบสัมภาษณ์ครู แบบสังเกต และแบบวิเคราะห์เอกสาร โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) กำหนดโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแยกเป็นประเภทของ เครื่องมือรายละเอียดดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล		
	แบบ สัมภาษณ์	แบบ สังเกต	แบบ วิเคราะห์ เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู
1. ด้านการบริหาร			
1.1 การกำหนดแผนงานและนโยบาย			
1.1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน			
	1) การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน	✓	
	2) การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน	✓	
	3) การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ	✓	
	4) การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน	✓	
1.2 งานด้านบุคลากร			
1.2.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่			
	1) การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ		✓
	2) การระดมความคิดแจกแจงหน้าที่และรายละเอียด ของงาน		✓

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล		
	แบบ สัมภาษณ์	แบบ สังเกต	แบบ วิเคราะห์ เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู
1.2.2 การส่งเสริม และพัฒนาบุคลากร			
1) การจัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ		✓	
2) การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติ	✓	✓	
1.3 งานทรัพยากร			
1.3.1 การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียน ประชาธิปไตย ตัวอย่าง			
1) การจัดนิทรรศการ			✓
2) เอกสารประกอบโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง			✓
1.3.2 การจัดเตรียมสถานที่			
1) การจัดเวทีการแสดงและการประกวด			✓
2) การจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ			✓
1.4 การเงินและงบประมาณ			
1.4.1 การวางแผนระบบการเงิน			
1) การจัดทำงบประมาณ			✓
2) การสรุปยอดเงินที่ได้รับแจ้งจากแต่ละโครงการ			✓

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล		
	แบบ สัมภาษณ์	แบบ สังเกต	แบบ วิเคราะห์ เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู
2. ด้านการปฏิบัติ			
2.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
2.1.1 การวัดผล			
1) ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของ สมาชิกในกลุ่ม	✓	✓	
2) ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกัน ในงานที่ได้รับมอบหมาย	✓	✓	
3) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง	✓	✓	
2.1.2 สามัคคีธรรม			
1) ฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกัน	✓	✓	
2) ฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำ กิจกรรมเป็นกลุ่ม	✓	✓	
2.1.3 ปัญญาธรรม			
1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็น ประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง	✓	✓	
2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่ม อย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม	✓	✓	

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล			
	แบบสัมภาษณ์		แบบสังเกต	แบบวิเคราะห์เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู	ครู
2.2 การฝึกปฏิบัติประชาธิปไตยในโรงเรียน				
2.2.1 คารวะธรรม				
1) เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพใน ข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน				
				✓
2) ฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย				
				✓
2.2.2 สามัคคีธรรม				
1) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทน อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น				
				✓
2) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสาน ความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของ โรงเรียนด้วยความสามัคคี				
				✓
2.2.3 ปัญญาธรรม				
1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่ เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง				
				✓
2) ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการ ลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน				
				✓

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล			
	แบบ	แบบ	แบบ	
	สัมภาษณ์	สังเกต	วิเคราะห์	เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู	ครู
2.3 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน				
2.3.1 คารวะธรรม				
1) ฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม		✓		
2) ฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ของสังคม		✓		
2.3.2 สามัคคีธรรม				
1) ให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด และจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและ ชุมชนด้วยความสามัคคี			✓	
2) ให้ได้รู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตาม ในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็น สมาชิกในสังคมตามแนวทาง ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข			✓	

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล			
	แบบสัมภาษณ์		แบบสังเกต	แบบวิเคราะห์เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู	ครู
2.3.3 ปัญญาธรรม				
1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัว เด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิด ประโยชน์ต่อส่วนรวม				✓
2) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงาน ร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น				✓
2.4 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์				
2.4.1 คารวะธรรม				
1) ฝึกให้เด็กเคารพ และยอมรับในความคิดที่แตกต่าง ในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับ สังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย				✓
2) ฝึกให้เด็กทำหน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน ในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย				✓

ตารางที่ 16 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล			
	แบบสัมภาษณ์		แบบสังเกต	แบบวิเคราะห์เอกสาร
	ผู้ บริหาร	ครู	ครู	ครู
2.4.2 สามัคคีธรรม				
1) ให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสาน ประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับ สถานการณ์ปัจจุบัน				✓
2) ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการ รณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข				✓
2.4.3 ปัญญาธรรม				
1) ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่าง สร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม				✓
2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบ ในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย				✓

2) กำหนดโครงสร้างประเด็นที่ศึกษาโดยกำหนดจำนวนข้อคำถามดังรายละเอียด
ตารางที่ 17

ตารางที่ 17 โครงสร้างประเด็นที่ศึกษาโดยแสดงจำนวนข้อคำถาม

ประเด็นที่ศึกษา	จำนวนข้อ
1. ด้านการบริหาร	
1.1 การกำหนดแผนงานและนโยบาย	
1.1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน	(4)
1) การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน	1
2) การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน	1
3) การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ	1
4) การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน	1
1.2 งานด้านบุคลากร	
1.2.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่	(2)
1) การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ	1
2) การระดมความคิดแจ่มแจ้งหน้าที่และรายละเอียดของงาน	1
1.2.2 การส่งเสริม และพัฒนาบุคลากร	(2)
1) การจัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการ	1
2) การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติ	1
1.3 งานทรัพยากร	
1.3.1 การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง	(2)
1) การจัดนิทรรศการ	1
2) เอกสารประกอบโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง	1

ตารางที่ 17 โครงสร้างประเด็นที่ศึกษาโดยแสดงจำนวนข้อคำถาม (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	จำนวนข้อ
1.3.2 การจัดเตรียมสถานที่	(2)
1) การจัดเวทีการแสดงและการประกวด	1
2) การจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ	1
1.4 การเงินและงบประมาณ	
1.4.1 การวางแผนระบบการเงิน	(2)
1) การจัดทำงบประมาณ	1
2) การสรุยอดเงินที่ได้รับแจ้งจากแต่ละโครงการ	1
2. ด้านการปฏิบัติ	
2.1 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้	
2.1.1 คารวะธรรม	(3)
1) ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม	1
2) ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย	1
3) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง	1
2.1.2 สามัคคีธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกัน	1
2) ฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม	1
2.1.3 ปัญญาธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตาม ความเป็นจริง	1
2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมี คุณธรรม	1

ตารางที่ 17 โครงสร้างประเด็นที่ศึกษาโดยแสดงจำนวนข้อคำถาม (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	จำนวนข้อ
2.2 การฝึกปฏิบัติประชาธิปไตยในโรงเรียน	
2.2.1 คารวะธรรม	(2)
1) เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน	1
2) ฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย	1
2.2.2 สามัคคีธรรม	(2)
1) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น	1
2) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยความสามัคคี	1
2.2.3 ปัญญาธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจให้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง	1
2) ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน	1
2.3 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน	
2.3.1 คารวะธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม	1
2) ฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ของสังคม	1
2.3.2 สามัคคีธรรม	(2)
1) ให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคี	1
2) ให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	1

ตารางที่ 17 โครงสร้างประเด็นที่ศึกษาโดยแสดงจำนวนข้อคำถาม (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	จำนวนข้อ
2.3.3 ปัญญาธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม	1
2) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น	1
2.4 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์	
2.4.1 คารวะธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กเคารพ และยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย	1
2) ฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย	1
2.4.2 สามัคคีธรรม	(2)
1) ให้ออกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	1
2) ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	1
2.4.3 ปัญญาธรรม	(2)
1) ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม	1
2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย	1

5. การศึกษานำร่อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษานำร่องในโรงเรียนอนุบาลนครปฐม เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2554 ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับโรงเรียนกรณีศึกษา เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ และปัญหาที่คาดว่าจะพบในการทำวิจัยในครั้งนี้ โดยได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู สังเกตการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาล 1 และชั้นอนุบาล 2 รวมถึงการวิเคราะห์เอกสาร เป็นเวลา 3 วัน

5.1 ผลการศึกษานำร่อง (Pilot study)

ผู้วิจัยได้แนะนำตัวพร้อมทั้งนำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล มอบให้ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลนครปฐม พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และขอบเขตของการทำวิจัยในครั้งนี้ และให้ผู้บริหารเสนอชื่อครูในระดับอนุบาล ระดับละ 1 คน (Snowball technique) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เข้าสนามโดยเปิดเผยสถานภาพ โดยผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้บริหารและบุคลากร

5.2 ปัญหาและอุปสรรคจากการศึกษานำร่อง

เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษานำร่อง ทำให้ผู้วิจัยเห็นปัญหาที่เป็นข้อจำกัดของการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) มีข้อจำกัดของเวลา เนื่องจากที่โรงเรียนมีกิจกรรมค่อนข้างมาก ทำให้การเก็บข้อมูลไม่ต่อเนื่องและเป็นไปด้วยความล่าช้า
- 2) ความยากง่ายของภาษาในประเด็นคำถาม ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้เวลาในการตอบ ได้แก่ การฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม การฝึกให้เด็กเคารพ และยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย และการให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 3) ทางโรงเรียนต้องใช้เวลาในการค้นหาข้อมูลด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการประชาธิปไตยตัวอย่าง

5.3 วิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษานำร่องทำให้ผู้วิจัยพบปัญหา โดยผู้วิจัยได้หาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) นัดหมายวันเวลาเพิ่มเติมโดยดูจากปฏิทินกิจกรรมของโรงเรียน โดยเลือกจากวันเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก
- 2) ผู้วิจัยทวนคำถามซ้ำ มีการยกตัวอย่างเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถามมากยิ่งขึ้น
- 3) นัดหมายเข้ามาดูเอกสารในวันที่โรงเรียนพร้อมโดยผู้วิจัยขอความกรุณาให้โรงเรียนติดต่อกลับผู้วิจัยเมื่อพบเอกสารที่ใช้ในการวิจัย

6. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลซึ่งได้แก่ การลดทอนข้อมูล การตรวจสอบสามเส้า การตรวจสอบจากการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

6.1.1 การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)

จากการบันทึกข้อมูลในแต่ละวัน ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาอ่านทบทวน และลงความคิดเห็น หลังจากนั้นผู้วิจัยเลือกจุดที่น่าสนใจให้เหลือเฉพาะที่มีความหมายสำคัญตรงตามประเด็นที่ศึกษา จากนั้นผู้วิจัยคัดแยกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกในการค้นหาและตรวจสอบข้อมูล

6.1.2 การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเป็นการตรวจสอบด้านข้อมูล คือ แหล่งสถานที่และแหล่งจากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสัมภาษณ์ การสังเกต โดยผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบหาความสัมพันธ์ ความสอดคล้อง และความขัดแย้งของข้อมูล

6.1.3 การตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลที่เก็บได้จาก 3 เครื่องมือ จากผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์อย่างละเอียดนำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาข้อมูลเป็นจริงกับข้อมูลที่ให้ผู้วิจัย (Member checking) ดูว่าผู้วิจัยตีความหมายถูกต้องหรือไม่

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การใช้หลักของการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการมองภาพองค์รวม การอธิบายบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ ทัศนคติของผู้คนที่อยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งมีส่วนกำหนดและตีความหมายปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์นั้นด้วย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละโรงเรียนด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

7.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

เป็นวิธีวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร เช่น แบบรายงานโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย โดยการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสนามวิจัยแต่ละแห่ง เป็นต้น

7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction)

ทำได้โดยการตีความและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ในสนามวิจัย เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลมา จึงนำมาวิเคราะห์มองหาความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่าง อาจจะเป็นรูปแบบ ซึ่งเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราวย่อย ๆ หลายสมมติฐาน และจากนั้นจะเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน จนสามารถหาหลักฐานยืนยันจากข้อมูลจากแหล่งอื่นมายืนยัน จากข้อสรุปย่อย ๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ไปเรื่อย ๆ โดยจำแนกความเหมาะสมของข้อมูล

7.3 การนำเสนอผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ จะนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 ด้านการบริหาร ประเด็นที่ 2 ด้านการนำไปปฏิบัติ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาลักษณะการบริหารการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และเพื่อศึกษาลักษณะการปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

โดยพฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็ก แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ 1) คารวะธรรม คือ การฝึกให้เด็กเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา ต่อความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น 2) สามัคคีธรรม คือ การร่วมมือในการเรียนหรือการทำงานร่วมกันขณะทำกิจกรรม รู้จักการวางแผนการทำงานร่วมกัน 3) ปัญญาธรรม คือ การรู้จักใช้เหตุผลในการเรียนร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน สามารถใช้เหตุผลตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นได้โดยไม่ขัดแย้ง โดยใช้การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา ซึ่งรายละเอียดผลของการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา

ตอนที่ 2 การบริหารจัดการการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา

1. โรงเรียนที่ 1

1.1 ความเป็นมา

ตามที่กรุงเทพมหานครได้โอนบรรดากิจการทรัพย์สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของสำนักงานปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมให้แก่การเคหะแห่งชาติตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 316 ปราบกฏว่า มีโฉนดที่ดินบางโฉนด ซึ่งรวมอยู่ในบรรดาโฉนดที่ดินกรุงเทพมหานครได้มอบหมายให้การเคหะแห่งชาติไปแล้วนั้น เป็นที่ดินที่กันไว้ไม่ได้จำหน่ายเพราะมีโครงการที่จัดสร้าง บริการ สาธารณะต่าง ๆ เช่น สร้างเป็นย่านการค้า ที่ทำการไปรษณีย์ สวนสาธารณะ ตามที่ประกาศไว้ในระเบียบการจัดสรรที่ดิน ของเทศบาลกรุงเทพมหานครเดิมลงวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งมีเนื้อที่ 15 ไร่ 47 วา และที่ดินแปลงนี้ ประมาณ 5 ไร่เศษได้ กำหนดให้ฝ่ายการศึกษาและสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร สร้างโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นซึ่งในทางกรุงเทพมหานครสร้างโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น ซึ่งในทางกรุงเทพมหานครได้ดำเนินการปลูกสร้างเป็นอาคารแบบ ร.ร. 800 เป็นอาคาร 3 ชั้น 12 ห้องเรียนแล้ว เสร็จเมื่อเดือนกันยายนเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้น ป.1-5 รวม 5 ห้องเรียน มีนักเรียน 50 คน ครู 5 คน

1.2 ปรัชญา

“สังคม ชุมชน นักเรียน คุณครู ผู้ปกครอง คือญาติพี่น้องร่วมบ้านเดียวกัน”

1.3 วิสัยทัศน์

“วิชาการเด่นดี มีคุณธรรมนำตน ทุกคนร่วมพัฒนา สู่ความเป็นพลเมืองโลก”

1.4 ที่ตั้งและสภาพชุมชน

โรงเรียนที่ 1 ตั้งอยู่ที่ ถนนเทศบาลรังรักษ์เหนือ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ เป็นชุมชน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ อาคารร้านค้า อาชีพหลักของชุมชนคือค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป วันสงกรานต์, วันลอยกระทง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี อาชีพหลักคือ รับจ้าง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน 12,500 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 4-5 คน

1.5 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียน

1) อาคารเรียน ในปี พ.ศ. 2536 โรงเรียนได้เปิดขยายโอกาสทางการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นใช้อาคาร เรียนร่วมกับนักเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 กรุงเทพมหานครได้พื้นที่ในหมู่บ้านจำนวน 7 ไร่ ซึ่งทางกรุงเทพมหานครได้ยกพื้นที่ดังกล่าว ให้กับ โรงเรียนที่ 1 และพื้นที่นั้นจึงกลายเป็นโรงเรียนฝ่ายมัธยม ในปัจจุบัน พ.ศ. 2542 โรงเรียนที่ 1 เป็นโรงเรียนนำร่องการศึกษา 12 ปี แห่งแรกของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2521 สร้างอาคาร 3 ชั้น ขนาด 25 ห้องเรียน พ.ศ. 2522 สร้างอาคาร 4 ชั้น ขนาด 20 ห้องเรียน พ.ศ. 2548 สร้างโรงครัว สร้างอาคารหอสมุดศรีเฟื่องฟู สร้างอาคารสายสัมพันธ์ 4 ชั้น สร้างอาคารศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี 4 ชั้น สร้างอาคารศรีบังษอาคาร 5 ชั้น

2) ป้ายและรางวัลเชิดชูเกียรติ

พบว่า โรงเรียนที่ 1 จัดแสดงรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างรักษามาตรฐาน และรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ จากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี

1.6 บุคลากร

โรงเรียนที่ 1 มีผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 4 คน บุคลากรในระดับชั้นอนุบาล 12 คน ครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษา 70 คน ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ข้อมูลบุคลากรโรงเรียนที่ 1

บุคลากร	เพศ		
	ชาย	หญิง	รวม
1. ผู้อำนวยการ	-	1	1
2. รองผู้อำนวยการ	-	4	4
3. ครูผู้สอนระดับชั้นอนุบาล	-	12	12
4. ครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษา	14	56	70
รวม	14	73	87

1.7 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนที่ 1 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 1,858 คน แจกแจงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนที่ 1

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวน ห้อง
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	54	51	105	2
อนุบาล 2	60	71	131	2
ประถมศึกษาปีที่ 1	154	132	286	6
ประถมศึกษาปีที่ 2	141	142	283	6
ประถมศึกษาปีที่ 3	139	153	292	6
ประถมศึกษาปีที่ 4	152	129	281	6
ประถมศึกษาปีที่ 5	130	114	244	6
ประถมศึกษาปีที่ 6	125	111	236	6
รวม	955	903	1,858	40

2. โรงเรียนที่ 2

2.1 ความเป็นมา

โรงเรียนที่ 2 เริ่มทำการปลูกสร้างเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2448 เสร็จเรียบร้อยเปิดให้การศึกษาเล่าเรียนเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 โดยท่านพระครูปลัดผ้น แสงโสภา เจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ ได้บริจาคเงินเป็นค่าปลูกสร้างและแรงงาน 2,540.25 บาท กับค่าสร้างโต๊ะและม้านั่งนักเรียนอีก 72 ชุด เป็นเงิน 396 บาท รวมเป็นเงินที่ท่านพระครูปลัดผ้นบริจาค 2,936.25 บาท และมีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคอีกมาก รวมเป็นค่าก่อสร้างและอุปกรณ์ทั้งหมด 5,736.25 บาท

2.2 ประชญา

“เรียนดี มีวินัย พละนาถมัสมบูรณ” โรงเรียนที่ 2 จัดการศึกษาให้เด็กมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณั สังกม และสติปัญญา สนองต่อความสนใจ และความถนัดของเด็กแต่ละวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้อต่อไปในอนาคต โดยให้เด็กเรียนรู้อผ่านกระบวนการเล่นและประสบการณ์ตรง

ได้ลงมือปฏิบัติจริงในสภาพแวดล้อม บรรยากาศ สื่อการเรียนรู้ที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนในการจัดการศึกษา นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดความรักภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เน้นให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมประชาธิปไตย ความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ประหยัด สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3 วิสัยทัศน์

“คุณธรรมดี มีพัฒนาการ” โรงเรียนบริหารจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นไทย สุขภาพจิตดี มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงตามวัย รักการออกกำลังกาย มีทักษะการใช้ กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน มีสุขนิสัยที่ดี มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ใช้ทักษะการสังเกต เปรียบเทียบ จำแนก ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ รักการอ่าน ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย มีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่อย่างพอเพียง อนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม สาธารณสมบัติในชุมชน เป็นพลเมืองดี รักชาติ ยึดมั่นในวิถีไทย และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.4 ที่ตั้งและสภาพชุมชน

โรงเรียนที่ 2 ตั้งอยู่ที่ตำบลคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ เป็นชุมชนเกษตรปลูกกล้วยไม้ และผลไม้ มีประชากรประมาณ 20,000 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ อาคารร้านค้า อาชีพหลักของชุมชนคือ เกษตรกรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป วันสงกรานต์, วันลอยกระทง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี อาชีพหลักคือ รับจ้าง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน 12,500 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 4-5 คน

2.5 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียน

1) อาคารเรียน

โรงเรียนที่ 2 มีอาคารเรียนเป็นเรือนปั้นหยา 2 ชั้น กว้าง 8.50 เมตร ขนาด 6 ห้องเรียน มีมุขกลางยื่นจากระเบียง 4 เมตร กว้าง 8 เมตร ปีการศึกษา 2529 ขออนุญาตเปิดขยายระดับชั้น

อนุบาล ปีการศึกษา 2530 เปิดทำการสอนระดับอนุบาล จำนวนห้องเรียน 2 ห้อง มีนักเรียน 74 คน
ปีการศึกษา 2531 สร้างอาคารเรียนอนุบาลชั้นเดียว จำนวนห้องเรียน 4 ห้อง งบประมาณ
3 แสนบาทเศษ ปีการศึกษา 2531 สร้างห้องอาหารนักเรียนอนุบาล จำนวน 2 ห้อง งบประมาณ
300,000 บาท ปีการศึกษา 2541 สร้างอาคารเรียนอนุบาลชั้นเดียว จำนวนห้องเรียน 6 ห้อง
งบประมาณ 1 ล้านบาทเศษ ปีการศึกษา 2542 สร้างอาคารเรียนอนุบาล 5 ชั้น จำนวนห้องเรียน 32
ห้อง งบประมาณ 26,400,000 บาท

2) ป้ายและรางวัลเชิดชูเกียรติ

พบว่า โรงเรียนที่ 2 จัดแสดงรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง รางวัลโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างรักษามาตรฐาน และรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างต้นแบบ จาก
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี

2.6 บุคลากร

โรงเรียนที่ 2 มีบุคลากรในระดับชั้นอนุบาล 42 คน ผู้รับใบอนุญาตฯ 1 คน ผู้จัดการ 1 คน
ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ 1 คน ครูผู้สอน 35 คน ครูพี่เลี้ยง 1
คน และเจ้าหน้าที่ 1 คน ดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 ข้อมูลบุคลากรโรงเรียนที่ 2 ในระดับชั้นอนุบาล

บุคลากร	เพศ		
	ชาย	หญิง	รวม
1. ลงนามแทนผู้รับใบอนุญาตฯ	1	-	1
2. ผู้จัดการ	1	-	1
3. ผู้อำนวยการ	-	1	1
4. รองผู้อำนวยการ	-	1	1
5. ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ	-	1	1
6. ครูผู้สอน	3	32	35
7. ครูพี่เลี้ยง	-	1	1
8. เจ้าหน้าที่	-	1	1
รวม	5	37	42

2.7 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนที่ 2 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 4,546 คน แจกแจงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนที่ 2

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวนห้อง
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	136	116	252	9
อนุบาล 2	172	143	315	9
อนุบาล 3	145	113	258	7
ประถมศึกษา	1,160	948	2,108	55
มัธยมศึกษาตอนต้น	600	516	1,116	29
มัธยมศึกษาตอนปลาย	165	332	497	12
รวม	2,378	2,168	4,546	814

3. โรงเรียนที่ 3

3.1 ความเป็นมา

โรงเรียนที่ 3 ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2465 โดยขุนสมรรถชัยศรีร่วมกับประชาชนก่อตั้ง ครั้งแรก อาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียน ใช้ชื่อว่าโรงเรียนชัยศรีประชาราษฎร์ มี นายเสื่อม เมฆเคลื่อน เป็นครูใหญ่คนแรก

พ.ศ. 2479 ได้ก่อสร้างอาคารเรียนหลังแรกแบบ ป.2 โดย นางเต็ม สุวรรณประทีป ช่วยออกค่าใช้จ่าย 400 บาท ในสมัยแรกโรงเรียนตั้งอยู่ด้านติดกับแม่น้ำท่าจีน

พ.ศ. 2514 ได้ย้ายอาคารเรียนมาอยู่ด้านทิศตะวันออกของวัด และก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ชัยศรีประชาราษฎร์เป็นคอนกรีต 2 ชั้น 12 ห้องเรียน โดยมีพระครูโสภาวิสุทฺธิคุณ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ นายกลุ่ม บำรุงเวช เป็นประธานฝ่ายฆราวาสและใช้ชื่อว่าโรงเรียนวัดยาง

พ.ศ. 2524 ได้ก่อสร้างอาคารเรียนแบบ 017 จำนวน 5 ห้องเรียน ชั้นล่างใช้เป็นห้องประชุมและโรงอาหาร

3.2 วิสัยทัศน์

“โรงเรียนที่ 3 จัดการศึกษาโดย เน้นเรียนรู้คุณธรรม ก้าวล้ำวิชาการ สืบสานประเพณีไทย ให้โอกาสทางการศึกษา ชาวประชาร่วมใจสามัคคี บรรยากาศดีน่านาเรียน”

3.3 ที่ตั้งและสภาพชุมชน

โรงเรียนที่ 3 ตั้งอยู่ที่ บ้านศรีประจันต์ ต.ศรีประจันต์ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ เป็นชุมชน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ ตลาด อาคารร้านค้า อาชีพหลักของชุมชน คือ ค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป วันสงกรานต์, วันลอยกระทง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี อาชีพหลักคือ ค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน 15,000 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 4-5 คน

3.4 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียน

1) อาคารเรียน โรงเรียนที่ 3 มีเนื้อที่ 72 ไร่ 2 งาน 53 ตารางวา ของราชพัสดุ ทะเบียนที่ ขพ-426 เลขที่ดิน 78 มีการจัดแบ่งพื้นที่เป็นห้องต่าง ๆ ตามรายละเอียดในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 แสดงอาคารเรียนและห้องเรียนของโรงเรียนที่ 3

อาคาร/ห้อง	จำนวน
1. อาคารเรียนแบบ 017	1 หลัง
2. อาคารเรียนแบบ 004	1 ห้อง
3. อาคารเรียนแบบ 008	1 ห้อง
4. อาคารเรียนแบบ 030	1 ห้อง
5. อาคารเรียนแบบ 107	1 ห้อง
6. อาคารเรียนแบบ 214	1 ห้อง
7. อาคารเรียนแบบ 308	1 ห้อง
8 บ้านพักครู	3 หลัง
9. ส้วม	1 หลัง
10. สนามกีฬาอเนกประสงค์	1 สนาม

การใช้อาคารเรียน จัดเป็นห้องเรียน 15 ห้อง ห้องคอมพิวเตอร์ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด 10 เครื่อง และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนจำนวน 15 เครื่อง การใช้ห้องปฏิบัติการเหล่านี้จะใช้ในลักษณะหมุนเวียน ทั้งนี้เพื่อให้มีห้องเรียนเพียงพอ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการต่อเติมอาคารโรงฝึกงานเป็นห้องพยาบาลขนาด 6 x 9 เมตร ต่อเติมอาคารอเนกประสงค์เป็นห้องครัวในโครงการอาหารกลางวัน ห้องสวัสดิการร้านค้าโรงเรียน ห้องสหกรณ์ ห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2) ป้ายและรางวัลเชิดชูเกียรติ

พบว่า โรงเรียนที่ 3 จัดแสดงรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างรักษามาตรฐาน และรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ จากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี

3.5 บุคลากร

โรงเรียนที่ 3 มีบุคลากร 17 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 4 คน ครูระดับอนุบาล 2 คน ครูระดับประถมศึกษา 10 คน ดังตารางที่ 23

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนที่ 3

บุคลากร	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
1. ผู้อำนวยการ	1	-	1
2. รองผู้อำนวยการ	-	4	4
3. ครูระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1	-	1	1
4. ครูระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2	-	1	1
5. ครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษา	3	7	10
รวม	4	13	17

3.6 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนที่ 3 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 154 คน แจกแจงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 24

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนที่ 3

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวนห้อง
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	8	10	18	1
อนุบาล 2	9	7	16	1
ประถมศึกษาปีที่ 1	9	10	19	1
ประถมศึกษาปีที่ 2	9	14	23	1
ประถมศึกษาปีที่ 3	7	13	20	1
ประถมศึกษาปีที่ 4	10	11	21	1
ประถมศึกษาปีที่ 5	13	8	21	1
ประถมศึกษาปีที่ 6	6	10	16	1
รวม	71	83	154	8

4. โรงเรียนที่ 4

4.1 ความเป็นมา

โรงเรียนที่ 4 ถือกำเนิดเมื่อราว พ.ศ. 2488 เดิมเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวหลังคามุงจาก ตั้งอยู่ริมถนนสายบ้านโป่ง-นครปฐม บริเวณโรงภาพยนตร์กระจ่างวัฒนา มีพลตำรวจตรีเจตต์ พบสุข หรือครูสื่อเป็นครูใหญ่ไทย มีนายอยู่ ธนวัฒนา เป็นเจ้าของและผู้จัดการ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ รับนักเรียนสหศึกษา และสอนภาษาจีนโดยใช้หลักสูตรเทียบของกระทรวงศึกษาธิการ และมีครูหลุยเซียนเซ็น เป็นครูใหญ่จีน

ปี พ.ศ. 2489 ท่านผู้อาวุโสในตลาดบ้านโป่ง โดยการนำของคุณตั้งจิ้นจ้วน บิดาคณสัมพันธ์ เกียรติบุญญาฤทธิ (ตั้งบักคุณ) และเพื่อน ๆ รวม 16 ท่าน ได้ร่วมกันสละกำลังทรัพย์ กำลังความคิด พร้อมทั้งชักชวนพี่น้องชาวตลาดบ้านโป่ง จัดซื้อที่ดิน 1 แปลง ณ ริมทางรถไฟสายใต้ (ตรงข้ามโรงเรียนสารสิทธิ์พิทยาลัย) เนื้อที่ประมาณ 6 ไร่เศษ แล้วได้สร้างอาคารเรียนชั้น 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 2 ชั้น เปิดใช้ในปี พ.ศ. 2491

นับจนถึงปี พ.ศ. 2537 เป็นเวลา 49 ปีเศษ อาคารโรงเรียนได้ชำรุดทรุดโทรมมาก จึงได้ขอรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาชาวอำเภอบ้านโป่ง เพื่อก่อสร้างอาคารหลังใหม่ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก 4 ชั้น ชื่ออาคารราชาชูรส สร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2538 ต่อจากนั้นได้รื้อถอนอาคารเรียนหลังเก่า

ปัจจุบันโรงเรียนที่ 4 มีอาคารเรียน 5 หลัง และมีห้องเรียนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในการเรียนการสอน จำนวน 49 ห้องเรียน อาคารประกอบ 4 หลัง จัดเป็นหอประชุม ห้องพยาบาล ห้องสมุด อนุบาล ห้องแนะแนว โรงอาหาร และอาคารกีฬาหลังคาโค้ง

โรงเรียนที่ 4 เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และสอนภาษาจีนเป็นสาระเพิ่มเติม ปัจจุบันโรงเรียนที่ 4 มีห้องเรียน ห้องประกอบ และห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ทันสมัยเพียงพอต่อความต้องการในการจัดการสอนของครู และการเรียนรู้ของนักเรียน มีบริเวณและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนที่หลากหลาย พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของความเป็นนักเรียนโรงเรียนฮกเฮง ที่เป็นโรงเรียนการกุศล นักเรียนต้องเป็นผู้มีสัมมาคารวะ สุภาพเรียบร้อยอ่อนน้อม และกตัญญูรู้คุณ

4.2 ประชญา

“คุณธรรมนำ กิจกรรมเด่น เน้นวิชาการ”

4.3 ที่ตั้งและสภาพชุมชน

โรงเรียนที่ 4 ตั้งอยู่ที่ถนนหลังสถานีรถไฟ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ เป็นชุมชน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ ตลาด อาคารร้านค้า อาชีพหลักของชุมชน คือ ค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป วันสงกรานต์, วันลอยกระทง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี อาชีพหลักคือ รับจ้าง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน 11,000 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 3-4 คน

4.4 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียน

1) ป้ายและรางวัลเชิดชูเกียรติ พบว่า โรงเรียนที่ 4 จัดแสดงรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างรักษามาตรฐาน และรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่างต้นแบบ จากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี

4.5 บุคลากร

โรงเรียนที่ 4 มีบุคลากร 11 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 4 คน ครูระดับชั้นอนุบาล 3 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน นักการภารโรง 1 คน แม่ครัว 1 คนดังตารางที่ 25

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนฮกเฮง

บุคลากร	จำนวน
1. ผู้อำนวยการ	1
2. รองผู้อำนวยการ	4
3. ครูระดับชั้นอนุบาล	3
4. เจ้าหน้าที่ธุรการ	1
5. นักการภารโรง	1
6. แม่ครัว	1
รวม	11

4.6 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนที่ 4 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 711 คน แจกแจงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 26

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนที่ 4

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวนห้อง
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	12	14	26	1
อนุบาล 2	15	13	28	1
อนุบาล 3	13	11	24	1
ประถมศึกษาปีที่ 1	41	42	83	2
ประถมศึกษาปีที่ 2	41	44	85	2
ประถมศึกษาปีที่ 3	43	45	88	2
ประถมศึกษาปีที่ 4	44	41	85	2
ประถมศึกษาปีที่ 5	40	44	84	2
ประถมศึกษาปีที่ 6	39	41	80	2
มัธยมศึกษาปีที่ 1	21	23	44	2
มัธยมศึกษาปีที่ 2	18	24	42	2
มัธยมศึกษาปีที่ 3	20	22	42	2
รวม	347	364	711	21

5. โรงเรียนที่ 5

5.1 ความเป็นมา

โรงเรียนที่ 5 ตั้งอยู่ที่ บ้านเขาเลี้ยว ในปัจจุบันโดยครั้งแรกสร้างจากความร่วมมือร่วมใจของผู้ปกครองนักเรียนภายใต้การนำของ นายชื่น เนตรสมศรี กำนันตำบลดอนยาง มีนายสำเร็จ เจริญสกุล เป็นครูใหญ่คนแรกมีอาคารเรียนขนาด 6.00 x 12.00 เมตร หลังคามุงสังกะสี ไม่ได้กันฝา เปิดเรียนครั้งแรกเมื่อ วันที่ 30 พฤษภาคม 2506

ผู้อำนวยการโรงเรียนคนปัจจุบัน คือ นางสาวสุดใจ คำคำ มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ตามคำสั่งของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ที่ 11/2558 ณ วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบัน และเปิดสอนในระดับชั้นต่าง ๆ ดังนี้

เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ประถมศึกษาปีที่ 4)	ในปีการศึกษา	2509
เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ประถมศึกษาปีที่ 7)	ในปีการศึกษา	2513
เปิดสอนชั้นเด็กเล็ก	ตั้งแต่ปีการศึกษา	2529
เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	ตั้งแต่ปีการศึกษา	2534

5.2 ปรัชญา

“การเรียนรู้มาตรฐาน ประสานชุมชน สร้างคนดี เก่ง มีสุข”

5.3 เอกลักษณ์

“จัดการเรียนการสอน สื่อมวลชนศึกษาและความเป็นประชาธิปไตย”

5.4 ที่ตั้งและสภาพชุมชน

โรงเรียนที่ 5 ตั้งติดถนนเพชรเกษม อยู่ที่ ตำบลเขาไชยราช อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีประชากรประมาณ 4,721 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียนเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่สวนของตนเอง มีพื้นที่เป็นสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน และค่อนข้างหนาแน่น และเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่กำลังเติบโต สถานที่ใกล้เคียงได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านพละ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาไชยราช วัดเขาเลี้ยว อาชีพหลักของชุมชนคือ อาชีพปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน รับจ้างกรีดยางพารา เลี้ยงปศุสัตว์ ค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของศาสนาพุทธคือ บวชนาค แต่งงาน วันตรุษไทย วันสงกรานต์

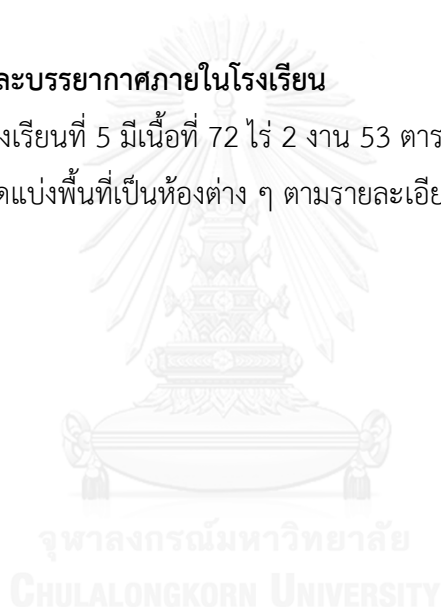
โรงเรียนอยู่ใกล้ชุมชนที่มีวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งดำรงตำแหน่งกำนันตำบลเขา

ไชยราช เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง จึงได้รับความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของทางโรงเรียนเป็นอย่างดี ทั้งในด้านการวางแผนพัฒนาสภาพพื้นที่ และการจัดการศึกษาของโรงเรียนตลอดจนสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้กับโรงเรียนและบริเวณโดยรอบ อีกทั้งมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาไชยราช ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่ออาหารกลางวัน และอาหารเสริม (นม) นอกจากนี้ยังได้พัฒนาด้านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สนับสนุนการจัดกิจกรรมวันสำคัญ ได้แก่ วันเด็ก วันขึ้นปีใหม่

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัว ต่อเดือน 20,000 บาท จำนวนเฉลี่ยต่อครอบครัว 3 คน

5.5 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียน

1) อาคารเรียน โรงเรียนที่ 5 มีเนื้อที่ 72 ไร่ 2 งาน 53 ตารางวา ของราชพัสดุ ทะเบียนที่ ซพ-426 เลขที่ดิน 78 มีการจัดแบ่งพื้นที่เป็นห้องต่าง ๆ ตามรายละเอียดในตารางที่ 27

ตารางที่ 27 แสดงอาคารเรียนและห้องเรียนของโรงเรียนที่ 5

อาคาร/ห้อง	จำนวน
1. อาคารเรียน 2 ชั้น	2 หลัง
ห้องพักครู	2 ห้อง
ห้องคอมพิวเตอร์	1 ห้อง
ห้องวิทยาศาสตร์	1 ห้อง
ห้องเรียน	11 ห้อง
2. อาคารอเนกประสงค์	1 หลัง
ห้องพยาบาล	1 ห้อง
ห้องครัว	1 ห้อง
ห้องสวัสดิการร้านค้าโรงเรียน	1 ห้อง
ห้องสหกรณ์	1 ห้อง
ห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์	1 ห้อง
3. อาคารเรียนปฐมวัย	1 หลัง
ห้องเรียนปฐมวัย	2 ห้อง
4. ส้วม	2 หลัง
5. สนามกีฬาอเนกประสงค์	1 สนาม
6. สนามฟุตบอล	1 สนาม
7. สนามบาสเกตบอล	1 สนาม
8. สนามตะกร้อ	1 สนาม
10. สนามเด็กเล่น	1 สนาม

การใช้อาคารเรียน จัดเป็นห้องเรียน 15 ห้อง ห้องคอมพิวเตอร์ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด 10 เครื่อง และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนจำนวน 15 เครื่อง การใช้ห้องปฏิบัติการเหล่านี้จะใช้ในลักษณะหมุนเวียน ทั้งนี้เพื่อให้มีห้องเรียนเพียงพอ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการต่อเติมอาคารโรงฝึกงานเป็นห้องพยาบาลขนาด 6 x 9 เมตร ต่อเติมอาคารอเนกประสงค์เป็นห้องครัวในโครงการอาหารกลางวัน ห้องสวัสดิการร้านค้าโรงเรียน ห้องสหกรณ์ ห้องเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2) ป้ายและรางวัลเชิดชูเกียรติ

พบว่า โรงเรียนที่ 5 จัดแสดงรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างรักษามาตรฐาน และรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ จากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี

5.4 บุคลากร

โรงเรียนที่ 5 มีบุคลากร 29 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ข้าราชการครู 19 คน พนักงานราชการ ตำแหน่งครู 3 คน ครูอัตราจ้าง จำนวน 1 คน พี่เลี้ยงอัตราจ้างโดยคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 76 (บ้านพละ) 1 คน ลูกจ้างชั่วคราว ตำแหน่งนักการภารโรง 1 คน แม่ครัว 1 คน และเจ้าหน้าที่ธุรการ จำนวน 1 คน ดังตารางที่ 28

ตารางที่ 28 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนที่ 5

บุคลากร	จำนวน
1. ผู้อำนวยการ	1
2. รองผู้อำนวยการ	1
3. ครู คศ. 3	1
4. ครู คศ. 2	2
5. ครู คศ. 1	7
6. ครูผู้ช่วย	9
7. พนักงานราชการ	3
8. ครูอัตราจ้าง	1
9. พี่เลี้ยงเด็กพิการ	1
10. เจ้าหน้าที่ธุรการ	1
11. นักการภารโรง	1
12. แม่ครัว	1

5.5 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนที่ 5 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 385 คน แจกแจงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 29

ตารางที่ 29 แสดงจำนวนนักเรียน โรงเรียนที่ 5

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวนห้อง
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	15	18	33	2
อนุบาล 2	21	20	41	2
ประถมศึกษาปีที่ 1	22	26	48	2
ประถมศึกษาปีที่ 2	22	16	38	2
ประถมศึกษาปีที่ 3	32	20	52	2
ประถมศึกษาปีที่ 4	16	12	28	1
ประถมศึกษาปีที่ 5	21	8	29	1
ประถมศึกษาปีที่ 6	18	12	30	1
มัธยมศึกษาปีที่ 1	17	15	32	1
มัธยมศึกษาปีที่ 2	18	13	31	1
มัธยมศึกษาปีที่ 3	15	8	23	1
รวม	217	168	385	16

6. โรงเรียนที่ 6

6.1 ความเป็นมา

โรงเรียนที่ 6 ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ ถนนเพชรราชา ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยแยกมาจากโรงเรียน เทศบาล 1 บ้านท่าหิน เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2494 โดยท่านเจ้าคุณกิตติญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดกวีศราราม ให้ความอุปการะใช้ศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เรียน มีนายพิสิษฐ์ วงษ์ทองดี เป็นครูใหญ่คนแรก เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เปิดเรียนเป็นทางการเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2494 ทำพิธีเปิดป้ายอย่างเป็นทางการ โดยนายชลอ วนภูติ ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีในสมัยนั้นเป็นประธาน

พ.ศ. 2500 เทศบาลได้ให้การสนับสนุนงบประมาณสร้างอาคารเรียนชั้น 1 หลัง เป็นอาคารไม้ ปัจจุบันรื้อจำหน่าย

พ.ศ. 2502 นางกุลหลาบ วาสิกสิน ได้สร้างอาคารไม้ให้อีก 1 หลัง ปัจจุบันรื้อจำหน่ายและ

สร้างอาคาร 2 แทน

พ.ศ. 2506 เทศบาลรับโอนพนักงานครูประชาบาล เข้ามาสังกัดเทศบาล

พ.ศ. 2510 ได้รื้อถอนอาคารหลังแรกที่เทศบาลสร้างให้ สร้างใหม่เป็นอาคารเรียนครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น 18 ห้องเรียน มีมุข 2 ข้าง กว้าง 6 x 9 เมตร ยาว 59 เมตร ใช้ชื่อเรียกว่า อาคาร 1 รื้อและสร้างอาคารใหม่เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ในปี พ.ศ. 2543

พ.ศ. 2515 สร้างอาคารเรียน 1 หลัง ด้านทิศตะวันออกติดโรงเรียนวินิตศึกษาโดยรื้ออาคารที่นางกุหลาบสร้างให้ สร้างเป็น 2 ชั้น 4 ห้องเรียนขนาด 6 x 8 เมตร ยาว 19 เมตร ใช้ชื่อเรียกว่า อาคาร 2

พ.ศ. 2518 ได้งบประมาณก่อสร้างอาคารด้านทิศใต้ของอาคาร 1 เป็นอาคารคอนกรีต 3 ชั้น ใต้ถุนโล่ง ชั้นละ 3 ห้องเรียน มี 6 ห้องเรียน ขนาดห้อง 8 x 6 เมตร ยาว 21 เมตร ใช้ชื่อเรียกว่า อาคาร 3

พ.ศ. 2526 นางศิริณี ภักดีศุภผล เป็นครูใหญ่ เปิดสอน 2 ระดับชั้น คือ ประถมศึกษา และก่อนประถมศึกษา

พ.ศ. 2536 โรงเรียนเปิดสอน 3 ระดับชั้น โดยเพิ่มชั้นมัธยมศึกษา 1 ห้องเรียน

พ.ศ. 2540 ได้งบประมาณสร้างอาคารเรียนอีก 1 หลัง โดยเชื่อมต่ออาคาร 1 และอาคาร 3 มี 3 ชั้น ใต้ถุนโล่ง ใต้ถุนอาคารสร้างเวทีใช้เป็นที่ประชุม ชั้น 2 และชั้น 3 เป็นห้องเรียนชั้นละ 2 ห้อง เป็นห้องน้ำ

พ.ศ. 2543 นายสมศักดิ์ บุญทิม เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เปิดสอน 3 ระดับชั้น มีเด็กนักเรียนชั้นละ 1 ห้อง คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ขยายโอกาส

พ.ศ. 2544 ได้ปรับเปลี่ยนโรงเรียนเปิดสอนในระดับปฐมวัยระดับเดียว โดยย้ายนักเรียนระดับประถมศึกษาไปเรียนที่โรงเรียนเทศบาล 1 บ้านท่าหินและโรงเรียนเทศบาล 3 วัดคลองสายบัว ระดับมัธยมศึกษา ไปเรียนที่โรงเรียนเทศบาล 4 วัดเมืองใหม่ โดยปรับระดับการสอนตามนโยบายคณะเทศมนตรีเมืองลพบุรี และได้งบประมาณสร้างอาคารเรียน 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีต 4 ชั้น 12 ห้องเรียน สร้างแทนอาคาร 1 ซึ่งชำรุด และเข้าสู่ระบบสาธิตวิทยาลัยรามคำแหง มีนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา 3 ระดับ คือ ชั้นอนุบาล 1 – 3

พ.ศ. 2547 นางสมพร มนัสตรง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีบุคลากรประจำการ 13 คน ครูจ้างสอน 14 คน พี่เลี้ยง 13 คน เปิดสอนในระดับก่อนประถมศึกษา มีนักเรียนทั้งสิ้น 445 คน

พ.ศ. 2548 นางสมพร มนัสตรง เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 13 คน ครูจ้างสอน 13 คน พี่เลี้ยง 13 คน เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา โดยเริ่มชั้นประถมปีที่ 1 ก่อน มีนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 308 คน ระดับประถมศึกษา 86 คน

พ.ศ. 2549 นางสมพร มนต์ตรง เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 17 คน ครูจ้างสอน 11 คน พี่เลี้ยง 11 คน เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษาปีที่ 1- 5 มีนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 264 คน ระดับประถมศึกษา 248 คน

พ.ศ. 2550 นางสมพร มนต์ตรง เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 21 คน ครูจ้างสอน 8 คน พี่เลี้ยง 7 คน เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 โดยมีเตรียมชั้นอนุบาล 24 คน มีนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 214 คน และระดับประถมศึกษา 353 คน

พ.ศ. 2551 นางสมพร มนต์ตรง เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 20 คน ครูจ้างสอน 9 คน พี่เลี้ยง 8 คน เปิดสอนในระดับก่อนประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 3 จำนวน 240 คน และระดับประถมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 410 คน รวมนักเรียน 650 คน

พ.ศ.2552 นางสมพร มนต์ตรง เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 22 คน ครูจ้างสอน 10 คน พี่เลี้ยง 7 คน เปิดสอนในระดับก่อนประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 3 จำนวน 241 คน และระดับประถมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 471 คน รวมนักเรียน 712 คน

พ.ศ. 2553 นางสมพร มนต์ตรง ผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 23 คน ครูจ้างสอน 7 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน พี่เลี้ยง 7 คน นักการภารโรง 2 คน ผู้ประกอบอาหาร 3 คน เปิดทำการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 3 จำนวน 232 คน และระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 518 คน รวมนักเรียน 750 คน

พ.ศ. 2554 นางสมพร มนต์ตรง ผู้อำนวยการสถานศึกษา มีบุคลากรประจำการ 22 คน ครูจ้างสอน 14 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน พี่เลี้ยง 6 คน นักการภารโรง 2 คน ผู้ประกอบอาหาร 3 คน เปิดทำการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 3 จำนวน 187 คน และระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 517 คน รวมนักเรียน 704 คน

6.2 ประชญา

“วินัยดี มีปัญญา น้ำใจนักกีฬา พัฒนาสังคม”

6.3 ที่ตั้งและสภาพชุมชน

โรงเรียนที่ 6 ตั้งอยู่ที่ ซอยเทศบาล 2 ถนนเพชรราชา ตำบล ท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ เป็นชุมชนและสถานที่สำคัญของจังหวัด บริเวณใกล้เคียง

โดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัดกวีศราราม ตลาด อาคารร้านค้า อาชีพหลักของชุมชน คือ ค้าขาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี/ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป วันสงกรานต์, วันลอยกระทง

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี อาชีพหลักคือ รับจ้าง ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อเดือน 15,500 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 3 - 4 คน

6.4 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียน

1) ป้ายและรางวัลเชิดชูเกียรติ พบว่า โรงเรียนที่ 6 จัดแสดงรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างรักษามาตรฐาน และรางวัลโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่างต้นแบบ จากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติสำนักนายกรัฐมนตรี

6.5 บุคลากร

โรงเรียนที่ 6 มีบุคลากร 49 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 2 คน ครูระดับชั้นอนุบาล 6 คน ครูระดับประถมศึกษา 28 คน จำนวนบุคลากรอื่นในสถานศึกษา 12 คน ดังตารางที่ 30

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนที่ 6

บุคลากร	จำนวน
1. ผู้อำนวยการ	1
2. รองผู้อำนวยการ	2
3. ครูระดับชั้นอนุบาล	6
4. ครูระดับชั้นประถมศึกษา	28
5. บุคลากรอื่น	12
รวม	49

6.5 ข้อมูลนักเรียน

โรงเรียนที่ 6 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 626 คน แจกแจงรายละเอียดได้ดังตารางที่ 31

ตารางที่ 31 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนที่ 6

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวนห้อง
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาล 1	22	24	46	2
อนุบาล 2	21	22	43	2
อนุบาล 3	20	24	44	2
ประถมศึกษาปีที่ 1	40	45	85	2
ประถมศึกษาปีที่ 2	39	41	80	2
ประถมศึกษาปีที่ 3	38	44	82	2
ประถมศึกษาปีที่ 4	37	42	79	2
ประถมศึกษาปีที่ 5	39	43	82	2
ประถมศึกษาปีที่ 6	39	46	85	2
รวม	295	331	626	18

สรุปข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนกรณีศึกษา ซึ่งมีทั้งหมด 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนที่ 1 โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนที่ 5 และโรงเรียนที่ 6 โดยกำหนดให้ มีรายละเอียดภาพรวมของโรงเรียน ดังตารางที่ 32

ตารางที่ 32 สรุปภาพรวมโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 6 โรงเรียน

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
ก่อตั้ง	พ.ศ. 2505	พ.ศ. 2484	พ.ศ. 2465	พ.ศ. 2488	พ.ศ. 2506	พ.ศ. 2494
ระยะเวลา ที่เปิดสอน	54 ปี	75 ปี	94 ปี	71 ปี	53 ปี	65 ปี
สังกัด	สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	สำนัก บริหารงาน คณะกรรมการ ส่งเสริม การศึกษา เอกชน	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้น พื้นฐาน	สำนัก บริหารงาน คณะกรรมการ ส่งเสริม การศึกษา เอกชน	สำนักงาน เขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษา	สังกัด ส่งเสริม การ ปกครอง ส่วน ท้องถิ่น
ที่ตั้ง	กรุงเทพมหานคร	นครปฐม	สุพรรณบุรี	ราชบุรี	ชุมพร	ลพบุรี
จำนวนครู อนุบาล	12	35	2	3	4	6
จำนวน ห้อง อนุบาล	4	25	2	3	4	6
จำนวน เด็กวัย อนุบาล (คน)	236	825	34	78	74	133
จำนวน เด็กทั้ง โรงเรียน (คน)	1,858	4,546	154	711	385	626

ตารางที่ 32 สรุปภาพรวมโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 6 โรงเรียน (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
ระดับที่เปิดสอน	อนุบาล 1- ประถมศึกษา ปีที่ 6	อนุบาล 1- มัธยมศึกษาปีที่ 6 และ ประกาศนียบัตร วิชาชีพ	อนุบาล 1- ประถมศึกษา ปีที่ 6	อนุบาล 1- มัธยมศึกษา ปีที่ 3	อนุบาล 1- มัธยมศึกษา ปีที่ 3	อนุบาล 1- ประถมศึกษา ปีที่ 6
ข้อมูลผู้ปกครอง	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ต่ำกว่า ปริญญาตรี
อาชีพ	รับจ้าง	รับจ้าง	ค้าขาย	รับจ้าง	เกษตรกร	รับจ้าง
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	12,500	12,500	15,000	11,000	20,000	15,500
นโยบาย	วิชาการเด่น	มีความพร้อม ทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา	ก้าวล้ำ วิชาการ	เน้นวิชาการ	การเรียนรู้ มาตรฐาน	มีปัญหา
		เรียนรู้ผ่าน การเล่น				
		สื่อการเรียนรู้ อำนวยความสะดวก สะดวก				

ตารางที่ 32 สรุปภาพรวมโรงเรียนกรณีศึกษาทั้ง 6 โรงเรียน (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
นโยบาย	สังคม ชุมชน นักเรียน คุณครู ผู้ปกครอง คือ ญาติพี่น้อง ร่วมบ้าน เดียวกัน	ให้ชุมชนมี ส่วนร่วมจัด การศึกษา	ชาวประชา ร่วมใน สามัคคี		ประสาน ชุมชน	พัฒนา สังคม
		นำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาจัด ประสบการณ์				
	มีคุณธรรม นำตน	เน้นคุณธรรม จริยธรรม	เน้นเรียนรู้คู่ คุณธรรม	คุณธรรมนำ		
		ส่งเสริม ประชาธิปไตย			มีความเป็น ประชาธิปไตย	
		มีความเป็นไทย	สืบสาน ประเพณีไทย		มีมารยาทงาม	
		มีระเบียบวินัย				
		มีความ รับผิดชอบ				
			ให้โอกาส ทางการ ศึกษา			
						วินัยดี
						น้ำใจ นักกีฬา

ตอนที่ 2 การบริหารการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

1. ด้านการบริหาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้บริหารทั้ง 6 โรงเรียน ด้านการบริหารจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ การกำหนดแผนงานและนโยบาย งานด้านบุคลากร งานทรัพยากร และการเงินและงบประมาณ ซึ่งการกำหนดแผนงานและนโยบาย ประกอบไปด้วย 4 ประเด็น คือ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน 2) การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน 3) การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ และ 4) การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 การกำหนดแผนงานและนโยบาย

1.1.1 งานด้านการวางแผนการดำเนินงาน

1) การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์โดยการคำนึงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการระบอบธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม การประชุมบุคลากรเพื่อร่วมกันศึกษาข้อมูลของโครงการ เพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายเดียวกัน และมีการแบ่งงานในแต่ละสายชั้น โดยกำหนดผู้รับผิดชอบในโครงการต่าง ๆ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ดำเนินงานโดยคำนึงถึงหลัก 3 ด้าน คือ ปัญญาธรรม สามัคคีธรรม และคารวะธรรม โดยผู้บริหารดำเนินการวางแผนโดยให้บุคลากรร่วมกันศึกษาข้อมูลของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย และมีการประชุมบุคลากรเพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายเดียวกัน และแบ่งงานกันตามสายชั้น

(ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 2 มี.ค. 58)

2) การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า รูปแบบที่พบมากที่สุด คือ การเตรียมโครงการที่จะจัดขึ้นเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในเด็กและรูปแบบที่พบน้อยที่สุด คือ การประชุมบุคลากร และการเตรียมโครงการเพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายของโครงการ พบเพียง 2 โรงเรียน ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่มีบุคลากรจำนวนมาก จึงทำให้มีการกระจายหน้าที่ให้บุคลากรในการออกแบบและจัดลำดับแผนงาน ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

จัดแผนงานโดยเริ่มจากการประชุมบุคลากร เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจถึงลักษณะของ
โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย และพูดคุยกันถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นในโครงการ
เพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล

(ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 สัมภาษณ์: 16 ก.พ. 58)

3) การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า
มี 2 รูปแบบ โดยรูปแบบที่พบมากที่สุด คือ แบบที่ 1 การใช้แบบรายงานผลของครูผู้รับผิดชอบจาก
การประชุมกันระหว่างบุคลากรและเสนอต่อผู้บริหาร ซึ่งมี 4 โรงเรียนที่ใช้วิธีดังกล่าว เนื่องจากเป็น
โรงเรียนที่มีจำนวนบุคลากรน้อยจึงเป็นข้อจำกัดของการนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ
รูปแบบที่พบรองลงมา คือ แบบที่ 2 การใช้แบบรายงานผลและการนิเทศ เช่น การจัดการนิเทศภาค
การเรียนละ 1 ครั้ง พร้อมกับใช้แบบรายงานผลเพื่อนำเสนอผู้บริหาร ซึ่งมี 2 โรงเรียนที่ใช้วิธีแบบที่ 2
เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีจำนวนบุคลากรและเด็กวัยอนุบาลจำนวนมาก จึงทำให้มีการนิเทศเพิ่มเติม
จากแบบรายงานผลเพื่อเป็นการประเมินคุณภาพการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์
ต่อไปนี้

ติดตามจากแบบรายงานผลของครูแต่ละระดับ โดยจะมีการพูดคุยกันระหว่าง
บุคลากร ถึงปัญหาและอุปสรรคในประเด็นต่าง ๆ พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีการ
แก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ

(ผู้บริหารโรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 8 มิ.ย. 58)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4) การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า มี 2
รูปแบบ โดยพบมากที่สุด คือ รูปแบบที่ 1 ประเมินผลจากผู้รับผิดชอบโครงการและครูแต่ละสายชั้น
โดยผู้รับผิดชอบโครงการสรุปรายงานกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมบูรณาการ และครูรายงานความก้าวหน้า
ในที่ประชุม โดยดูจากลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่บอกถึงความมีคุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย
เพิ่มขึ้น เช่น เด็กสามารถร่วมมือกับเพื่อนในการทำกิจกรรมกลุ่ม เด็กยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
ยอมรับในเสียงข้างมาก เป็นต้น พบใน 4 โรงเรียน เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีเด็กจำนวนมาก จึงต้องมี
การประเมินทั้งจากผู้รับผิดชอบโครงการและครู รองลงมา คือ รูปแบบที่ 2 ประเมินผลจากครูใน
รูปแบบของการรายงานผลของโครงการ โดยครูเป็นผู้สอดแทรกความเป็นประชาธิปไตยผ่านการจัด
กิจกรรม ซึ่งประเมินจากพฤติกรรมของเด็ก พบใน 2 โรงเรียน เนื่องจาก เป็นโรงเรียนที่มีจำนวน
บุคลากรน้อยจึงเป็นข้อจำกัดในการใช้บุคลากรดำเนินการประเมินผล ดังตัวอย่างข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์ต่อไปนี้

ประเมินจากครูแต่ละระดับชั้นผ่านการรายงานผลและผู้รับผิดชอบโครงการ
ประเมินความสำเร็จในภาพรวมของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
เห็นได้จากพฤติกรรมจากตัวเด็ก ซึ่งครูเป็นผู้สอดแทรกความเป็นประชาธิปไตย
ในชีวิตประจำวันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เด็กเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ และ
รู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

(ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 2 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการกำหนดแผนงานและนโยบาย: งานด้านการวางแผนการดำเนินงานดังตารางที่ 33

ตารางที่ 33 การกำหนดแผนงานและนโยบาย: งานด้านการวางแผนการดำเนินงาน

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน						
1.1 คารวะธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1.2 ประชุมบุคลากรเพื่อกำหนดเป้าหมาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1.3 แบ่งงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน						
2.1 ประชุมบุคลากรถึงวิธีดำเนินงาน	✓	✓				
2.2 เตรียมโครงการที่จะจัดขึ้น	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ						
3.1 การนิเทศ	✓	✓				
3.2 แบบรายงานผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน						
4.1 ประเมินจากครู			✓	✓		
4.2 ประเมินจากผู้รับผิดชอบโครงการและครู	✓	✓			✓	✓

1.2 งานด้านบุคลากร

งานด้านบุคลากร ประกอบไปด้วย 2 ประเด็น คือ 1) การกำหนดบทบาทหน้าที่ และ 2) การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1.2.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่

1) การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทุกโรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการซึ่งดำเนินการโดยฝ่ายกิจการนักเรียน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ ระบุเป็นตำแหน่ง ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการ โดยเสนอให้ผู้บริหารอนุมัติ

2) การระดมความคิดแจกแจงหน้าที่และรายละเอียดของงาน จากการวิเคราะห์เอกสารพบว่า ทุกโรงเรียนมีขั้นตอนการประชุม/วางแผนกิจกรรมในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง แต่งตั้งคณะกรรมการ การประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมตามที่ได้วางแผนกิจกรรมในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และประเมินผล/รายงานผลโครงการ

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการกำหนดแผนงานและนโยบาย: งานด้านการวางแผนการดำเนินงานดังตารางที่ 34

ตารางที่ 34 งานด้านบุคลากร: การกำหนดบทบาทหน้าที่

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ						
1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการเสนอให้ผู้บริหารทำการอนุมัติ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. การระดมความคิดแจกแจงหน้าที่และรายละเอียดของงาน						
2.1 ขึ้นวางแผน/ขึ้นดำเนินการ/ขึ้นประเมินผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓

1.2.2 การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร

1) การจัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนครูได้รับการจัดอบรมโดยทางโรงเรียนเป็นผู้จัดขึ้น มีตัวแทนครูในระดับประถมศึกษาที่เป็นตัวแทนไปอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้ถ่ายทอดให้ ซึ่งเนื้อหาหลักในการจัดอบรม คือ จุดประสงค์ของโครงการซึ่งเป็นแนวทางในการปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาลใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม รวมถึงบทบาทของครูด้วย เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น การจัดกิจกรรมโดยให้เด็กมีส่วนร่วมและเน้นกิจกรรมกลุ่ม ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง ให้สิทธิในการออกเสียง เลือกรับกิจกรรมตามความสนใจของเด็ก โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ได้รับแนวทางที่ครูควรปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรมทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ให้เด็กรู้ว่าประชาธิปไตยคืออะไร อะไรคือสิ่งที่ควรปฏิบัติในห้องเรียนในสังคมส่วนรวม บทบาทการเป็นผู้นำผู้ตาม การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในอนุบาลจะเน้นเรื่องนี้ไม่มากเท่าในระดับประถมศึกษา

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 15 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนได้รับการจัดอบรมโดยทางโรงเรียนเป็นผู้จัดขึ้น มีตัวแทนครูในระดับประถมศึกษาที่เป็นตัวแทนไปอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้ถ่ายทอดให้ มีเนื้อหาการอบรมเกี่ยวกับจุดประสงค์ของโครงการ ได้แนวทางที่ควรปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรมประชาธิปไตยใน 3 ด้าน คือ ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม โดยเน้นนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันโดยการสอดแทรกผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการให้เข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของเด็ก ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

การอบรมจัดขึ้นโดยโรงเรียนเอกชนและผู้ที่มีอบความรู้ให้ คือตัวแทนครูที่ได้รับการอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัด เกี่ยวกับการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ให้กับเด็ก โดยเน้นนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันโดยการสอดแทรกผ่านการทำกิจกรรม

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูอนุบาล 3 พบว่า ทุกโรงเรียนได้รับการจัดอบรมโดยทางโรงเรียนเป็นผู้จัดขึ้น มีตัวแทนครูในระดับประถมศึกษาที่เป็นตัวแทนไปอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้ถ่ายทอดให้ มีเนื้อหาการอบรมเกี่ยวกับจุดประสงค์โครงการปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาลใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการระดม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม โดยเน้นให้ลงไปอยู่ในกิจวัตรประจำวันของเด็ก ให้เด็กได้เลือกทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียน ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เป็นการจัดอบรมขึ้นภายในโรงเรียนโดยตัวแทนครูที่ได้ไปอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้ถ่ายทอดให้ เนื้อหาจะเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง แนวทางที่นำมาปฏิบัติคือการเลือกตั้ง หรือเลือกตัวแทนนักเรียนในระดับอนุบาล

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

2) การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอนและการปฏิบัติตามแนวประชาธิปไตย ในเด็กวัยอนุบาล จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูทั้ง 6 โรงเรียนพบว่า ผู้บริหารทุกโรงเรียนได้ส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอนและการปฏิบัติตามแนวประชาธิปไตยกับหน่วยงานต้นสังกัดที่จัดทำโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง แต่เป็นบุคลากรในระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งบุคลากรในระดับอนุบาลยังไม่มี การส่งไปอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัด จะได้รับเพียงการถ่ายทอดจากบุคลากรระดับประถมศึกษาเท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดงานด้านบุคลากร: การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร ดังตารางที่ 35

ตารางที่ 35 งานด้านบุคลากร: การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. การจัดสัมมนาทางวิชาการ						
1.1 จัดอบรมโดยทางโรงเรียน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 คารวะธรรม ปัญญาธรรม สามัคคีธรรม	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2. การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอนและการปฏิบัติ	-	-	-	-	-	-

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

1.3 งานทรัพยากร

งานทรัพยากร ประกอบไปด้วย 2 ประเด็น คือ 1) การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และ 2) การจัดเตรียมสถานที่ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1.3.1 การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

1) การจัดนิทรรศการ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทุกโรงเรียนมีการจัดทำเอกสารแนะนำศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างที่โรงเรียนเข้าร่วม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย วิธีดำเนินงาน และรูปภาพประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ

2) เอกสารประกอบโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทุกโรงเรียนมีการจัดทำแผนผังแนะนำโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดพื้นฐานของโรงเรียน ประกอบด้วย ปรัชญา วิสัยทัศน์ และคำขวัญ คำอธิบายวิถีชีวิตประชาธิปไตย ประกอบด้วย พฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านคารวะธรรม 2) ด้านปัญญาธรรม 3) ด้านสามัคคีธรรม

และผลที่ได้รับจากการพัฒนากิจกรรมของโรงเรียน ประกอบด้วย รางวัลต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้รับการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดงานทรัพยากร: การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างดังตารางที่ 36

ตารางที่ 36 งานทรัพยากร: การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. การจัดนิทรรศการ						
1.1 เอกสารแนะนำศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. เอกสารประกอบโครงการ						
2.1 แผ่นพับแนะนำโครงการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓

1.3.2 การจัดเตรียมสถานที่

1) การจัดเวทีการแสดงและการประกวด จากการวิเคราะห์เอกสาร ไม่พบว่ามีการจัดเวทีการแสดงและการประกวดเกี่ยวกับกิจกรรมประชาธิปไตยในระดับอนุบาล

2) การจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ จากการวิเคราะห์เอกสาร ไม่พบว่ามีการจัดฐานกิจกรรมประชาธิปไตยในระดับอนุบาล

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียด งานทรัพยากร: การจัดเตรียมสถานที่ ดังตารางที่ 37

ตารางที่ 37 งานทรัพยากร: การจัดเตรียมสถานที่

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. การจัดเวทีการแสดงและการประกวด	-	-	-	-	-	-
2. การจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ	-	-	-	-	-	-

1.4 การเงินและงบประมาณ

การเงินและงบประมาณ ด้าน การวางแผนการเงิน ประกอบไปด้วย 2 ประเด็น คือ 1) การจัดทำงบประมาณ และ 2) การสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 การวางแผนการเงิน

1) จัดทำงบประมาณ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทุกโรงเรียนมีผู้รับผิดชอบโครงการเขียนแบบเสนองบประมาณโดยแจกแจงกิจกรรมที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่างและระบุยอดเงินที่จะใช้ในแต่ละกิจกรรมเพื่อเสนอต่อผู้บริหารให้อนุมัติงบประมาณ

2) การสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ผู้รับผิดชอบสรุปงบประมาณ โดยได้สรุปค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานกิจกรรมที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง มีการแจกแจงจำนวนเงินรายรับและรายจ่ายเพื่อเสนอต่อผู้บริหารให้ทราบ

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการเงินและงบประมาณ: การวางแผนการเงิน ดังตารางที่ 38

ตารางที่ 38 การเงินและงบประมาณ: การวางแผนการเงิน

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. จัดทำงบประมาณ						
1.1 เขียนแบบเสนองบประมาณโดยแจกแจงกิจกรรมเพื่อเสนอต่อผู้บริหาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. การสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ						
2.1 แจกแจงจำนวนเงินรายรับและรายจ่ายเพื่อเสนอต่อผู้บริหาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

2. ด้านการนำไปปฏิบัติ

ด้านการนำไปปฏิบัติการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างต้นแบบ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ 2) การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน 3) การประยุกต์ใช้และการขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน และ 4) การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์

2.1 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้

2.1.1 การวัดผล

การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย ประเด็นด้านคุณธรรม 3 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม 2) ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย และ 3) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครู ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1) ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงในการเรียนผ่านการพูดคุยโดยครูใช้คำถาม เช่น “เราควรปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อทำกิจกรรมนี้”, “เรามาสั่งข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรม” และมีการทบทวนข้อตกลงร่วมกันเนื่องจากเด็กระดับอนุบาล 1 เป็นเด็กเล็กจึงต้องมีการย้ำข้อตกลง มีเพียง 1 โรงเรียนที่ไม่มีการทบทวนข้อตกลงในระดับอนุบาล 1 เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู และมีความสอดคล้องจากการสังเกต พบว่า ครูถามความคิดเห็นของเด็กในการสร้างข้อตกลงร่วมกันโดยใช้คำถามปลายเปิด เช่น “เด็ก ๆ คิดว่าข้อตกลงที่ควรใช้สำหรับกิจกรรมเล่าข่าวควรมีอะไรบ้าง” แต่ไม่พบที่มีการทบทวนข้อตกลงจากการสังเกต ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ หรือกิจกรรมกลางแจ้ง ครูจะเปิดโอกาสให้เด็กร่วมกันสร้างข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน โดยพูดคุยกับเด็กว่า “เรามาสั่งข้อตกลงร่วมกันและใช้ข้อตกลงนี้ในการทำกิจกรรม” โดยเมื่อเด็กคนใดอยากเสนอข้อตกลงให้ยกมือขึ้น และครูเป็นผู้เขียนข้อตกลงที่เด็กเสนอบนกระดาน เมื่อได้ข้อตกลงครูจะสรุปให้เด็กฟัง

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงในการเรียนผ่านการพูดคุยโดยครูใช้คำถาม เช่น “การอยู่ร่วมกันเราควรทำหรือไม่ควรทำอะไรบ้าง”, “กิจกรรมในครั้งเราควรมีข้อตกลงอะไรบ้าง”, “ในการเรียนวันนี้ เราควรมีข้อตกลงร่วมกันอย่างไร” เป็นต้น แล้วนำมาสรุปเป็นข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน และมีความสอดคล้องจากการสังเกต พบว่า ครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงโดยถามความคิดเห็นของเด็กในการสร้างข้อตกลงร่วมกันโดยใช้คำถามปลายเปิด เช่น “เด็ก ๆ คิดว่าข้อตกลงที่ควรใช้สำหรับกิจกรรมเล่าข่าวควรมีอะไรบ้าง”, “เด็ก ๆ คิดว่าถ้าเราจะออกไปทำกิจกรรมกลางแจ้งกัน เราควรปฏิบัติตัวอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดความปลอดภัย” จากนั้นจึงสรุปเป็นข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน จากการสัมภาษณ์ครูและจากการสังเกต ทุกโรงเรียนในระดับอนุบาล 2 ไม่พบว่ามีกรอบทบทวนข้อตกลงเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

พูดคุยกับเด็กบ่อย ๆ ใช้คำถามคำถามว่า “การอยู่ร่วมกันเราควรทำหรือไม่ควรทำอะไรบ้าง” เช่น บางคนเสนอว่าไม่ทานขนมระหว่างเรียน ทั้งขณะในถังขยะ เมื่อพูดคุยเรียบร้อยแล้วครูจะอธิบายว่าจะนำสิ่งที่เด็ก ๆ เสนอมาเป็นข้อตกลงในการเรียนร่วมกัน

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 4 มี.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางโดยครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงในการเรียนผ่านการพูดคุยโดยครูใช้คำถาม เช่น “การทำกิจกรรมในครั้งนี้เด็ก ๆ ควรทำหรือไม่ควรทำอะไรบ้าง”, “ข้อตกลงที่เราจะใช้ในกิจกรรมเด็ก ๆ คิดว่าควรมีอะไรบ้าง” เป็นต้น แล้วนำสิ่งที่เด็กเสนอมาเป็นข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน มีความสอดคล้องจากการสังเกต พบว่า ครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงผ่านการพูดคุยโดยการใช้คำถามปลายเปิด “เราควรมีข้อตกลงอะไรบ้างสำหรับการทำกิจกรรมนี้” และสรุปให้เด็กฟังว่ามีข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมมีอะไรบ้าง จากการสัมภาษณ์ครูและจากการสังเกต มีเพียง 1 โรงเรียนที่มีการทบทวนข้อตกลง เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กเป็นผู้สร้างข้อตกลง เพื่อที่เด็กจะได้ยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกัน เมื่อเด็กเป็นผู้กำหนดเอง เด็กก็สามารถจดจำและปฏิบัติตามได้ดีกว่า โดยการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างเด็กกับครูนั้น ครูจะใช้วิธีการตั้งคำถามว่า “ข้อตกลงที่เราจะใช้ในกิจกรรมนี้เด็ก ๆ คิดว่า ควรมีอะไรบ้าง”

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียด การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านการระดมสมอง ในการฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มดังตารางที่ 39

ตารางที่ 39 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านการระดมสมอง

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม						
1.1 เปิดโอกาสให้เด็กเสนอข้อตกลง	1*	1*	1*	1*	1*	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*
1.2 พูดคุยใช้คำถามปลายเปิด	1*	1*	1*	1*	1*	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*
1.3 ทบทวนข้อตกลง	1	1		1	1	1
			3*			

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

2) ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า มีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย โดยจัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม ครูมอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจนให้เด็กทุกคนตามความสมัครใจ เช่น หัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่ม และ ย้ำถึงบทบาทของเด็ก มี 3 โรงเรียนที่ครูวางข้อตกลงกับเด็ก และมี 2 โรงเรียนที่ครูให้เด็กสลับบทบาทหน้าที่กันเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอน มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูจัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นโดยมีการมอบหมายหน้าที่ให้เด็กได้รับผิดชอบ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทโดยการมอบหมายงานให้เด็กแต่ละคนตามความสมัครใจ โดยแต่ละบทบาทหน้าที่ต้องได้สลับเปลี่ยนกันในแต่ละวัน เช่น หน้าที่การแจกอุปกรณ์ให้เพื่อน หน้าที่การเก็บอุปกรณ์คืนให้ครู

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย โดยครูมอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจนให้เด็กแต่ละคนตามความสมัครใจ มีการแนะนำแจกแจงรายละเอียดบทบาทหน้าที่ในกิจกรรมให้เด็กฟัง มี 2 โรงเรียนที่ครูวางข้อตกลงกับเด็ก ได้แก่ “ให้เด็ก ๆ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย”, “ให้เด็กทุกคนช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรม”, “ให้เด็กมีความรับผิดชอบงานของตนเอง ช่วยเพื่อนได้ แต่ต้องถามเพื่อนก่อน” และมี 1 โรงเรียนที่จะสลับกันไปเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอน มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนครูจัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นโดยมีการมอบหมายหน้าที่ให้เด็กได้รับผิดชอบ มี 3 โรงเรียนที่ครูแนะนำบทบาทหน้าที่ให้เด็กฟัง มี 2 โรงเรียนที่ครูวางข้อตกลงกับเด็ก และมี 1 โรงเรียนที่ครูให้เด็กสลับหน้าที่กันเพื่อความเท่าเทียม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ในแต่ละวันครูจะมอบหมายงานให้เด็กแต่ละคน โดยทุกวันก็จะสลับกันไป และครูจะพูดตกลงอย่างชัดเจนว่าวันนี้จะให้เด็กคนใดทำ เด็กจะรับบทบาทและหน้าที่ของตนเอง และจะไม่แย่งหน้าที่กันทำ

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 24 พ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย โดยครูมอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจนให้เด็กแต่ละคนตามความสมัครใจ มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูให้เด็กเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มโดยมีการมอบหมายหน้าที่ให้เด็กได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

แบ่งงานและหน้าที่ให้แก่เด็กตามความสมัครใจ โดยครูเป็นผู้ย้าถึงบทบาทของแต่ละคนเพื่อให้เด็กรู้ถึงบทบาทของตนเองและผู้อื่น

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านการระดม ในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย ดังตารางที่ 39

ตารางที่ 39 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านการระดม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย						
2.1 มอบหมายบทบาทหน้าที่	1*	1*	1*	1*	1*	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*
2.2 ครูแนะนำบทบาทหน้าที่	2	2	2**	2**	2**	2
2.3 ครูวางข้อตกลง			1	1	1	2*
					2*	
2.4 สลับหน้าที่กัน				1	1	2
					2**	

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

3) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เสนอความคิดเห็นของตนเองผ่านการใช้คำถามปลายเปิดของครู เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กเสนอความคิดเห็น มี 5 โรงเรียนได้สร้างข้อตกลง ได้แก่ “เด็ก ๆ ควรฟังเวลาเพื่อนพูด”, “ใครต้องการตอบคำถามให้ยกมือขึ้น” เป็นต้น และมี 3 โรงเรียนที่ครูอธิบายถึงเหตุผลว่าทำไมจึงควรฟังเมื่อเพื่อนพูดเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนครูให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น มี 5 โรงเรียนที่สร้างข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้โอกาสเด็กแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมผ่านคำถามของครู ครูพยายาม
ถามความคิดเห็นของเด็กให้มากที่สุด เช่น ถามเด็ก ๆ ในห้องว่าอยากทำระบาย
สีไม้หรืออยากระบายสีน้ำ โดยครูอธิบายถึงเหตุผลว่าทำไมเราควรฟังเพื่อน
(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางในการฝึกให้เด็ก
เคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เสนอความคิดเห็นของตนเอง
ผ่านการใช้คำถามปลายเปิดของครู และครูสร้างข้อตกลงกับเด็ก ได้แก่ “เพื่อนพูดเสนอความคิดเห็น
เด็ก ๆ ควรจะฟังเพื่อน”, “ในขณะที่เพื่อนพูดเด็กคนอื่น ๆ ควรฟังเพื่อน”, “ให้ยกมือเมื่อต้องการพูด
เสนอความคิดเห็น” เป็นต้น มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนครูเปิดโอกาสให้
เด็กได้แสดงความคิดเห็น มี 5 โรงเรียนที่ครูสร้างข้อตกลงกับเด็กในการทำกิจกรรม เช่น “ใครอยาก
พูดให้ยกมือขึ้น”, “เมื่อมีเพื่อนพูดเด็ก ๆ ควรฟังว่าเพื่อนพูดอะไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์ต่อไปนี้

ครูจะถามความคิดเห็นของเด็กในห้องเสมอ ครูเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้คือการฝึก
เบื้องต้นให้เด็กหัดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมห้องเรียน
(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 4 มี.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนใน
ระดับอนุบาล 3 มีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยครูเปิด
โอกาสให้เด็กได้เสนอความคิดเห็นของตนเองผ่านการใช้คำถามปลายเปิดของครู มีการวางข้อตกลง
“ในทุกกิจกรรมเมื่อครูให้เพื่อน ๆ พูดเสนอความคิดเห็น เด็กคนอื่น ๆ ควรจะฟังเพื่อน” มีความ
สอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น มีการสร้างข้อตกลง
ร่วมกันในการทำกิจกรรม เช่น “เมื่อมีผู้พูดกำลังพูด เราควรเป็นผู้ฟังที่ดี”
ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

วางข้อตกลงโดยให้เด็กยกมือเพื่อแสดงความคิดเห็นและเมื่อมีผู้พูดต้องมีผู้ฟัง ครู
จะพยายามถามความคิดเห็นของเด็กบ่อย ๆ ไม่ว่าจะจะเป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการ
การทำกิจกรรม หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้สึกของตนเอง เพื่อฝึกให้เด็ก
รู้จักการเป็นผู้ฟัง และการเป็นผู้พูด
(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านการระดมความคิดเห็นในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง ดังตารางที่ 39

ตารางที่ 39 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านการระดม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
3. ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง						
3.1 เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น	1*	1*	1*	1*	1*	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*
3.2 สร้างข้อตกลง	1*	1*	2*	1*	1*	1*
	2*	2**		2	2**	2*
		3*				3*
3.3 เปรียบเทียบให้เห็นระหว่างการฟังและไม่ฟังเพื่อน	1	1			1	

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

2.1.2 สามัคคีธรรม

การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านสามัคคีธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกัน และ 2) ฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครู ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกัน จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนที่ครูเน้นการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ให้เด็กฝึกวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมทุกครั้งจากการถามคำถามของครูเพื่อกระตุ้นให้เด็กช่วยกันคิดกติกาในการทำกิจกรรม

ร่วมกัน เช่น “เด็ก ๆ คิดว่า เราจะทำกิจกรรมนี้ได้อย่างไร” มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูเน้นการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ใช้คำถามให้เด็กฝึกการวางแผนการทำกิจกรรม เช่น การวางแผน ร่วมกันในการเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจของกลุ่มผ่านการตั้งคำถามของครู มี 3 โรงเรียนที่ครู เปิดโอกาสให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจเป็นกลุ่ม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กทำเป็นกลุ่ม ในทำกิจกรรมครูจะให้มีการวางแผนกติกาก่อนในการทำกิจกรรม และมอบหมายหน้าที่ให้เด็กตามความสมัครใจ โดยครูจะใช้คำถามเพื่อกระตุ้น ให้เด็กช่วยกันคิดกติกาก่อนในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น “เด็ก ๆ คิดว่า เราจะทำ กิจกรรมนี้ได้อย่างไร”

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางในการฝึกให้ เด็กวางแผนกติกาก่อนในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยครูจัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ให้เด็กฝึกวางแผนกติกาก่อนในการทำกิจกรรมทุกครั้งจากการถามคำถามของครู เพื่อกระตุ้นให้เด็กช่วยกันคิดกติกาก่อนในการทำกิจกรรม ร่วมกัน เช่น “จะทำกิจกรรมนี้ให้สำเร็จได้อย่างไร”, “จะทำอย่างไร ใครมีหน้าที่อะไรบ้าง” มี 1 โรงเรียนที่ให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจเป็นกลุ่ม เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการ สอนของครู มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูจัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ใช้คำถามปลายเปิดให้ เด็กฝึกการวางแผนการทำกิจกรรม ให้เด็กวางแผนร่วมกันในการเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจของ กลุ่ม เช่น ครูให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ระหว่าง การปะติดเปลือกไข่ กับ ระบายสีโปสเตอร์บน เปลือกไข่ มี 4 โรงเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจเป็นกลุ่ม ดังตัวอย่างข้อมูล จากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้ทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม ๆ เช่น การทำกิจกรรมเกมการศึกษา กลุ่มเดียวกันเล่น ร่วมกัน ครูจะอธิบายเกมการศึกษา และให้เด็กแต่ละกลุ่มเลือกเกมที่อยากเล่น จากนั้นให้เด็กในกลุ่มวางแผนการเล่นว่าจะเล่นเกมใดก่อน เพื่อให้เด็กมีความ เข้าใจในกิจกรรมที่กำลังจะทำ และฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ”

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 25 พ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนใน ระดับอนุบาล 3 มีแนวทางในการฝึกให้เด็กวางแผนกติกาก่อนในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยครูจัดกิจกรรม กลุ่มย่อย เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดวางแผนเองเป็นหลัก โดยครูใช้วิธีการพูดคุยและตั้งคำถาม ให้เด็ก เสนอต่อครู ใครจะทำหน้าที่อะไร มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูจัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม ใช้คำถามปลายเปิดให้เด็กฝึกการวางแผนการทำกิจกรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เน้นกระบวนการกลุ่มเพื่อให้เด็กช่วยกันคิดวางแผนสำหรับกิจกรรมว่าอยากทำ
แบบใด แต่ละกลุ่มก็มีการวางแผนกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กัน โดยครูใช้
วิธีการพูดคุยและตั้งคำถาม เช่น ใครจะเป็นคนไปเอาอุปกรณ์

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการ
เรียน: ด้านสามัคคีธรรม ในการฝึกให้เด็กวางแผนกติกากในการทำกิจกรรมร่วมกัน ดังตารางที่ 40

ตารางที่ 40 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียน: ด้านสามัคคีธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กวางแผนกติกากในการทำกิจกรรม ร่วมกัน						
1.1 จัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม	1*	1*	1*	1*	1*	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*
1.2 ใช้วิธีพูดคุยผ่านการตั้งคำถาม	1*	1*	1*	1*	1*	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*
1.3 ให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจ		1**	1**	1**		2*
		2**	2**	2**		3*
		3*				

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3
เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต
เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

2) ฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า มี 5 โรงเรียนที่มีแนวทางในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมกลุ่มย่อยเพื่อเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นการทำงานเป็นกลุ่ม มี 4 โรงเรียนที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้เด็กแต่ละคน และมี 5 โรงเรียนที่วางข้อตกลงให้เด็กร่วมมือกันรับผิดชอบกิจกรรมเป็นกลุ่ม และให้เด็กในกลุ่มช่วยเหลือกัน เช่น “เมื่อทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม เด็ก ๆ ต้องร่วมกันทำงานและรับผิดชอบด้วยกันเป็นกลุ่ม” มีการแบ่งหน้าที่ตามความสมัครใจ เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า มี 5 โรงเรียนที่จัดกิจกรรมแบบกลุ่มให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน มี 4 โรงเรียนที่แบ่งบทบาทหน้าที่ให้เด็กตามความสมัครใจ แต่จากการสังเกต พบว่าทุกโรงเรียนในระดับอนุบาล 1 ครูและเด็กมีการวางข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เน้นการจัดกิจกรรมแบบกลุ่มและครูตรวจงานแบบกลุ่ม โดยสร้างข้อตกลงให้เด็กในกลุ่มช่วยเหลือกันและรับผิดชอบงานเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มไหนสมาชิกในกลุ่มทำงานเสร็จครบทุกคนแล้วให้ยกมือ

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า มี 5 โรงเรียนที่มีแนวทางในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยจัดกิจกรรมกลุ่มย่อยเพื่อฝึกให้เด็กรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มเรียนรู้การช่วยเหลือกัน มี 1 โรงเรียนที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสมัครใจของเด็ก เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู แต่พบว่าทุกโรงเรียนมีการวางข้อตกลงในการทำกิจกรรมให้เด็กร่วมมือกันรับผิดชอบในงานที่ครูมอบหมายเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มที่สามารถทำงานเสร็จตามที่มอบหมายจะได้เลือกเล่นมุมก่อน มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า มี 5 โรงเรียนที่จัดกิจกรรมแบบกลุ่มให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน มี 3 โรงเรียนที่แบ่งบทบาทหน้าที่ให้เด็กตามความสมัครใจ แต่จากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนในระดับอนุบาล 2 ครูและเด็กมีการวางข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เน้นการทำกิจกรรมกลุ่มย่อยให้มาก เพื่อฝึกให้เด็กเรียนรู้กระบวนการกลุ่มและฝึกการรับผิดชอบต่อการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยการทำกิจกรรมครูวางข้อตกลงให้เด็กร่วมรับผิดชอบเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มที่สามารถทำงานเสร็จตามที่มอบหมายจะได้เลือกเล่นมุมก่อน หรือกลุ่มใดที่ยังมีสมาชิกทำงานไม่เสร็จ เด็กทุกคนในกลุ่มก็ต้องรองจนกว่าเพื่อนจะทำเสร็จ เน้นการรับผิดชอบต่อร่วมกัน

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 4 มี.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อย โดยมี 1 โรงเรียนที่แบ่งบทบาทหน้าที่ให้เด็กตามความสนใจด้วยความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอน และทั้ง 2 โรงเรียนมีการวางข้อตกลงในการทำกิจกรรมโดยให้เด็กในกลุ่มทุกคนร่วมกันรับผิดชอบในงานที่ครูมอบหมายให้ทำ มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อยให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน แบ่งหน้าที่ให้เด็กตามความสนใจและวางข้อตกลงร่วมกันกับเด็ก ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

จัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม และสร้างข้อตกลงร่วมกันว่าให้แต่ละกลุ่มร่วมมือกันทำกิจกรรมด้วยความสามัคคีให้สำเร็จ ฝึกให้เด็กรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม รู้จักการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านสามัคคีธรรม ในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังตารางที่ 40

ตารางที่ 40 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านสามัคคีธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม						
2.1 จัดกิจกรรมเป็นกลุ่ม	1*	1*	1*	2*	1*	1*
	2*	2*	2*			2*
		3*				3*
2.2 แบ่งบทบาทหน้าที่	1*	1*		1**	1	1*
		2**		2**	2**	2
		3*				3**
2.3 วางข้อตกลง	1*	1*	1*	1*	1**	1*
	2*	2*	2*	2*	2*	2*
		3*				3*

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3
เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต
เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

2.1.3 ปัญญาธรรม

การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านปัญญาธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง และ 2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตครู ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง โดยเรียนรู้จากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมใกล้ตัวเด็ก และใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นของเด็กในเรื่องของการเลือกวิธีแก้ปัญหาและถามเหตุผลจากเด็ก เช่น “เด็ก ๆ คิดว่าทำแบบนี้ดีหรือไม่ เพราะอะไร”, “ควรแก้ไขปัญหายังไง” เป็นต้น มี 4 โรงเรียนที่ครูมีตัวเลือกในการแก้ปัญหาให้เด็ก โดยให้เด็ก ๆ

ตัดสินใจเลือกวิธีเองครูคอยแนะนำเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนเรียนรู้จากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมใกล้ตัวเด็ก และใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นของเด็กในเรื่องของการเลือกวิธีแก้ปัญหาและถามเหตุผลจากเด็ก และมี 3 โรงเรียนที่ครูให้ตัวเลือกเด็กในการแก้ไขปัญหาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ใช้คำถามว่า “ควรแก้ไขปัญหายังไง” และเมื่อเด็กเสนอแล้ว ครูจะให้เด็กทดลองการแก้ไขปัญหาตามวิธีที่เด็กเสนอ ให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือทำ เช่น ให้เรียนการผสมสี สีแดงกับสีเหลือง เด็กตอบว่าที่บ้านหนูผสมมาแล้วจะได้สีม่วง เด็กจึงเถียงกันไปมา ครูจึงถามว่าแก้ไขปัญหายังไงดี เด็กจึงเสนอว่าลองผสมสี ครูจึงให้เด็กผสมสีออกมาแล้วให้เด็กตอบว่าได้สีอะไร เมื่อเด็กลองทำและเห็นจึงตอบว่าสีส้ม นั่นก็ทำให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือทำ

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 15 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนครูหิบบกเอาเหตุการณ์หรือข่าวที่เกิดขึ้นในสังคมรอบ ๆ ตัวเด็กมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมโดยใช้คำถามพูดคุยกับเด็กเพื่อถามเด็กเกี่ยวกับข่าวว่าเด็กจะเลือกหรือใช้วิธีการแก้ไขปัญหายังไง เช่น “แล้วเราจะแก้ไขอย่างไร”, “เด็ก ๆ คิดว่าใช้วิธีแก้ปัญหานี้ดีหรือไม่” มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนเรียนรู้จากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมใกล้ตัวเด็ก และใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นของเด็กในเรื่องของการเลือกวิธีแก้ปัญหาและถามเหตุผลจากเด็ก ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มให้เยอะขึ้น และให้เด็กแบ่งบทบาทหน้าที่กันภายในกลุ่ม โดยให้เด็กเลือกและตกลงกันเองว่าใครอยากทำหน้าที่อะไรแล้วบอกครู โดยครูวางข้อตกลงให้เด็กทำงานช่วยเหลือกันเป็นกลุ่ม เป็นการฝึกให้เด็กเรียนรู้กระบวนการกลุ่มและฝึกการรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 25 พ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางโดยการหิบบกข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมรอบ ๆ ตัวเด็กเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมให้เด็กเลือกสิ่งที่ถูกต้องและเห็นจากของจริงโดยใช้คำถาม เช่น “ทำอย่างไรเด็ก ๆ จึงจะไม่พลัดหลงกับพ่อแม่” มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูให้เด็กเรียนรู้จากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมใกล้ตัวเด็ก และใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นของเด็กในเรื่องของการเลือกวิธีแก้ปัญหาและถามเหตุผลจากเด็ก ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

จะหยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมรอบ ๆ ตัวเด็กเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม เช่น บริเวณหน้าโรงเรียนมีขายขนมหลายประเภททั้งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ครูจึงนำขนมเหล่านั้นที่เป็นของจริง มีทั้ง ขนมปัง น้ำอัดลม ลูกอม และขนมกรุบกรอบต่าง ๆ ครูนำมาวางให้เด็กเลือกและตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทานและไม่ควรทาน เป็นการฝึกให้เด็กเลือกสิ่งที่จะต้องและเห็นจากของจริง

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านปัญญาธรรม ในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่จะต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง ดังตารางที่ 41

ตารางที่ 41 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านปัญญาธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่จะต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง						
1.1 เรียนรู้จากข่าว/เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2*
		3*				3*
1.2 ใช้คำถามให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2*
		3*				3*
1.3 ครูให้ตัวเลือกวิธีการแก้ปัญหา	1	1		1**	1**	1*

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3

เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต
เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนเน้นการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มย่อย โดยครูใช้คำถามให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา รวมถึงครูให้ตัวเลือกวิธีการแก้ปัญหา เนื่องจากเป็นเด็กเล็กครูจึงต้องช่วยโดยการให้ตัวเลือก มี 4 โรงเรียนที่ครูสร้างข้อตกลงกับเด็กให้เด็ก รู้จักการช่วยเหลือเพื่อนและทำงานเป็นกลุ่มเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนใช้กระบวนการกลุ่มย่อย มี 5 โรงเรียนที่สร้างข้อตกลงกับเด็กให้รู้จักทำงานร่วมกับเพื่อน มี 2 โรงเรียนที่ครูใช้คำถามให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา แต่พบว่าจากการสังเกต ทุกโรงเรียนครูให้ตัวเลือกวิธีการแก้ปัญหา ดังตัวอย่างข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ต่อไปนี้

เมื่อในการทำงานกลุ่มเกิดปัญหา ครูจะใช้การหยิบยกตัวเลือกในการแก้ไข ปัญหา โดยครูมีวิธีการแก้ไขปัญหา 2 วิธี และให้เด็กเลือกเพียง 1 วิธี โดยครูถาม ว่า “เด็กๆ จะเลือกวิธีการแก้ปัญหาแบบไหนถึงจะแก้ไขปัญหได้ดีที่สุด”

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน แบบเน้นรูปแบบกิจกรรมกลุ่ม และเมื่อเกิดปัญหาที่เด็กต้องเลือกสิ่งที่จะต้อง ครูใช้คำถามและร่วม พูดคุยเพื่อให้เด็กเลือกวิธีที่มีเหตุผลที่สุดเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดและเลือกทางในการแก้ไขปัญหาโดยครู คอยแนะนำ มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ทุกโรงเรียนใช้กระบวนการกลุ่มย่อย มี 2 โรงเรียนที่สร้างข้อตกลงกับเด็กให้รู้จักทำงานร่วมกับเพื่อนและรู้จักการแบ่งปัน มี 5 โรงเรียนที่ครูใช้ คำถามให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เด็กทะเลาะกันขณะทำกิจกรรมกลุ่ม ครูจะใช้คำถามถามความเป็นมาของปัญหา ที่เกิดขึ้นแล้วให้เด็กทั้งกลุ่มเสนอว่าควรแก้ปัญหาด้วยวิธีไหน ให้เด็กได้คิดวิธีที่มี เหตุผลที่สุด

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 16 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนใน ระดับอนุบาล 3 มีการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นรูปแบบกิจกรรมกลุ่ม ครูใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ เด็กเลือกวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และอธิบายถึงการทำงานเป็นกลุ่มว่าเด็กทุกคนควรทำงาน ช่วยเหลือและแบ่งปันกัน มีความสอดคล้องกันจากการสังเกต พบว่า ครูใช้กระบวนการกลุ่มย่อย และ ครูใช้คำถามให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เน้นกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้เด็กได้ทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ซึ่งครูวางข้อตกลงในการทำงานเป็นกลุ่มว่า เด็กทุกคนควรทำงานช่วยเหลือและแบ่งปันกัน และถ้าเกิดปัญหาขึ้นในกลุ่มเด็ก ๆ จะต้องบอกครู เมื่อเด็กบอกครูถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ครูก็จะให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยการเสนอวิธีการแก้ปัญหาแก่ครู

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านปัญญาธรรม ในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม ดังตารางที่ 41

ตารางที่ 41 การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้: ด้านปัญญาธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม						
2.1 จัดกิจกรรมกลุ่มย่อย	1* 2*	1* 2* 3*	1* 2*	1* 2*	1* 2*	1* 2* 3*
2.2 สร้างข้อตกลง	1*	1*	1** 2**	1*	1*	2**
2.3 ใช้คำถามให้เด็กฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหา	1* 2*	1 2* 3*	1 2	1 2*	1 2*	1* 2* 3*
2.4 ครูให้ตัวเลือกวิธีการแก้ปัญหา	1*	1*	1*	1*	1*	1*

หมายเหตุ 1, 2 และ 3 หมายถึง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3

เครื่องหมายดอกจัน (*) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้ตรงกันจากการสัมภาษณ์ครู และจากการสังเกต

เครื่องหมายดอกจัน (**) หลังตัวเลข หมายถึง ข้อมูลที่ได้การจากสังเกต

2.2 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน

การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านคุณธรรม 2 ประเด็น คือ 1) เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน และ 2) ฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตครู ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 การคุณธรรม

1) เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนครูใช้คำถามเพื่อฝึกให้เด็กระดมความคิดในการเสนอข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมการเลือกตัวแทน เช่น “เด็ก ๆ รู้หรือไม่ว่า ข้อตกลงในการเลือกตัวแทนมีอะไรบ้าง” และมีการจัดกิจกรรมที่让孩子ออกเสียงและ让孩子เข้าร่วมกิจกรรมการเลือกตัวแทนนักเรียน หรือตัวแทนกลุ่ม โดยมีการอธิบายกิจกรรมและกติกา让孩子เข้าใจว่าการเลือกตัวแทนต้องยอมรับในเสียงข้างมาก ในระดับอนุบาล 1 มี 5 โรงเรียนครูได้ย้าข้อตกลงที่ใช้ในการเลือกตัวแทน เนื่องจากเป็นชั้นเด็กเล็กจึงต้องย้าซ้ำทวนบ่อยครั้งเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

การเลือกตั้งหัวหน้าห้อง ครูจะใช้คำถามเพื่อถามเด็กก่อนว่า “เด็ก ๆ อยากให้ใครเป็นหัวหน้าห้องของเราบ้าง” และครูใช้คำถามว่า “กติกาของการเลือกตั้งคืออะไร” เด็ก ๆ ตอบว่าการยอมรับเสียงข้างมาก จากนั้นครูให้เด็กช่วยกันเสนอโดยการยกมือ และเมื่อได้รายชื่อเด็กสองคนที่เพื่อนอยากให้เป็นหัวหน้าห้องแล้ว ครูจึง让孩子ทั้งห้องฝึกลงคะแนนเสียงโดยเลือกหัวหน้าเพียงคนเดียวโดยการใช้บัตรเลือกตั้ง

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 15 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนเปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน โดยฝึกให้เด็กสร้างข้อตกลงผ่านการตั้งคำถามของครู เช่น “การเลือกตัวแทนควรมีข้อตกลงหรือกติกาอย่างไร”, “ใครที่เพื่อนเลือกมากที่สุดจะได้เป็นตัวแทนกลุ่ม”, “ข้อตกลงในการเลือกตัวแทนครั้งนี้ควรมีอะไรบ้าง” เป็นต้น ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

让孩子โดยการทำกิจกรรมกลุ่ม และ让孩子แต่ละกลุ่มเลือกตัวแทนกลุ่มอย่างอิสระ แต่ก่อนทำกิจกรรมครูและเด็กสร้างข้อตกลงในการเลือกตัวแทนร่วมกันว่าใครที่เพื่อนเลือกมากที่สุดจะได้เป็นตัวแทนกลุ่ม

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 1 สัมภาษณ์: 18 ก.พ. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น ให้เด็กแต่ละกลุ่มเลือกตัวแทนกลุ่ม และครูใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้เด็กร่วมกันสร้างข้อตกลงที่ใช้ในการเลือกตัวแทนร่วมกัน ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

การจัดโอกาสโดยการทำกิจกรรมกลุ่มย่อย และให้เด็กแต่ละกลุ่มเลือกตัวแทนกลุ่มโดยครูใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้เด็กร่วมกันสร้างข้อตกลงที่ใช้ในการเลือกตัวแทนร่วมกัน

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านการยอมรับ ในการเปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน ดังตารางที่ 42

ตารางที่ 42 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านการยอมรับ

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1.เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียน						
1.1 ใช้คำถามปลายเปิดให้เด็กร่วมกันเสนอข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 จัดกิจกรรมให้เด็กเลือกตัวแทน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.3 ย้ำ/ทบทวนถึงข้อตกลง	1	1		1	1	1

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนครูจัดกิจกรรมที่让孩子ได้ฝึกการเป็นผู้นำผู้ตามในกิจกรรมตามแนวประชาธิปไตย เช่น กิจกรรมสวดมนต์เคารพธงชาติและนำสวดมนต์ เพื่อปลูกฝังการรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยครูขออาสาสมัครเด็กให้ออกมานำกิจกรรม ครูพยายามให้เด็กผลัดกันออกมาทำหน้าที่ผู้นำทุกคนโดยสลับกันไป ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไป

ครูขออาสาสมัครเด็กให้ออกมานำร้องเพลงชาติ และให้สลับกันจนครบทุกคน เพื่อปลูกฝังการรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีการสวดมนต์ นั่งสมาธิ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในวันสำคัญต่าง
(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 3 มี.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กกล้าแสดงออก เช่น กิจกรรมร้องเพลงชาติ และนำสวดมนต์ โดยครูขอตัวแทนเด็กในแต่ละวันออกมานำร้องเพลงชาติ และสวดมนต์ เด็กทุกคนจะได้ออกมานำร้องเพลงชาติและสวดมนต์โดยสลับหมุนเวียนกันไปในแต่ละวัน ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไป

ให้ตัวแทนเด็กในแต่ละวันออกมานำการร้องเพลงชาติ และการสวดมนต์ในทุกเช้า เด็กทุกคนจะได้ออกมานำร้องเพลงชาติและสวดมนต์โดยสลับกันไปในแต่ละวัน เนื่องจากต้องการฝึกให้เด็กรู้จักบทบาทของผู้นำและผู้ตามโดยที่สอดแทรกการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงการถวายความเคารพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในวันสำคัญต่าง ๆ
(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 10 มี.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ฝึกการเป็นผู้นำตามแนวประชาธิปไตย เช่น กิจกรรมร้องเพลงชาติ และนำสวดมนต์ โดยครูเลือกตัวแทนเด็กออกมาทำกิจกรรมหน้าเสาธง โดยสลับหมุนเวียนกันให้ครบทุกคน ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไป

ครูเลือกตัวแทนเด็กวัยอนุบาล 3 ตามความสมัครใจเพื่อนำน้องอนุบาล 1 และอนุบาล 2 ร้องเพลงชาติ และสวดมนต์หน้าเสาธง โดยต้องสลับหมุนเวียนเปลี่ยนไปทุกคนเพื่อฝึกให้เด็กรู้จักบทบาทของผู้นำและผู้ตาม รวมถึงการถวายเป็นความเคารพพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในวันสำคัญต่าง ๆ

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านการระดมสมอง ในการฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตยดังตารางที่ 42

ตารางที่ 42 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านการระดมสมอง (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
3. ฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตย						
3.1 จัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้เด็กกล้าแสดงออก	1	1	1	1	1	1
	2		2	2	2	2
		3				3
3.2 สลับหมุนเวียนออกมาทำกิจกรรมให้ครบทุกคน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.2.2 สามัคคีธรรม

การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านสามัคคีธรรม 2 ประเด็น คือ 1) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และ 2) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยความสามัคคีผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตครู ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยจัดกิจกรรมที่让孩子ได้ใช้สิทธิของตนเองในการเลือกลงคะแนน เช่น การเลือกตัวแทน และครูร่วมพูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญของการออกเสียงรวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการลงคะแนน มี 5 โรงเรียนที่ครูวางข้อตกลงกับเด็กสำหรับการทำกิจกรรมเลือกตัวแทน เช่น “ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเลือกตัวแทนได้ 1 ครั้งโดยที่เลือกใครก็ได้ที่ตนเองชอบ”, “1 คนสามารถลงคะแนนได้ 1 ครั้ง” เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

พูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญของการออกเสียงเลือกตัวแทน และสร้างข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรม คือ ทุกคนมีสิทธิ์เลือกตัวแทน 1 คน โดยเมื่อเด็กลงคะแนนเลือกตัวแทนแล้ว ครูจะเป็นผู้ถามถึงเหตุผลของเด็กแต่ละคนว่าเพราะเหตุใดถึงเลือก

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 1 สัมภาษณ์: 17 ก.พ. 58)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนครูเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนด้วยการลงคะแนนเสียง เช่น การเลือกตัวแทนกลุ่ม โดยครูร่วมพูดคุยกับเด็กถึงความสำคัญของการลงคะแนน โดยมี 5 โรงเรียนที่ครูวางข้อตกลงที่ใช้ในกิจกรรมการเลือกตัวแทน เช่น “เด็กทุกคนมีสิทธิ์เลือกตัวแทนที่ตนเองชอบได้ 1 คน และไม่บังคับผู้อื่น”, “เมื่อเพื่อนพูดเด็ก ๆ ควรฟังขณะที่เพื่อนพูด”, “เด็กทุกคนมีสิทธิ์เลือกตัวแทนคนละ 1 สิทธิ์” เป็นต้น เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

การบอกเหตุผลที่เด็กแต่ละคนเลือกตัวแทน ซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลที่แตกต่างกันไป โดยครูเป็นผู้วางเงื่อนไขว่าเมื่อเพื่อนพูดเด็ก ๆ ควรฟังขณะที่เพื่อนพูด และทุกคนมีสิทธิ์เลือกตัวแทนอย่างอิสระ

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 10 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนด้วยการลงคะแนนเสียง โดยครูร่วมพูดคุยกับเด็กถึงความสำคัญของการลงคะแนน และครูสร้างข้อตกลงกับเด็ก ๆ เช่น “เด็กทุกคนมีสิทธิ์เลือกตัวแทนที่ตนเองชอบคนละ 1 สิทธิ์”, “ใครได้คะแนนมากที่สุดจะได้เป็นตัวแทนกลุ่ม” เป็นต้น ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนร่วมกันเลือกตัวแทน เช่นตัวแทนกลุ่ม โดยครูตกลงกับเด็ก ๆ ว่า เด็กทุกคนมีสิทธิ์เลือกตัวแทนที่ตนเองชอบ ไม่มีใครสามารถบังคับใครได้

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านสามัคคีธรรม ในการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ดังตารางที่ 43

ตารางที่ 43 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านสามัคคีธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น						
1.1 เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 พุดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการออกเสียง	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.3 สร้างข้อตกลง	1	1	2	1	1	1
	2	2		2		2
		3				3

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของโรงเรียน ด้วยความสามัคคี จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตั้ง ครูต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรม เช่น “เป็นเพื่อนกันต้องรักกัน”, “ทำกิจกรรมด้วยความสามัคคี” โดยครูพูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญและกระบวนการออกเสียงเลือกตั้ง มี 4 โรงเรียนที่ครูใช้เทคนิคการเล่าเรื่องผ่านนิทานเพื่อใช้เป็นสื่อ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

พูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญและกระบวนการออกเสียงเลือกตั้ง โดยใช้การเล่าเรื่องเป็นสื่อ เพื่อให้เด็กเข้าใจถึงสิทธิที่ตนเองมี สามารถออกเสียงได้โดยการใช้เหตุผล และเปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าร่วมกิจกรรมการเลือกตั้ง

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตั้ง และร่วมพูดคุยกับเด็กให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญและจุดประสงค์ของการเลือกตั้ง ให้เด็กเห็นว่าตนเองมีสิทธิที่สามารถออกเสียงได้โดยการใช้เหตุผล มี 5 โรงเรียนที่ครูวางข้อตกลงที่เข้าร่วมกันในการทำกิจกรรมเลือกตั้ง เช่น “ให้เด็กร่วมกันใช้สิทธิของตนเอง” เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

พูดคุยเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญของการออกเสียง ให้เด็กเห็นว่าตนเองมีสิทธิที่สามารถออกเสียงได้โดยการใช้เหตุผล นอกจากนี้การให้เด็กได้ลองออกเสียงเลือกตั้งและการทำบ่อย ๆ ก็เป็นการฝึกเด็กให้เรียนรู้และเข้าใจในกระบวนการได้มากขึ้น

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 10 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางโดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตั้ง และครูพูดคุยให้เด็กเห็นถึงความสำคัญ ให้ความรู้ความเข้าใจในการเลือกตั้งที่เป็นหัวใจสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันสำหรับการทำกิจกรรมเลือกตั้ง เช่น “ลงคะแนนได้คนละ 1 ครั้ง” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลจะได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่อนุบาล 1 เพื่อปลูกฝังให้
มีทัศนคติที่ดีและให้ความรู้ความเข้าใจในการเลือกตั้งที่เป็นหัวใจสำคัญของการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตย

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน:
ด้านสามัคคีธรรม ในการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของ
โรงเรียนด้วยความสามัคคี ดังตารางที่ 43

ตารางที่ 43 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านสามัคคีธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำ กิจกรรมของ โรงเรียนด้วยความสามัคคี						
2.1 ให้โอกาสเด็กได้ทำและมีส่วนร่วมในกิจกรรม	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.2 สร้างข้อตกลง	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2		2
		3				3
2.3 พุดคุยเพื่อให้เด็กเห็นถึงความสำคัญของการ ออกเสียงลงคะแนน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.4 ใช้ันทานเป็นสื่อ	1	1		1	1	

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.2.3 ปัญญาธรรม

การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านปัญญาธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และ 2) ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ครู ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้ออกเสียงลงคะแนนเลือกตัวแทน และครูให้เด็กทุกคนบอกเหตุผลว่าเลือกคนนี้เป็นตัวแทนเพราะอะไร โดยมี 2 โรงเรียนที่ครูร่วมพูดคุยกับเด็กถึงข้อตกลงในการเลือกตัวแทน ได้แก่ “การเคารพเสียงข้างมาก”, “การลงคะแนน 1 คน 1 สิทธิ์”, “ให้เลือกคนที่เด็ก ๆ คิดว่าเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทน” เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กได้เลือกตัวแทน เมื่อเด็กออกมาเลือกตัวแทนแล้ว ครูจะให้เด็กบอกถึงเหตุผลว่าทำไมถึงเลือกเพื่อนคนนี้เป็นตัวแทน เพื่อฝึกให้เด็กได้ฝึกการตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมลงคะแนนเลือกตัวแทน และครูให้เด็กทุกคนบอกเหตุผล เช่น “ทำไมถึงเลือกเพื่อนคนนี้เป็นตัวแทน เพราะอะไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กแต่ละคนบอกถึงเหตุผลว่าทำไมถึงเลือกคนนี้เป็นตัวแทน เพราะอะไร เด็กจะได้คิดทบทวนถึงเหตุผลที่เลือก ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นเหตุผลง่าย ๆ ที่เด็กคิดได้

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 10 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมลงคะแนนเลือกตัวแทน เมื่อเลือกตัวแทนแล้วครูให้เด็กทุกคนบอกเหตุผล เช่น “ทำไมถึงเลือกเพื่อนคนนี้เป็นตัวแทนกลุ่ม เพราะอะไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เมื่อเด็กเลือกตัวแทน ครูจะถามเด็กว่า “ทำไมถึงเลือกคนนี้เป็นตัวแทน เพราะอะไร” ที่ต้องถามเพราะอยากให้เด็กได้รู้จักการใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนในแต่ละครั้ง เด็กจะได้คิดทบทวนถึงเหตุผลที่ตนเองเลือก

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านปัญญาธรรม ในการฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ดังตารางที่ 44

ตารางที่ 44 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านปัญญาธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง						
1.1 ร่วมพูดคุยกับเด็กถึงข้อตกลง	1	1				
1.2 ครูให้เด็กบอกเหตุผล	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีกิจกรรมที่ใช้การลงคะแนนเลือกตั้งให้เด็กได้มีส่วนร่วม เน้นการสร้างข้อตกลงก่อนทำกิจกรรมทุกครั้งต้องตกลงกันก่อนทำกิจกรรม เช่น “การยอมรับในเสียงข้างมาก” และมี 2 โรงเรียนที่ย้ำย้ำทวนข้อตกลงก่อนการทำกิจกรรม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

สร้างข้อตกลงก่อนทำกิจกรรม คือ การยอมรับเสียงข้างมากและทุกคนมีสิทธิคน
ละ 1 สิทธิเท่ากัน รวมถึงการจัดกิจกรรมฝึกให้เด็กได้ลงคะแนนเสียงบ่อย ๆ

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการเปิดโอกาสให้เด็กวัย
อนุบาลร่วมกิจกรรมเลือกตั้ง และสร้างข้อตกลงในการทำกิจกรรมเลือกตั้ง เช่น “ยอมรับในเสียงข้าง
มาก” มี 2 โรงเรียนที่ครูพูดย้ำถึงกติกาของการเลือกตั้งแล้วให้เด็กทวนกติกาของการเลือกตั้ง เช่น
“ยอมรับฟังเสียงข้างมาก”, “ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเลือก” เนื่องจากความแตกต่างทาง
เทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ก่อนทำกิจกรรมครูพูดย้ำถึงกติกาของการเลือกตั้งแล้วให้เด็กทวนกติกาของการ
เลือกตั้ง คือ ยอมรับฟังเสียงข้างมาก และทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเลือก

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 1 สัมภาษณ์: 18 ก.พ. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนใน
ระดับอนุบาล 3 มีการเปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลร่วมกิจกรรมเลือกตั้ง พูดคุยกับเด็กถึงกติกาการ
เลือกตั้งก่อนที่เด็กจะลงคะแนน โดยมี 1 โรงเรียนที่มีการพูดย้ำถึงกติกาของการเลือกตั้งแล้วให้เด็ก
ทวนกติกาของการเลือกตั้ง เช่น “เมื่อลงคะแนนเลือกตั้งและนับคะแนนแล้วจะต้องฟังเสียงข้างมาก”
เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

จัดกิจกรรมที่ให้เด็กลงคะแนนเลือกตั้ง และครูพูดคุยกับเด็กถึงกติกาการเลือกตั้ง
ก่อนที่เด็กจะลงคะแนน เพื่อให้เด็กสามารถยอมรับผลคะแนนได้

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน:
ด้านปัญญาธรรม ในการฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลง
กัน ดังตารางที่ 44

ตารางที่ 44 การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน: ด้านปัญญาธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2.ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลงกัน						
2.1 สร้างข้อตกลง/อธิบายก่อนทำกิจกรรม	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.2 ย้ำ/ทวนข้อตกลง	2	1		1	2	
		3		2		

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.3 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน

การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน ประกอบไปด้วย ประเด็นด้าน การระดม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม และ 2) ฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ของสังคมผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 การระดม

1) ฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางการฝึกโดยเน้นให้เด็กช่วยเหลือกัน สอนเด็กโดยการปลูกฝังผ่านนิทานที่มีเนื้อหาการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อน ให้เด็กรู้ว่าในสังคมประกอบไปด้วยคนหลากหลาย มี 3 โรงเรียนที่ครูขออาสาสมัครให้ช่วยกันดูแลและช่วยเหลือเพื่อนที่เป็นเด็กพิเศษ และมี 5 โรงเรียนที่ครูสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน เช่น “ให้ช่วยเหลือและแบ่งปันผู้อื่น” เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

สอดแทรกค่านิยม 12 ประการในรูปแบบของการเล่านิทาน โดยเฉพาะการ
เคารพผู้ใหญ่ จะฝึกให้สวัสดิ์ครู และผู้ปกครองทุกครั้งที่มาส่งและมารับ รวมถึง
ผู้ใหญ่ทุกคนที่พบเจอ และสร้างข้อตกลงที่ใช้สำหรับการอยู่ร่วมกันในห้องเรียน
ด้วย เน้นให้เด็กช่วยเหลือกัน

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 15 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยครูใช้วิธีการ
สอนผ่านนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยปลูกฝังให้เด็กช่วยเหลือซึ่งกัน และ
พูดเชื่อมโยงถึงความแตกต่างของเด็กในห้องร่วมกันโดยเน้นการช่วยเหลือกัน โรงเรียนที่พูดคุยและ
สอนเด็กให้เข้าใจเกี่ยวกับอาชีพในชุมชนรอบตัวเด็ก และสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันใน
ห้องเรียน เช่น “อยู่ห้องเดียวกันต้องช่วยเหลือกัน” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

พูดคุยและสอนเด็กให้เข้าใจเกี่ยวกับอาชีพในชุมชนรอบตัวเด็ก เช่น ครู ตำรวจ
ชาวนา พ่อค้าแม่ค้า หมอ พยาบาล เป็นต้น โดยสอนผ่านการเล่าเรื่องและนิทาน
และการพูดเชื่อมโยงถึงความแตกต่างของเด็กในห้องว่าแต่ละคนมีความถนัดที่
ต่างกัน โดยการสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในห้องเรียนเน้นให้เด็กช่วยเหลือ
ซึ่งกันและกัน

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 8 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนใน
ระดับอนุบาล 3 มีแนวทางการฝึกโดยการสร้างข้อตกลงเพื่อใช้ในการอยู่ร่วมกัน และมี 1 โรงเรียนมี
การสอนผ่านการเล่าเรื่องหรือเล่านิทาน เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดัง
ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ใช้วิธีการเล่าเรื่องผ่านนิทาน และครูจะร่วมพูดคุยกับเด็กในห้องว่าสังคมที่เราอยู่
มีคนมากมายและแต่ละคนก็แตกต่างกันทั้งรูปร่าง หน้าตา ฐานะ อาชีพ เราควร
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันแบ่งปันกัน มีการสร้างข้อตกลงให้เด็กช่วยเหลือกัน

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน
ด้านคุณธรรม ในการฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม ดังตารางที่ 45

ตารางที่ 45 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน: ด้านการละเมิด

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคม						
1.1 สร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกัน	1	1	2	1	1	1
	2	2		2	2	2
		3				3
1.2 ใช้นิทานเป็นสื่อ	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
						3
1.3 ครูขออาสาสมัครให้เด็กช่วยดูแลเพื่อน	1	1			1	

- * หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1
 2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2
 3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคมจากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนที่มีแนวทางโดยการพูดคุยปลูกฝังให้รับผิดชอบในกฎเกณฑ์ต่อหน้าที่ในสังคม เช่น การอยู่ร่วมกันในสังคม การข้ามถนน หรือแม้กระทั่งการเคารพกฎจราจร โดยการเล่าเป็นนิทาน เพลง หรือคำกลอน ปลูกฝังให้เด็กรู้ว่าตนทำอะไรอยู่และมีหน้าที่อะไร ซึ่งหน้าที่ของเด็กคือนักเรียน เรียนหนังสือ และข้อตกลงร่วมกันกับเด็ก เช่น กิจกรรมกลางแจ้ง ข้อตกลงในกิจกรรมคือเมื่อหมดเวลาครูจะร้องเพลงเข้าแถว เมื่อเด็ก ๆ ได้ยินเพลงให้รีบมาเข้าแถว เป็นต้น ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เล่านิทานให้เด็กฟังเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบ เช่น หน้าที่ของเด็กในการเรียนหนังสือ ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ดูแลความสะอาดภายในโรงเรียน เป็นต้น รวมถึงการพูดคุยกับเด็กเมื่อเจอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น เมื่อเจอขยะตกอยู่ ครูใช้คำถามพูดคุยกับเด็กว่าเราควรทำอย่างไร ปล่อยให้ไว้หรือไม่

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 3 มี.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางฝึกให้เด็กเคารพ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคมเช่น การทิ้งขยะให้ถูกที่ หรืองานของตนเองตามที่ได้รับมอบหมาย โดยให้การเล่านิทานเป็นสื่อ เพื่อให้เด็กเข้าใจได้ง่าย ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

สอนให้เด็กรู้จักกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม ให้เด็กรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ผ่านการเล่าเรื่องของครู รวมถึงนิทาน คำกลอนต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้จดจำง่าย ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การข้ามถนน การทิ้งขยะให้เป็นที่

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 10 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางการฝึกโดยครูจะใช้โอกาสเวลาที่เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ยกขึ้นมาพูดเพื่อปลูกฝังหน้าที่ในสังคมและใช้คำถาม เช่น “ถามเด็กว่าถ้าโรงเรียนของเราเต็มไปด้วยขยะแบบนี้ดีหรือไม่ เพราะอะไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ใช้โอกาสเวลาที่เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน แล้วใช้เหตุการณ์นั้นยกขึ้นมาพูดเพื่ออธิบาย ปลูกฝังให้เด็กรู้จักหน้าที่ในสังคม เช่น ตอนเดินลงมาเตรียมตัวทำกิจกรรมได้อาคารเรียน เห็นขยะเกลื่อนอยู่เต็มพื้น ครูจึงชวนให้เด็ก ๆ มองแล้วถามเด็ก ๆ ว่าถ้าโรงเรียนของเราเต็มไปด้วยขยะแบบนี้ดีหรือไม่ จากนั้นครูจึงชักชวนให้เด็ก ๆ ช่วยกันเก็บขยะและสอนเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น การเก็บขยะในที่สาธารณะ

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน ด้านการระดมทุน ในการฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคม ดังตารางที่ 45

ตารางที่ 45 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน: ด้านการระดม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคม						
2.1 ปลุกฝังเด็กเรื่องการรับผิดชอบต่อ/ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.2 ปลุกฝังผ่านนิทาน/เพลง/คำกลอน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
2.3 ใช้คำถาม		3				3
2.4 สร้างข้อตกลง	1	1	1	1	1	1

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.3.2 สามัคคีธรรม

การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านสามัคคีธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคี และ 2) ให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1) ให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคี จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนยังไม่เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาล 1 มีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียน ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

อนุบาล 1 จะเป็นในรูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรม ถามความสมัครใจของเด็กว่า ใครอยากช่วยให้โรงเรียนน่าอยู่ขึ้นบ้าง เช่น การเก็บขยะบริเวณหน้าห้องเรียน ยังไม่ได้ให้เด็กมีส่วนร่วมคิดหรือออกแบบกิจกรรม

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการ และการขออาสาสมัคร เช่น ขออาสาสมัครเด็กเพื่อออกไปช่วยนำนมให้น้องอนุบาล 1 การขออาสาสมัครเพื่อเก็บขยะโดยรอบอาคารเรียน และมีการอธิบายให้เด็กเข้าใจตรงกันว่าการให้บริการในชีวิตในโรงเรียนคืออะไร ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ขออาสาสมัครเด็กในช่วงเช้า ว่ามีใครอยากช่วยเก็บขยะบริเวณโรงเรียนหรือไม่ เป็นการปลูกฝังให้เด็กรู้จักการดูแลสาธารณะสมบัติ โดยครูจะให้อาสาสมัครเลือกเองว่าอยากเก็บขยะบริเวณใดในโรงเรียน เช่น บริเวณรอบอาคารเรียน บริเวณสนามเด็กเล่น

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 16 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีการจัดโครงการที่ส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทำกิจกรรมให้บริการในชีวิตโรงเรียน โดยให้อาสาสมัครเด็กไปทำกิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียน และครูถามตามความสมัครใจว่าวันนี้จะทำอะไร เพื่อช่วยน้องอนุบาล 1 มีการพูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กเห็นถึงความสำคัญของการให้บริการในโรงเรียน และขออาสาสมัครเด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

มีการจัดโครงการที่ส่งเสริมให้เด็กช่วยอนุบาล 2 และอนุบาล 3 ได้มีโอกาสทำกิจกรรมให้บริการในชีวิตโรงเรียน คือเป็นโครงการที่จะให้อาสาสมัครเด็กช่วยอนุบาล 2 และอนุบาล 3 ไปทำกิจกรรมการให้บริการในชีวิตในโรงเรียน โดยครูจะถามตามความสมัครใจว่าวันนี้จะทำอะไร เพื่อช่วยน้องอนุบาล 1 บ้าง เด็ก ๆ จะเสนอความคิดว่าอยากทำอะไร เช่น อยากช่วยน้องเปลี่ยนชุดนอนตอนกลางวัน เป็นต้น

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน ด้านสามัคคีธรรม ในการให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการ ให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชนด้วยความสามัคคี ดังตารางที่ 46

ตารางที่ 46 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน: ด้านสามัคคีธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ให้เสรีภาพกับเด็กในการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด และจัดกิจกรรมการให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียน และชุมชนด้วยความสามัคคี						
1.1 ขออาสาสมัคร	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 ถามเด็กเกี่ยวกับการทำกิจกรรม	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.3 อธิบายให้เด็กเข้าใจ	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1
 2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2
 3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ให้เด็กรับรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเป็น สมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขจากการสัมภาษณ์ครู ในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันพ่อ และเปิด โอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วม ครูฝึกโดยขออาสาสมัครเด็กให้ออกมาแนะนำเพื่อนทำกิจกรรม สลับกันจนครบ ทุกคน ปลุกฝังว่าการเป็นผู้นำที่ดีต้องทำอะไร เช่น การเป็นเด็กดี เชื่อฟังคุณครู ผู้ตามต้องทำตามที่ ผู้นำบอก โดยครูขออาสาสมัครเด็กที่เป็นผู้นำ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

จัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันพ่อ และเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วม
ร่วมโดยการขออาสาสมัครให้เด็กนำเพื่อนในการทำกิจกรรม เพื่อฝึกการเป็น
ผู้นำผู้ตาม และสลับกันจนครบทุกคน

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 1 สัมภาษณ์: 17 ก.พ. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางโดยเปิดโอกาสให้
เด็กเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ โดยครูขออาสาสมัครเด็กให้ออกมานำ
กิจกรรมให้เพื่อน และดูแลการเปลี่ยนบทบาทให้เด็กมีโอกาสได้เรียนรู้บทบาททั้งผู้นำ ดังตัวอย่าง
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ในการเรียนการสอนครูจะจัดกิจกรรมที่让孩子ได้ทำเป็นกลุ่มย่อยย่อย ๆ โดยให้มี
การเลือกหัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่มใหม่ทุกครั้ง เพื่อสลับเปลี่ยนหมุนเวียน
บทบาทหน้าที่ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ในแต่ละบทบาท ทั้งบทบาทการเป็นผู้นำ
และบทบาทการเป็นผู้ตามในกลุ่ม

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 4 มี.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนใน
ระดับอนุบาล 3 มีแนวทางการโดยเน้นการเรียนการสอนโดยการจัดกิจกรรมกลุ่ม เช่น กิจกรรมวัน
สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น ขออาสาสมัครเพื่อให้ออกมานำกิจกรรม
และพยายามให้สลับกันออกมาทำ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม ครูจะขออาสาสมัครเพื่อให้ออกมานำกิจกรรม
และเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมมากที่สุด เช่น กิจกรรมออกกำลังกายตอนเช้า ครูขอ
อาสาสมัครออกมานำทำออกกำลังกายให้เพื่อนในห้อง ครูจะพยายามให้สลับกัน
ออกมาทำ เพื่อฝึกทักษะการเป็นผู้นำ และผู้ตาม

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน
ด้านสามัคคีธรรม ในการฝึกให้เด็กรับบทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ
เป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังตารางที่ 46

ตารางที่ 46 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน: ด้านสามัคคีธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรม ที่เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข						
2.1 จัดกิจกรรมกลุ่มย่อย/เปิดโอกาสให้เด็กมี ส่วนร่วม	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2
2.2 ขออาสาสมัคร	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3
2.3 สลับหมุนเวียนเปลี่ยนหน้าที่	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.3.3 ปัญญาธรรม

การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน ประกอบไปด้วย ประเด็นด้าน
ปัญญาธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นใน
สังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และ 2) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาใน
การทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้ง 6
โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความ
เป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนครู
จัดกิจกรรมเล่าข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม และใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นของเด็ก ๆ

เกี่ยวกับข่าวหรือสถานการณ์นั้น “ถ้าเป็นเด็ก ๆ เจอเหตุการณ์แบบนี้เด็ก ๆ จะทำอะไร”, “เด็ก ๆ คิดว่าควรจะทำอย่างไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

หยิบยกข่าวที่เกิดขึ้นจริงในช่วงนั้น ๆ ขึ้นมาร่วมพูดคุยกับเด็กและใช้คำถาม เพื่อให้เด็กได้ลองแก้ปัญหาที่ “ถ้าเป็นเด็ก ๆ เจอเหตุการณ์แบบนี้เด็ก ๆ จะทำอะไร”

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนครูจัดกิจกรรมเล่าข่าวหรือหยิบยกข่าวที่เกิดขึ้นจริงในช่วงนั้น ๆ ขึ้นมาร่วมพูดคุยกับเด็ก และใช้คำถามให้เด็กได้ลองแก้ปัญหาที่ “ถ้าเป็นเด็ก ๆ อยู่ในเหตุการณ์นี้จะทำอะไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กเล่าข่าวที่เตรียมมาหน้าชั้นเรียนโดยให้เด็กยกมือเพื่อออกมาเล่าข่าวให้เพื่อนฟัง และเมื่อเด็กเล่าข่าวจบ ครูจะหยิบยกข่าวนั้นมาพูดคุยกับเด็กว่า “ถ้าเด็ก ๆ อยู่ในเหตุการณ์นี้จะทำอะไร” เพื่อให้เด็กฝึกคิดการแก้ปัญหาตามความเป็นจริง

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 16 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีการหยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เห็นได้จากข่าวนำมาเล่ากับเด็ก ๆ ฟังทุกเช้าก่อนเริ่มเรียน โดยเด็กและครูร่วมกันเตรียมข่าวมา และถามเด็กเกี่ยวกับข่าวที่เกิดขึ้นเพื่อฝึกให้เด็กฝึกใช้ความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริง เช่น “ข่าวนี้ น่ากลัวหรือไม่ ถ้าเกิดขึ้นกับเด็ก ๆ จะทำอะไร เพราะอะไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

หยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เห็นได้จากข่าว นำมาเล่ากับเด็ก ๆ ฟังทุกเช้าก่อนเริ่มเรียน โดยเด็กและครูร่วมกันเตรียมข่าวมา เพื่อให้เด็กได้รู้ข่าวที่ใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เช่น ข่าวเด็กติดอยู่ในรถยนต์ ข่าวอุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นต้น แล้วครูถามเด็ก ๆ เกี่ยวกับข่าวที่เกิดขึ้น

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชนด้านปัญญาธรรม ในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังตารางที่ 47

ตารางที่ 47 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน: ด้านปัญญาธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริงและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม						
1.1 จัดกิจกรรมเล่าข่าว/เหตุการณ์ปัจจุบัน	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 ครูถามความคิดเห็นของเด็ก	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการถามความคิดเห็นของเด็กแต่ละคนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันและครูเปิดโอกาสให้เด็กเลือกวิธีที่ดีที่สุด ถ้าเด็กยังคิดไม่ออกครูใช้วิธีการใช้คำถามว่าแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้ดีหรือไม่ดีอย่างไร จากนั้นครูเปิดโอกาสให้เด็กเลือกวิธีที่ดีที่สุด ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ถามความคิดเห็นของเด็กแต่ละคนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกัน
ครูให้ตัวเลือกเด็กเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา จากนั้นครูเปิดโอกาสให้เด็กเลือกวิธีที่ดีที่สุด

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการใช้สถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ๆ ในการฝึกให้เด็กได้ตัดสินใจในการแก้ปัญหา ถามความคิดเห็นของเด็กโดยใช้คำถามชวนให้เด็กคิดว่า “เด็ก ๆ คิดว่าควรแก้ไขปัญหาดังวิธีไหน” ครูถามเหตุผลและร่วมพูดคุยกับเด็กถึงวิธีการแก้ปัญหาแบบต่าง ๆ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ในการทำงานแต่ละครั้ง เด็กอาจมีทะเลาะกันบ้างและถ้าเกิดปัญหาขึ้น ครูจะไม่
รีบตัดสิน ครูจะใช้วิธีถามความคิดเห็นของเด็กแต่ละคนเกี่ยวกับการแก้ปัญหาใน
นั้นๆ เพื่อให้เด็กฝึกวิธีการคิดแก้ปัญหาโดยมีครูคอยแนะนำ

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 16 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับ
อนุบาล 3 มีการหยิบยกสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นช่วงนั้น เมื่อเกิดสถานการณ์ที่จะต้องแก้ปัญหา ใช้วิธี
ถามคำถามปลายเปิดกับเด็กแต่ละคน เช่น “เด็ก ๆ คิดว่าควรใช้วิธีไหนในการแก้ปัญหา” โดยครูคอย
แนะนำอยู่ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

หยิบยกสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ๆ เมื่อเกิดสถานการณ์ที่จะต้อง
แก้ปัญหา ครูจะใช้วิธีถามคำถามปลายเปิดกับเด็กแต่ละคน “เด็ก ๆ คิดว่าควร
ใช้วิธีไหนในการแก้ปัญหา” จากนั้นลองใช้วิธีที่เด็กเสนอว่าสามารถแก้ปัญหาได้
หรือไม่

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน
ด้านปัญญาธรรมในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิด
สิทธิของผู้อื่น ดังตารางที่ 47

ตารางที่ 47 การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน: ด้านปัญญาธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น						
2.1 ถามความคิดเห็นของเด็ก/ใช้สถานการณ์จริงขณะนั้น	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.2 ให้เด็กเลือกวิธีที่ดีที่สุด/ถามคำถาม	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.4 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์

การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านคารวะธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย และ 2) ฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 คารวะธรรม

1) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตยจากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า มี 4 โรงเรียนใช้คำถามถามความคิดเห็นของเด็กทุกครั้งที่เกิดกิจกรรม เช่น “ชอบกิจกรรมนี้หรือไม่เพราะอะไร” โดยมี 4 โรงเรียน สร้างข้อตกลงให้เด็กควรฟังเพื่อนเมื่อมีเพื่อนพูดแสดงความคิดเห็นเนื่องจากทั้ง 4 โรงเรียนนี้มีศูนย์ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลเข้าไปทำกิจกรรมได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ครูถามความคิดเห็นของเด็กทุกครั้งที่จัดกิจกรรม เช่น ถามว่า “ชอบกิจกรรมนี้หรือไม่เพราะอะไร” โดยให้เด็กออกมาพูดทีละคน เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า มี 4 โรงเรียนมีการใช้คำถามถามความคิดเห็นของเด็กทุกครั้งที่จัดกิจกรรม เช่น “ชอบหรือไม่ชอบกิจกรรมนี้ เพราะอะไร” โดยสร้างข้อตกลงให้เด็กควรฟังเมื่อมีผู้พูดและสร้างข้อตกลงที่ใช้ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น “ควรฟังเมื่อมีผู้อื่นพูด” เนื่องจากทั้ง 4 โรงเรียนนี้มีศูนย์ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลเข้าไปทำกิจกรรมได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ให้เด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของตนเองที่มีต่อการทำกิจกรรมผ่านการถามคำถามของครู โดยครูเป็นผู้ถามว่า “ชอบหรือไม่ชอบกิจกรรมไหนเพราะอะไร” โดยครูพูดตกลงกับเด็กให้รู้จักการรับฟังผู้อื่นเมื่อผู้อื่นพูด

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 8 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า มี 1 โรงเรียนที่ครูถามความคิดเห็นของเด็กทุกคนในห้องเกี่ยวกับจัดกิจกรรม และสร้างข้อตกลงให้เด็กควรฟังเพื่อนเมื่อมีเพื่อนพูดแสดงความคิดเห็นเนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีศูนย์ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลเข้าไปทำกิจกรรมได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ครูเป็นแบบอย่างให้กับเด็กในการรับฟังความคิดเห็นของเด็กทุกคน โดยครูจะถามความคิดเห็นของเด็กทุกคนในห้องเกี่ยวกับจัดกิจกรรม เพื่อให้เด็กได้ฝึกการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และครูรับฟังความคิดเห็นของเด็กทุกคนว่าเด็กแต่ละคนต้องการอะไร เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของเด็กได้

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ด้านคุณธรรมในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย ดังตารางที่ 48

ตารางที่ 48 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์: ด้านการระดม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่าง ในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคม จากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย						
1.1 ครูใช้คำถามถามความคิดเห็นของเด็ก	1	1		1	1	
	2	2		2	2	
		3				
1.2 สร้างข้อตกลง	1	1		1	1	
	2	2		2	2	
		3				

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยจากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า มี 4 โรงเรียนที่ครูสร้างข้อตกลงร่วมกับเด็ก โดยครูถามเด็กว่า “อะไรควรทำและอะไรที่เด็ก ๆ ไม่ควรทำ” ให้เด็กเลือกหน้าที่ที่ตนเองอยากทำด้วยตนเองสำหรับวันนี้ เช่น เป็นคนแจกอุปกรณ์ให้กับเพื่อนในกลุ่มเนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีศูนย์ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลเข้าไปทำกิจกรรมได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ครูสร้างข้อตกลงร่วมกับเด็กโดยให้เด็กเลือกหน้าที่ที่ตนเองอยากทำด้วยตนเองสำหรับวันนี้ เช่น เป็นคนแจกอุปกรณ์ให้กับเพื่อนในกลุ่ม

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า มี 4 โรงเรียนที่มีการสร้างข้อตกลงให้
 รับผิดชอบเป็นกลุ่มให้เด็กรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง โดยครูมอบหมายหน้าที่ให้ตามความสนใจ
 ของเด็ก เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีศูนย์ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลเข้าไปทำกิจกรรม
 ได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

*ก่อนการทำกิจกรรม เด็กและครูร่วมกันสร้างข้อตกลงที่ใช้ในกิจกรรม และ
 มอบหมายหน้าที่ให้เด็กตามความสนใจ โดยการก่อนทำกิจกรรมครูทวน
 บทบาทหน้าที่ของเด็กแต่ละคนอีกครั้ง เพื่อให้เด็กรู้หน้าที่ของตนเองและของ
 เพื่อน*

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 8 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า มี 1 โรงเรียนที่มีการสร้างข้อตกลงกับ
 เด็กในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ โดยให้เด็กเลือกการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองตามความสนใจ
 เพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมให้มากที่สุดเนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีศูนย์ประชาธิปไตยที่เปิดโอกาส
 ให้เด็กวัยอนุบาลเข้าไปทำกิจกรรมได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

*สร้างข้อตกลงกับเด็กในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม
 ให้มากที่สุด โดยให้เด็กในการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง เมื่อเด็กแต่ละคนมี
 หน้าที่ด้วยตนเองแล้ว ครูให้เด็กทวนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย*

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากทักล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิง
 สร้างสรรค์ด้านคุณธรรมในการฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรม
 ศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย ดังตารางที่ 48

ตารางที่ 48 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์: ด้านการระดม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กทำหน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกัน ในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย						
2.1 สร้างข้อตกลง	1	1		1	1	
	2	2		2	2	
		3				
2.2 เด็กเลือกหน้าที่ตามความสมัครใจ	1	1		1	1	
	2	2		2	2	
		3				

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.4.2 สามัคคีธรรม

การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านสามัคคีธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และ 2) ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการรณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1) ให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อ โดยครูถามความสมัครใจในการขออาสาสมัคร “มีใครอยากช่วยครูทำสื่อหรือไม่” โดยที่ครูอธิบายจุดประสงค์ของกิจกรรมให้เด็กเข้าใจว่าตอนนี้เรามีกิจกรรมอะไร และทำเพื่ออะไรโดยเฉพาะสื่อการรณรงค์ให้คนในชุมชนออกมาเลือกตั้ง โดยมี 5 โรงเรียนที่ครูร่วมพูดคุยกับเด็กถึงความสำคัญของการสร้างสื่อเนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เมื่อทางโรงเรียนจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน ครูจะเปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลมีส่วนร่วม ครูอธิบายจุดประสงค์ของกิจกรรมให้เด็กเข้าใจก่อน และให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อง่าย ๆ ที่เด็กวัยอนุบาลสามารถทำได้ โดยการขออาสาสมัคร

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 3 สัมภาษณ์: 9 มิ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีการเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อ โดยครูถามความสมัครใจในการขออาสาสมัครให้ออกมาทำตามความเหมาะสม โดยมี 4 โรงเรียนที่ครูอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าจะมีการรณรงค์ในชุมชนเกี่ยวกับวันและโอกาสสำคัญต่าง ๆ และจัดกิจกรรมนี้เพื่ออะไร เนื่องจากความแตกต่างทางเทคนิคและวิธีการสอนของครู ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

พูดคุยถึงความสำคัญของการสร้างสื่อ เปิดโอกาสให้เด็กในระดับอนุบาลเข้าร่วมด้วยทุกกิจกรรม และครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อโดยขออาสาสมัครออกมาช่วยครูทำสื่อเพื่อ

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 1 สัมภาษณ์: 18 ก.พ. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางโดยครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อให้เด็กออกมาช่วยครูทำสื่อเพื่อใช้สำหรับการเดินรณรงค์ตามความสมัครใจของเด็กและมีการร่วมพูดคุยกับเด็กให้มีความเข้าใจในกิจกรรมว่าทำเพื่ออะไร ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เมื่อโรงเรียนจัดกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคม ทางโรงเรียนจะให้เด็กในระดับอนุบาลเข้าร่วมด้วยทุกกิจกรรม และครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อโดยให้เด็กออกมาช่วยครูทำสื่อเพื่อใช้สำหรับการเดินรณรงค์บริเวณโดยรอบโรงเรียน และยังให้เด็กมีส่วนร่วมในการเดินขบวนรณรงค์ด้วย

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ด้านสามัคคีธรรมในการให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังตารางที่ 49

ตารางที่ 49 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์: ด้านสามัคคีธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน						
1.1 ให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อ	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 พุดคุยถึงความสำคัญของการสร้างสื่อ	1	1	2	1	1	1
	2			2		2
		3				3
1.3 ขออาสาสมัคร	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการรณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนครูพุดคุยกับเด็กถึงประโยชน์และเหตุผลของการจัดกิจกรรมการรณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตย และใช้คำถามเพื่อพุดคุยกับเด็กเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม “เด็ก ๆ มีความเห็นว่าควรจัดกิจกรรมอย่างไร” ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เริ่มจากการอธิบายถึงประโยชน์และจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมการรณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยครูใช้คำถามเพื่อถามเด็กๆ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมว่าเด็กๆ มีความเห็นว่าควรจัดกิจกรรมอย่างไร

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 7 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนครูพูดคุยถึงความสำคัญของการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยว่าจัดขึ้นเพราะเหตุใด และครูใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นของเด็ก ว่าอยากให้มีการจัดกิจกรรมอย่างไรเช่น “เด็ก ๆ คิดว่าเราควรจัดกิจกรรมการณรงค์เพื่อให้คนในชุมชนรู้ได้อย่างไรดี” และนำวิธีหรือกิจกรรมที่เด็กเสนอมาต่อยอด ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ครูร่วมพูดคุยกับเด็กโดยถามความคิดเห็นเด็กๆ ถึงการณรงค์ให้คนออกไปเลือกตั้งว่า “เด็กๆ คิดว่าทำอย่างไร คนถึงออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง” เด็กจะช่วยกันเสนอความคิดเห็นและเด็กทั้งห้องร่วมกันเลือกวิธีที่ดีที่สุด จากนั้นครูก็นำวิธีหรือกิจกรรมที่เด็กเสนอไปทำกิจกรรมการณรงค์ให้คนออกมาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 16 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางโดยครูพูดคุยกับเด็กในห้องถึงการวางแผนกิจกรรมการณรงค์ และถามความคิดเห็นของเด็กโดยใช้คำถามปลายเปิด ให้เด็กได้ช่วยกันคิดว่า “เด็ก ๆ คิดว่าเราควรทำอะไรบ้างในการเดินรณรงค์เพื่อให้คนในชุมชนสนใจในกิจกรรม” และครูและเด็กนำวิธีหรือกิจกรรมที่เด็กเสนอมาจัดกิจกรรมการณรงค์ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ครูใช้วิธีการพูดคุยกับเด็กในห้องถึงการวางแผนกิจกรรมการณรงค์ โดยให้เด็กรู้จักการเห็นประโยชน์ส่วนรวม และใช้คำถามปลายเปิดกว้างๆ ให้เด็กได้ช่วยกันคิดว่า “เด็กๆ คิดว่าเราควรทำอะไรบ้างในการเดินรณรงค์เพื่อให้คนในชุมชนสนใจในกิจกรรม”

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 26 พ.ย. 59)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ด้านสามัคคีธรรมในการให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ดังตารางที่ 49

ตารางที่ 49 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์: ด้านสามัคคีธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการ รณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข						
2.1 ครูอธิบายการจัดกิจกรรมรณรงค์ให้เด็กเข้าใจ	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.2 ใช้คำถามถามความคิดเห็นของเด็ก	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2.4.3 ปัญญาธรรม

การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย ประเด็นด้านปัญญาธรรม 2 ประเด็น คือ 1) ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม และ 2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้ง 6 โรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1) ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคมจากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางคือใช้คำถามถามเด็กเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา เช่น "ถ้าเกิดเหตุการณ์แบบนี้เด็ก ๆ จะทำอย่างไร" โดยครูเป็นผู้ถามเหตุผลของเด็กในการเลือกวิธีการแก้ปัญหานั้น มีครูให้คำแนะนำเพื่อให้เด็กเลือกวิธีการแก้ปัญหานั้น ตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

เมื่อครูอยากฝึกให้เด็กรู้จักการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล ครูจะสมมติเหตุการณ์ขึ้นมาและถามเด็ก ๆ ว่าถ้าเกิดเหตุการณ์แบบนี้เด็ก ๆ จะทำอะไร โดยให้เด็กบอกเหตุผลด้วยว่าทำไมถึงเลือกที่จะแก้ไขปัญหาโดยวิธีนั้น ๆ

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 15 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางคือใช้คำถามถามเด็กเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา เช่น ครูถามว่า “ควรแก้ปัญหอย่างไรถึงจะดีที่สุด” ให้เด็กช่วยกันคิด โดยครูเป็นผู้ถามเหตุผลของเด็กในการเลือกวิธีการแก้ปัญหานั้น ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ถามเด็กเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วจึงพูดคุยกับเด็กให้เด็กช่วยกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาโดยครูถามเหตุผลของเด็กว่าทำไมจึงคิดว่าวิธีนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมและมีครูคอยแนะนำ

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 4 สัมภาษณ์: 8 ก.ค. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางคือใช้คำถามเพื่อถามความคิดเห็นเด็กก่อนว่าควรแก้ปัญหอย่างไร และครูถามว่าทำไมคิดว่าการแก้ปัญหาแบบที่เด็ก ๆ เลือกจึงเป็นวิธีที่ดีและเหมาะสม ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ทุกครั้งเมื่อเกิดปัญหาขึ้น เป็นที่แน่นอนว่าเด็กจะต้องบอกครูถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ครูจะไม่เข้ามาตัดสินโดยทันที ครูจะมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนหรือคอยช่วยเหลือเท่านั้น โดยครูจะถามความคิดเห็นของเด็กก่อนว่า “ควรแก้ปัญหอย่างไร” เพื่อให้เด็กได้คิด

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ด้านปัญญาธรรมในการฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่น เพื่อประโยชน์ต่อสังคม ดังตารางที่ 50

ตารางที่ 50 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์: ด้านปัญญาธรรม

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
1. ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่าง สร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม						
1.1 ใช้คำถามถามเด็กเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
1.2 ครูถามเหตุผล	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายถึง 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่
ด้วย จากการสัมภาษณ์ครูในระดัอนุบาล 1 พบว่า ทุกโรงเรียนเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิด
เห็นเกี่ยวกับการเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา โดยครูให้เด็กเลือกวิธีการแก้ปัญหาจากสิ่งที่เด็ก ๆ
ช่วยกันเสนอ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

ปลูกฝังเรื่องการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม แต่เมื่อเกิดปัญหาทะเลาะกันครูจะให้
เด็กเล่าเรื่องทั้งหมดให้ครูฟัง และครูให้ตัวเลือกในการแก้ปัญหา “ควรแก้ไข
อย่างไรระหว่างวิธีที่ 1 หรือวิธีที่ 2 เพราะอะไร” เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการคิดแก้ไข
ปัญหา

(ครูอนุบาล 1 โรงเรียนที่ 5 สัมภาษณ์: 15 ก.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 2 พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางคือครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น ให้เด็กลองใช้วิธีแก้ปัญหาที่เด็กเลือกเพื่อให้เด็กรู้ด้วยตนเองว่าวิธีการแก้ปัญหาที่นั้นเหมาะกับสถานการณ์ ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

สร้างข้อตกลงในการทำกิจกรรม ให้เด็กมีสิทธิเสรีภาพเลือกทำหน้าที่ที่ตนเองสนใจหรือเล่นเกมที่ตนเองสนใจได้ แต่ต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ครูจะให้เด็กเสนอวิธีแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยครูคอยแนะนำและดูแล

(ครูอนุบาล 2 โรงเรียนที่ 6 สัมภาษณ์: 25 พ.ย. 58)

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 3 พบว่า ทั้ง 2 โรงเรียนที่ทำการเปิดสอนในระดับอนุบาล 3 มีแนวทางคือครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น ให้เด็ก ๆ ลองแก้ไขปัญหาวด้วยวิธีนั้น แล้วมาคุยกันว่าวิธีไหนเหมาะสมที่สุด ดังตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

การคำนึงถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของเด็กโดยการเพิ่มบทบาทของเด็ก และลดบทบาทของครูลง โดยให้เด็กได้เสนอวิธีการแก้ไขปัญหาลittle และลองแก้ไขปัญหาวด้วยวิธีนั้น แล้วมาคุยกันว่าวิธีไหนเหมาะสมที่สุด

(ครูอนุบาล 3 โรงเรียนที่ 2 สัมภาษณ์: 5 มี.ค. 58)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ด้านปัญญาธรรมในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าทีความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย ดังตารางที่ 50

ตารางที่ 50 การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์: ด้านปัญญาธรรม (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน					
	โรงเรียนที่ 1	โรงเรียนที่ 2	โรงเรียนที่ 3	โรงเรียนที่ 4	โรงเรียนที่ 5	โรงเรียนที่ 6
2. ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย						
2.1 เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3
2.2 ครูให้เด็กเลือก/ใช้วิธีแก้ปัญหาที่เด็กเลือกเอง	1	1	1	1	1	1
	2	2	2	2	2	2
		3				3

* หมายเหตุ 1 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 1

2 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 2

3 หมายถึง การสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับอนุบาล 3

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multiple case studies) กรณีศึกษาจำนวน 6 กรณี ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบประจำปี พ.ศ. 2555 ประกอบด้วยโรงเรียนที่ 1 โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนที่ 5 และโรงเรียนที่ 6 ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยโดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกช่วงศึกษานำร่องในเดือน มกราคม พ.ศ. 2558 ช่วงที่สองเก็บข้อมูลจริง ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - พฤศจิกายน 2558 รวมเป็นเวลาทั้งสิ้น 11 เดือน มีรายละเอียดครอบคลุมสาระสำคัญดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น คือประเด็นด้านการบริหาร และประเด็นด้านการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ด้านการบริหาร

จากการเก็บข้อมูลด้านการบริหารโดยใช้การสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสาร ได้สรุปผล แจกแจงเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดแผนงาน และนโยบาย

การกำหนดแผนงานและนโยบายโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ประกอบด้วยประเด็นย่อย 4 ประเด็น ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ และการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน

ผลจากการเก็บข้อมูลวิจัย พบว่า ทุกโรงเรียนมีแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์โดยการคำนึงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการระงับอารมณ์ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม โดยมีการประชุมบุคคลากรเพื่อร่วมกันศึกษาข้อมูลของโครงการ เข้าใจถึงเป้าหมายเดียวกัน และการแบ่งงานในแต่ละสายชั้น รวมถึงการกำหนดครูผู้รับผิดชอบในโครงการ

1.2 การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า รูปแบบที่พบมากที่สุดในการออกแบบและจัดลำดับแผนงานคือ การเตรียมโครงการที่จะจัดขึ้นให้เกี่ยวข้องกับพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยในเด็ก และพบน้อยที่สุด คือ การประชุมบุคลากรเพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายของโครงการ ทั้งนี้สืบเนื่องจากโครงสร้างการบริหารของโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีบุคลากรเป็นจำนวนมาก จะสามารถกระจายหน้าที่การดำเนินงาน และการแบ่งงานเพื่อดำเนินโครงการ

1.3 การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า มี 2 รูปแบบ โดยรูปแบบที่พบมากที่สุด คือ รูปแบบที่ 1 การใช้แบบรายงานผลของครูผู้รับผิดชอบจากการประชุมกันระหว่างบุคลากรและเสนอต่อผู้บริหาร รองลงมาคือ รูปแบบที่ 2 การใช้แบบรายงานผลและการนิเทศ ทั้งนี้ขึ้นกับขนาดของโรงเรียนและจำนวนบุคลากรของโรงเรียน โรงเรียนที่มีจำนวนบุคลากรน้อยจะมีข้อจำกัดในการมีผู้นิเทศติดตามการดำเนินงาน และถ้าเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่สามารถมีผู้นิเทศ จะมีแบบรายงานผลการนิเทศติดตามการดำเนินงานเสนอต่อผู้บริหาร ซึ่งมักจะเป็นการสรุปประเด็นในเรื่องปัญหาอุปสรรค และวิธีการแก้ปัญหา

1.4 การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า มี 2 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 การใช้แบบรายงานผลของครูผู้รับผิดชอบในแต่ละสายชั้นจากการประชุมกันระหว่างบุคลากร สรุปรายงานกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมบูรณาการที่พบจากพฤติกรรมของเด็กที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย และเสนอต่อผู้บริหาร รองลงมาคือ รูปแบบที่ 2 การใช้แบบรายงานผลและการนิเทศโดยครู เช่น การจัดการนิเทศภาคการเรียนละ 1 ครั้ง พร้อมกับใช้แบบรายงานผลเพื่อนำเสนอผู้บริหาร ซึ่งพบว่าโรงเรียนที่มีจำนวนบุคลากรน้อย มีข้อจำกัดในการใช้บุคลากรทำการประเมินผลโครงการ

2. งานด้านบุคลากร

การดำเนินการด้านบุคลากร ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ และการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร

2.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่ ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ และการระดมความคิดแจ่มแจ้งหน้าที่รายละเอียดของงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การแต่งตั้งคณะกรรมการ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทุกโรงเรียนมีการแต่งตั้งครูให้เป็นคณะกรรมการโครงการ ซึ่งดำเนินการโดยฝ่ายกิจการนักเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยขึ้น จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ ระบุเป็นตำแหน่ง ดังนี้ ประธาน รองประธาน เลขานุการ

และกรรมการ โดยเสนอให้ผู้บริหารทำการอนุมัติ ส่วนในเรื่องของการระดมความคิดแจ่มแจ้งหน้าที่ รายละเอียดของงาน จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า มีขั้นตอนการประชุม/วางแผนกิจกรรมใน โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง แจ่มแจ้งหน้าที่รายละเอียดของงานโดยแต่งตั้งคณะกรรมการ ประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมตามที่ได้วางแผน กิจกรรมในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง และประเมินผล/รายงานผลโครงการ

2.2 การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ การจัดสัมมนา ทางวิชาการ และการส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอนและการ ปฏิบัติ ซึ่งการจัดสัมมนาทางวิชาการ จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1 อนุบาล 2 และอนุบาล 3 ของทุกโรงเรียน พบว่า ครูทุกโรงเรียนได้รับการจัดอบรมโดยทางโรงเรียนเป็นผู้จัดขึ้น มีตัวแทนครู ในระดับประถมศึกษาที่เป็นตัวแทนไปอบรมกับหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้ถ่ายทอดให้ ซึ่งเนื้อหาหลักใน การจัดอบรม คือ จุดประสงค์ของโครงการซึ่งเป็นแนวทางในการปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรม ประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาลใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้าน ปัญญาธรรม ส่วนการส่งครูในระดับอนุบาลเพื่อเข้าอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการ สอน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู ทั้ง 6 โรงเรียน ไม่พบว่ามี การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมกับ หน่วยงานต้นสังกัด ครูในระดับอนุบาลได้รับเพียงการถ่ายทอดจากครูระดับประถมศึกษาที่ไปเข้ารับ การอบรม รวมถึงการพัฒนาบทบาทครูในการส่งเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยให้กับเด็ก ทั้งในด้าน การให้ความรู้แนวทางการปฏิบัติ การเป็นแบบอย่าง การจัดกิจกรรม ทศนคดีต่อเรื่องประชาธิปไตย ให้กับเด็ก และการเป็นผู้อำนวยความสะดวก

3 งานทรัพยากร

งานทรัพยากรประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียน ประชาธิปไตยตัวอย่าง และการจัดเตรียมสถานที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ การจัดนิทรรศการ และการจัดทำเอกสารประกอบโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง ดังนี้ การจัดนิทรรศการ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า มีการจัดทำเอกสารแนะนำศูนย์ การเรียนรู้ประชาธิปไตย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างที่ โรงเรียนเข้าร่วม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย วิธี ดำเนินงาน และรูปภาพประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ ส่วนในเรื่องเอกสารประกอบโครงการ โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า มีการจัดทำแผนพับแนะนำโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดพื้นฐานของโรงเรียน ประกอบด้วย ปรัชญา วิสัยทัศน์ และคำขวัญ คำอธิบายวิถีชีวิต

ประชาธิปไตย ประกอบด้วย พฤติกรรมประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการระดม 2) ด้านปัญญาธรรม 3) ด้านสามัคคีธรรม ซึ่งพฤติกรรมประชาธิปไตยในระดับอนุบาล การระดม คือ การเคารพซึ่งกันและกัน การยอมรับในการตัดสินใจของผู้อื่น รวมถึงยอมรับข้อตกลงของกลุ่ม ปัญญาธรรม คือ การแก้ไขปัญหาพร้อมกับเพื่อน และรู้จักการแก้ไขปัญหาพร้อมกับเพื่อนโดยไม่ใช้ความรุนแรง ด้านคำพูดหรือการกระทำ รวมถึงการแนะนำการยอมรับวิธีการแก้ไขปัญหาจากเพื่อน สามัคคีธรรม คือ การทำงานร่วมกับเพื่อน การอยู่ร่วมเป็นกลุ่มกับเพื่อนที่มีความแตกต่างได้ รู้จักการแบ่งปันกับเพื่อนทุกคนอย่างเท่าเทียม ให้ความร่วมมือในการทำงานและช่วยเหลือร่วมกับเพื่อนจนงานสำเร็จ และผลที่ได้รับจากการพัฒนากิจกรรมของโรงเรียน รวมถึงรางวัลต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้รับจากการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ประกอบด้วย รางวัลโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างแล้ว และได้รับเกียรติบัตรรางวัลโรงเรียนที่รักษามาตรฐานโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

3.2 การจัดเตรียมสถานที่ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ การจัดเวทีการแสดงและการประกวด และการจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ การจัดเวทีการแสดงและการประกวด จากการวิเคราะห์เอกสาร ไม่พบว่ามีการจัดเวทีการแสดงและการประกวดที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องประชาธิปไตยในระดับอนุบาล และการจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ ไม่พบว่ามีการจัดฐานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องประชาธิปไตย ในระดับอนุบาล

4. การเงินและงบประมาณ

การดำเนินงานด้านการวางแผนการเงินและงบประมาณประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ การจัดทำงบประมาณ และการสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ การจัดทำงบประมาณ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า มีผู้รับผิดชอบโครงการเขียนแบบเสนองบประมาณโดยแจกแจงกิจกรรมที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างและระบุยอดเงินที่จะใช้ในแต่ละกิจกรรมเพื่อเสนอต่อผู้บริหารให้อนุมัติงบประมาณ ส่วนในเรื่องการสรุปยอดเงินแจ้งจากแต่ละโครงการ จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ผู้รับผิดชอบสรุปงบประมาณ โดยได้สรุปค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานกิจกรรมที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง มีการแจกแจงจำนวนเงินรายรับและรายจ่ายเพื่อเสนอต่อผู้บริหารให้ทราบ

ประเด็นที่ 2 ด้านการนำไปปฏิบัติ

จากการเก็บข้อมูลด้านการนำไปปฏิบัติโดยใช้การสัมภาษณ์และการสังเกต ได้สรุปผลแจกแจงเป็นรายด้านทั้ง 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตครูในระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 พบว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงในการเรียนผ่านการพูดคุยโดยครูใช้คำถาม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาการระดมสมองซึ่งจากการวิจัย พบว่า ครูส่งเสริมการระดมสมองใน 3 เรื่องคือ 1) การยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกัน 2) การฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียม 3) การฝึกให้เด็กยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง เช่น “ในการเรียนเราควรทำอะไรบ้าง”, “การทำกิจกรรมในครั้งนี้เด็ก ๆ ควรทำหรือไม่ควรทำอะไรบ้าง” และมีการทบทวนข้อตกลงร่วมกัน โดยจัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม ครูมอบหมายหน้าที่อย่างชัดเจนให้เด็กทุกคนตามความสมัครใจ เช่น หัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่ม และให้สลับบทบาทหน้าที่กันในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป โดยสรุปขั้นตอนการพัฒนาการระดมสมองในเด็กได้ดังนี้

การพัฒนาการระดมสมอง

1. ก่อนเริ่มกิจกรรม

1.1 ครูกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกันและสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น คือ เด็กจะต้องยกมือเพื่อแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของตนเองและฝึกการเป็นผู้ฟังและผู้พูดที่ดี

1.2 ครูให้เด็กเป็นผู้สร้างข้อตกลงร่วมกันโดยใช้คำถามแบบปลายเปิด

1.3 ครูเรียบเรียงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มาจากเด็กเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกันโดยใช้หลักเหตุและผล

2. ระหว่างกิจกรรม ครูจะสังเกตพฤติกรรมเด็กจากการทำงานเป็นกลุ่มตามงานที่ครูมอบหมาย และเมื่อพบปัญหาความขัดแย้ง ครูจะใช้วิธีตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา

3. หลังกิจกรรม ครูทบทวนข้อสรุปและกติกาการอยู่ร่วมกัน

การพัฒนาสามัคคีธรรม ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูและการสังเกตการเรียนการสอนในห้องเรียน พบว่า การจะพัฒนาสามัคคีธรรมสามารถดำเนินการใน 2 เรื่อง คือ 1) ฝึกให้เด็กวางแผนกติกาการทำงานร่วมกันจากการทำงานกลุ่ม โดยครูมีบทบาทเป็นผู้ตั้งคำถาม 2) สร้างข้อตกลงให้เด็กร่วมมือและผัดขอกการทำงานกลุ่ม มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. ครูอธิบายงานที่จะทำ เช่น เล่นเกมการศึกษา

2. ให้เด็กเลือกงานที่จะทำร่วมกัน

3. ให้เด็กวางแผนการเล่น และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการเล่นตามความสมัครใจ

4. ส่งเสริมการช่วยเหลือ และรับผัดขอกร่วมกันในระหว่างการทำงาน

การพัฒนาปัญญาธรรม ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูและสังเกตการเรียนการสอนในห้องเรียน พบว่า การพัฒนาปัญญาธรรมในห้องเรียนสามารถดำเนินการได้ 2 เรื่อง คือ 1) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งๆ ที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์จากกิจกรรม และ 2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนอย่างมีเหตุผลและคุณธรรม โดยครูจะใช้วิธีการตั้งคำถามปลายเปิด โดยสรุปขั้นตอนได้ดังนี้

1. เมื่อเกิดปัญหา เช่น ปัญหาจากกิจกรรมกลุ่ม จากข่าวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมใกล้ตัวเด็ก ครูตั้งคำถามถึงแนวทางการแก้ปัญหา
2. ให้เด็ก ๆ ร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ
3. ฝึกให้เด็กตัดสินใจหาทางออกของปัญหาจากข้อเสนอต่าง ๆ โดยใช้หลักเหตุผล
4. ให้เด็กทดลองแก้ปัญหาตามวิธีที่เด็ก ๆ เสนอ
5. สรุปการเรียนรู้ร่วมกัน

2. การฝึกปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 พบว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีแนวทางการฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ครูจัดกิจกรรมที่让孩子ได้ฝึกการเป็นผู้นำผู้ตามในกิจกรรมตามแนวประชาธิปไตย เช่น กิจกรรมสวดมนต์เคารพธงชาติและนำสวดมนต์ เพื่อปลูกฝังการรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยครูขออาสาสมัครเด็กให้ออกมานำกิจกรรม ครูพยายามให้เด็กผลัดกันออกมาทำหน้าที่ผู้นำทุกคนโดยสลับกันไป จัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้สิทธิของตนเองในการเลือกตั้ง ครูต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรม โดยพัฒนาหลักธรรม 3 ประการดังนี้

คารวะธรรม ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ครู พบว่า การพัฒนาคารวะธรรมตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) เปิดโอกาสให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันจากกิจกรรม เช่น การเลือกตัวแทนนักเรียนหรือตัวแทนกลุ่ม ผ่านการตั้งคำถามของครู 2) ฝึกกิจกรรมการผลัดกันเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี เช่น กิจกรรมร้องเพลงชาตินำสวดมนต์ โดยสรุปขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

1. ครูถามคำถามให้เด็กเสนอชื่อผู้ที่ต้องการเลือก
2. ทบทวนกติกาการเลือกตั้งและกติกาการเสนอความคิดเห็น เช่น การยกมือก่อนเสนอความคิดเห็น
3. ให้เด็กเสนอความคิดเห็น

4. ลงคะแนนเสียงโดยใช้บัตรเลือกตั้ง

สามัคคีธรรม จากผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ครู การพัฒนาสามัคคีธรรมตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนโดยใช้สิทธิ์ 1 คน 1 เสียง โดยไม่บังคับผู้อื่น 2) เปิดโอกาสให้เด็กประสานความร่วมมือบ่อย ๆ โดยสรุปขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

1. ครูอธิบายถึงความสำคัญของการออกเสียงเลือกตัวแทนโดยใช้นิทานเป็นสื่อ
2. สร้างข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรม เช่น ฟังขณะเพื่อนพูด ทุกคนมีอิสระในการเลือก
3. ให้เด็กลงคะแนนเลือกตัวแทน
4. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงเหตุผลในการเลือกตัวแทน

ปัญญาธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ครู การพัฒนาปัญญาธรรมตามวิถีประชาธิปไตยในโรงเรียนต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) การฝึกให้เด็กตัดสินใจโดยใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทน และก่อนการตัดสินใจให้เด็กทบทวนเหตุผลที่เลือก 2) ฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนน ซึ่งควรทำบ่อย ๆ และควรมีการทบทวนกติกาการเลือกตั้งก่อนเริ่มกิจกรรม

3. การประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 พบว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีแนวทางการฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ของสังคม พุดคุยปลูกฝังความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคม เช่น การทิ้งขยะให้ถูกที่ หรือ งานของตนเองตามที่ได้รับมอบหมาย โดยใช้การเล่านิทานเป็นสื่อ ในส่วนที่ต่างกันคือ ครูในระดับอนุบาล 1 และอนุบาล 2 ใช้วิธีการเล่านิทานในการสอน ส่วนครูระดับอนุบาลใช้วิธีการสอนจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและใช้คำถาม เช่น “ถามเด็กว่าถ้าโรงเรียนของเราเต็มไปด้วยขยะแบบนี้ดีหรือไม่ เพราะอะไร” โดยพัฒนาหลักสูตร 3 ประการดังนี้

การวชิธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ครู การพัฒนาการวชิธรรมในการประยุกต์ใช้และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชนโดย 1) ใช้สื่อ เช่น นิทาน เพลง คำกลอน มีเนื้อหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อน 2) การสอดแทรกเรื่องค่านิยม 12 ประการ 3) ความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีผลต่ออาชีพในชุมชนที่แตกต่าง รวมถึงการสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน เช่น การเคารพผู้ใหญ่ การฝึกสวัสดีครูเพื่อเคารพและรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสังคม

สามัคคีธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ครู พบว่า การพัฒนาสามัคคีธรรมในการประยุกต์ใช้และขยายผลในชุมชนต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) ให้เสรีภาพเด็กในการมีส่วนร่วม

ในการคิดและจัดกิจกรรมให้บริการในวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชน พบว่า โดยเฉพาะเด็กในระดับอนุบาล 2 สามารถทำงานให้บริการผู้อื่นได้ดี เช่น ช่วยเตรียมนมให้น้องอนุบาล 1 ช่วยน้องเปลี่ยนชุดนอน 2) ให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในกิจกรรมเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกในสังคมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เช่น นำเพื่อนในกิจกรรมวันพ่อ เป็นต้น

ปัญญาธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ครู พบว่า การพัฒนาปัญญาธรรมในการประยุกต์ใช้และขยายผลในชุมชนต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริง เช่น ชาวที่เด็กเตรียมมาแล้วหน้าชั้นเรียนและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมผ่านการตั้งคำถามของครู เช่น เจอเหตุการณ์แบบนี้เด็กจะอย่างไร 2) ฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นจากการใช้สถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นเช่น การทะเลาะกัน เป็นต้น

4. การนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์

จากการสัมภาษณ์ครูในระดับอนุบาล 1, อนุบาล 2 และอนุบาล 3 พบว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีแนวทางการในให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยครูถามความสมัครใจในการขออาสาสมัคร “มีใครอยากช่วยครูทำสื่อหรือไม่” และอธิบายจุดประสงค์ของกิจกรรมให้เด็กเข้าใจว่าตอนนี้เรามีกิจกรรมอะไร และทำอะไรโดย เช่น สื่อการณรงศ์ให้คนในชุมชนออกมาเลือกตั้ง โดยการทำป้ายการณรงศ์การเลือกตั้งและขออาสาสมัครเด็กให้เดินถือป้ายการณรงศ์ในบริเวณโดยรอบโรงเรียนโดยพัฒนาหลักธรรม 3 ประการดังนี้

คารวะธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ครู พบว่า การพัฒนาคารวะธรรมด้วยการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) ฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรมประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตย ผ่านการตั้งคำถามของครู เพื่อให้เด็กแสดงความคิดเห็นที่แสดงถึงความต้องการต่อกิจกรรมที่ทำภายใต้กติกาของประชาธิปไตย คือ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง 2) ฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตย โดยสรุปขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

1. ก่อนทำกิจกรรม

1.1 สร้างข้อตกลงร่วมกันที่จะใช้ทำกิจกรรม

1.2 ให้เด็กเลือกหน้าที่ตามความสมัครใจ เช่น แจกอุปกรณ์ให้เพื่อน

1.3 ครูทบทวนบทบาทหน้าที่แต่ละคนอีกครั้ง เพื่อให้ได้รู้หน้าที่ของตนเอง และของเพื่อน

2. ระหว่างทำกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วมมากที่สุดจากการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง

สัมคันธ์ธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ครู พบว่า การพัฒนาสัมคันธ์ธรรมด้วยการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) ให้โอกาสเด็กอาสาสมัครสร้างสื่อแบบง่าย ๆ ในกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งครูควรพุดคุยถึงความสำคัญของการสร้างสื่อก่อนเริ่มทำกิจกรรม 2) ให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรม โดยครูควรพุดถึงประโยชน์และเหตุผลของการจัดกิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขผ่านการใช้คำถามปลายเปิด เช่น ควรจัดอย่างไรให้เกิดประโยชน์กับชุมชน เพื่อให้เด็กเสนอความคิดเห็นและเลือกวิธีที่ดีที่สุด

ปัญญาธรรม ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ พบว่า การพัฒนาปัญญาธรรมด้วยการนำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ ต้องคำนึงถึง 2 เรื่อง คือ 1) ฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ด้วยวิธีการตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่าง ๆ โดยใช้หลักเหตุและผล บทบาทของครูจึงไม่ควรตัดสินทันที แต่ควรเป็นผู้สนับสนุนหรือคอยช่วยเหลือเท่านั้น 2) ฝึกให้เด็กแก้ปัญหาหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมเพื่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยการเพิ่มบทบาทเด็กและลดบทบาทครู โดยสรุปขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

1. ครูปลูกฝังการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
2. ให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่สนใจ โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
3. เมื่อเกิดปัญหา ฝึกให้เด็กมองภาพรวมของเหตุการณ์ทั้งหมดจากคำบอกเล่าของทุกฝ่าย โดยยังไม่ตัดสินเหตุการณ์ทันที
4. ครูมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนและช่วยเหลือด้วยการตั้งคำถามเพื่อให้เด็กเสนอวิธีการแก้ปัญหา
5. ให้เด็กเลือกวิธีการแก้ปัญหาจากสิ่งที่เด็ก ๆ ช่วยกันเสนอโดยใช้หลักเหตุและผล

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยอย่าง มีข้อค้นพบที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ดังนี้

1. หลักธรรมที่พบได้จากโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

จากผลการวิจัย พบว่า คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ได้กำหนดลักษณะการดำเนินงานโดยกำหนดโครงการย่อยเป็น 4 โครงการที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง เพื่อให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมให้อยู่ภายใต้โครงการ ประกอบไปด้วย 1) โครงการด้านการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาส่งเสริมเด็กให้มีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อสังคม ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมและจิตสำนึกประชาธิปไตย 2) โครงการด้านการฝึกปฏิบัติประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อฝึกให้เด็กกล้าแสดงออก รู้จักแลกเปลี่ยนความเห็น ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดประชาธิปไตย 3) โครงการด้านการประยุกต์ใช้ และขยายผลประชาธิปไตยในชุมชน เป็นการฝึกปฏิบัติประชาธิปไตยในโรงเรียนขยายผลสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจแนวทางประชาธิปไตย และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนเป็นวิถีชีวิต 4) โครงการที่นำหลักประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในเชิงสร้างสรรค์ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และมีความยั่งยืน โดยรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในทั้ง 4 โครงการย่อยมีความคล้ายคลึงกันในภาพรวม ครุสอตแทรกพฤติกรรมประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการระดมความคิด ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม โดยผ่านกระบวนการกลุ่มให้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการตั้งคำถามของครูที่นำไปสู่การคิดของเด็ก ซึ่งผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาล ด้านการระดมความคิด เป็นหลักธรรมที่พบว่ามี การปลูกฝังให้เด็กมากที่สุด ในโครงการด้านการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้ โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างกันผ่านการจัดกิจกรรมกลุ่ม ฝึกให้เด็กยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมแบบพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ วิถีชีวิตและความเชื่อ ซึ่งปัญหาความแตกต่างนี้ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ง่าย ครูจึงเน้นให้เด็กทำกิจกรรมแบบกลุ่มและให้เด็กได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนเองรวมถึงการรู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น สอดคล้องกับ นิติไทย นัมคณิสสรณ์ (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากกระบวนการคิดและสัญลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษาซึ่งเป็นตัวกำหนดให้บุคคลมีความคิดความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสที่ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การร่วมมือกันในประชาคมของประเทศอาเซียน ที่จะมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างประเทศสมาชิกมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่สมาชิกในสังคมต้องเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมถึงระเบียบแบบแผนที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นและนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกัน

2. บทบาทครูและสถานศึกษา

จากผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนที่ครูเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนให้มีความเป็นประชาธิปไตย จะแสดงบทบาทในการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงคะแนนเลือกตั้ง เพื่อให้เรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตย การถามความคิดเห็นของเด็กเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดขึ้น ซึ่งพบว่าครูมีการใช้คำถามกับเด็กเป็นหลัก ซึ่งลักษณะของคำถามเป็นคำถามปลายเปิด สอดคล้องกับ Bloom (อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2545) ได้จัดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาไว้ 3 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งในด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) นั้น Bloom ได้จัดระดับจุดมุ่งหมายตามระดับความรู้จากต่ำไปสูงไว้ 6 ระดับ คือ ระดับความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแนวในการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อถามคำถามแล้วพบว่า เด็กมีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ครูตั้งคำถามในระดับที่สูงขึ้น คือระดับความเข้าใจ หรือถ้าเด็กมีความเข้าใจแล้ว ครูก็ควรตั้งคำถามในระดับที่สูงขึ้นไปอีก คือระดับการนำไปใช้ ทั้งยังมีการเน้นจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่ม ให้เด็กเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความสมัครใจเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม สอดคล้องกับ Danner (2012) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเด็กในการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนอนุบาล ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โดยทั่วไปกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเด็กที่จัดขึ้นนั้น ส่งผลให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นและมีประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลเพิ่มขึ้นด้วย และป.มหาพันธ์ (2544) ได้กล่าวว่า โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความรู้ ทักษะ ค่านิยมเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง แก่เด็กและเยาวชน ที่จะเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต กลไกสำคัญของโรงเรียนในการทำหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน ครูเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้และคุณสมบัติที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีในการให้ความรู้ และการปลูกฝังคุณสมบัติที่ต้องการให้แก่เด็กควรปฏิบัติตน โดยเฉพาะการสอนทั้งแบบจริงจังและไม่จริงจัง โดยการสอนอย่างจริงจังใช้ในบทเรียนที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยตรง ส่วนการสอนอย่างไม่จริงจังนั้นสอนได้ในทุกโอกาสทั้งในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมการเลือกตั้งในโอกาสที่มีการลงคะแนนเสียง และนำไปเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงครูควรใช้การสอนโดยกระบวนการกลุ่ม กระบวนการประชาธิปไตยเป็นการปฏิบัติระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่ม ด้วยเหตุนี้การปลูกฝังเรื่องประชาธิปไตยให้แก่เด็กจึงต้องกระทำเป็นกลุ่ม เนื่องจากทุกคนในกลุ่มจะต้องใช้ประสบการณ์เรื่องของตัวเองและหน้าที่ ความเห็นแก่ส่วนรวม การเคารพในสิทธิผู้อื่น การใช้สติปัญญาในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา การที่ครูสอนกระบวนการประชาธิปไตยให้ได้ผล ควรนำเอากระบวนการกลุ่มมาใช้ และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนก็ควรเป็นกิจกรรมที่เด็กร่วมกันทำเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แล้วยังช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างถาวร

3. ความแตกต่างของการส่งเสริมประชาธิปไตยของเด็กแต่ละวัย

จากผลการวิจัย พบว่า ครูในระดับอนุบาลมีแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยให้แก่เด็กในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 อนุบาล 2 และอนุบาล 3 ได้แก่ การฝึกให้เด็กยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง ฝึกให้เด็กรู้จักวางแผนในการทำงานร่วมกัน ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตาม และการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตามจากการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนในระดับอนุบาล 3 มีการฝึกให้เด็กรู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามมากที่สุด โดยการขออาสาสมัครเด็กให้ออกมานำกิจกรรม และให้เด็กสลับบทบาทหน้าที่เพื่อให้เรียนรู้บทบาทการเป็นผู้นำและผู้ตาม ทำให้เด็กมีความเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่น สอดคล้องกับ Merrifield (1967) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ภายในตัวของแต่ละคน โดยในสมัยก่อนเชื่อว่า ความเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรมคือเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่ในปัจจุบันเชื่อว่าความเป็นผู้นำสามารถเรียนรู้และปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวของแต่ละคนได้ และสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2546) ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ได้ระบุ มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในมาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตัวบ่งชี้ที่ 2 ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่ระบุว่า เด็กอายุ 5 ปี มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา

1. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ควรดำเนินการจัดอบรมสัมมนาให้แก่ครูผู้สอนในระดับอนุบาล เรื่องการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องให้เด็กมีพฤติกรรมประชาธิปไตย
2. สถานศึกษาควรมีการจัดทำหลักสูตรการสอนที่บูรณาการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็กอย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนของครูให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปเพื่อให้ได้ผลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ควรทำการศึกษาในกรณีศึกษาที่ไม่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างควบคู่กันด้วย เพื่อเปรียบเทียบผลวิจัย
  2. ควรมีการวิจัยในระดับอื่นในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย
- ตัวอย่าง

3. ควรทำการศึกษาพฤติกรรมประชานิยมไทย ด้านการวรรณะ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ในการบริหารสถานศึกษาควบคู่กันไปด้วย
4. ควรมีการแบ่งระดับของคำถามเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก และจัดลำดับของพฤติกรรมประชานิยมไทยของเด็กวัยอนุบาล
5. ควรมีการเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็นด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย

รายการอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา
ลาดพร้าว.
- ชนิษฐา ปะมะโท. (2554). *สภาพและปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาระดับอนุบาลของ
โรงเรียนเทศบาลนครสังข์ทองครุฑทองส่วนท้องถิ่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2536). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2536)*. พิมพ์ครั้งที่3.
กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์คุรุสภา.
- คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย. (2556). *โครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง.
สืบค้นจาก*
<http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2013/5/122071.pdf>time=
1367462319087
- ชรินทร์ พุ่มเกษม. (2549). *การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ: การวิจัยพหุ
กรณีศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวาลย์ ลิ้มรัชตะกุล. (2554). *สภาพและปัญหาการดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับ
อนุบาลของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.*
- ทิตนา เขมมณี. (2536). *ช่วยครูฝึกประชาธิปไตยให้แก่เด็ก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา เขมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.
พิมพ์ครั้งที่ 5*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา เขมมณี และคณะ. (2544). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน: การศึกษาพหุกรณี:
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงนุช สีลอ. (2554). *สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ
ประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิษฐ์ เขต 1.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทาลัย
ราชภัฏอุดรดิษฐ์.*
- นภัส ศรีเจริญประมง. (2554). *ผลของการใช้กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในห้องเรียนตาม
แนวคิดของจอห์นสันและจอห์นสันที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของเด็กวัยอนุบาล.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

- ป. มหาจันทร์. (2544). *สอนเด็กให้เป็นประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2552). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”*. สืบค้นจาก:
<http://www.fnfthailand.org/node/84>
- วรรณิ แกมเกตุ. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันเพ็ญ สุทธากาศ. (2552). *คู่มือกิจกรรมประชาธิปไตย สอนอย่างไรเด็กไทยไม่โกง*. สืบค้นจาก
<http://www.manager.co.th/Qol/ViewNews.aspxNewsID=9510000124913>
- ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ. (2554). *การวิเคราะห์ห้องคประกอบและการพัฒนาลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2549). *แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.ท.)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมค่าย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับผู้สอนชั้นระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหทัยบล็อกและการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2536). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2536)*. (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมค่าย*. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สร อักษรสกุล. (2552). *เด็กและเยาวชนกับประชาธิปไตยในอนาคต*. สืบค้นจาก
http://www.cpcs.nida.ac.th/home/index.php?option=com_content&view=article&id=116:2011-06-20-05-58-04&catid=41:2011-06-20-05-09-17&Itemid=38
- สาโรช บัวศรี. (2520). *ความหมายของประชาธิปไตยในแง่ของการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- สาโรช บัวศรี. (2544). *ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยใน การศึกษาปรัชญาการศึกษา ประชาธิปไตย และจริยธรรม*. ใน สุนทร โคตรบรรเทา (บ.ก.), *รวมบทความและงานเขียน*

- ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี: การศึกษาปรัชญาการศึกษา ประชาธิปไตย และจริยธรรม.
(88). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. (2546). ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางบ้าน โรงเรียน และท้องถิ่น ตามวิถีไทยที่ส่งผลต่อศักยภาพทางปัญญาของเด็กปฐมวัยในชนบท. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Baessa, D.Y., Chesterfield, R. & Ramos, T. (2002). Active learning and democratic behavior in guatemalan rural primary schools. *Comparative and International Education*, 32(2): 215-218.
- Baker, F. (2013). Responding to the challenges of active citizenship through the revised UK early years foundation stage curriculum. *Early Child Development and Care*, 183(8): 1115-1132.
- Berman, S. (1990). *Educating for social responsibility*. Retrieved from <http://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=slceslgen>
- Carol, J. B . (1993). *Human Cognitive Abilities*. Cambridge: University Press Cambridge.
- Danner, S. (2012). Participation of children in democratic decision-making in kindergarten: Experiences in germany and lithuania. *Socialinis Darbas Social Work*. 11(2): 411-420.
- Decker, A. C., & Decker, R. J. (2005). *Planning and administering early childhood programs*. (8thed). New Jersey: Pearson education.
- Dewey, J. (1976). *Democracy and education*. New York: Macmillan Company.
- Erikson, E. H. (1977). *Toys and reason: stages in the ritualization of experience*. London: Marion boyars.
- European Union. (2008). *Democracy at school and mutual understanding in the classroom*. Retrieved from <http://sw.lme.lausn.is/doc/908?download=false>
- Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gartrell, D. (2012). *Education for a civil society how guidance teaches young children democratic life skills*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Gartrell, D. (2013). *Democratic life skills: early childhood education (and beyond) for the 21st century*. United States of America: (n.p.)
- Kelly, D. C. (2008). Civic readiness: preparing toddlers and young children for civic education and sustained engagement. *National Civic Review*, 97(4), 55-59
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.

- Lister, R. (2007). Why citizenship: where, when and how children. *Theoretical inquiries in Law*, 8(2). 693-718.
- Lonnie, R. S., Judith, T., & Constance, A. F. (2010). *Handbook of research on civic engagement in youth*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Maykut, P. & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative research: a philosophic and practical guide*. London and Washington, DC: Falmer Press. New directions.
- Merrifield, C. W. (1967). *Leadership in voluntary enterprise*. New York: Oceania Publication.
- Moss, P. (2007). Bringing politics into the nursery. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(1): 5-20.
- Nalbantoglou, S. et al. (2015). Political socialization in the contemporary greek kindergarten views of kindergarten teachers and the readiness of preschoolers. *Journal of education and Training*. 2(2): 180-202.
- Philip, T. (2011). *Civil society index: Philippines-An assessment of Philippine civil society*. Quezon city: Caucus of development NGO networks.
- The children's identity and citizenship in europe. (2004). *Professional guidance: Citizenship education and identity in course for those who will work with pre-school children*. London, UK: The CiCe Thematic Network Project.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: design and methods*. (4th Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
 รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยและแผนการสอน

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรถพล อนันตวรสกุล	ผู้ช่วยคณบดี งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประธานสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี แสงเจริญ	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. คุณนพพร บุญแก้ว	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- ชุดที่ 1** แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร เรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
- ชุดที่ 2** แบบสัมภาษณ์ครู เรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
- ชุดที่ 3** แบบสังเกต เรื่องการจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ
ในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
- ชุดที่ 4** แบบวิเคราะห์เอกสาร เรื่องการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร

เรื่อง การวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ
ในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

วัตถุประสงค์

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างด้านการบริหาร

คำชี้แจง

1. ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
2. ลักษณะการสัมภาษณ์ เป็นลักษณะรายบุคคล มีการกำหนดคำถามไว้อย่างแน่นอน
3. แบบสัมภาษณ์ มีทั้งหมด 2 ตอน คือ
  - ตอนที่ 1** ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์
  - ตอนที่ 2** ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างด้านการบริหาร

ข้อมูลนี้จะสรุปเป็นภาพรวมเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น จึงไม่มีผลต่อผู้ให้ข้อมูล แต่ประการใด โปรดแสดงความคิดเห็นตามสภาพจริง และตอบคำถามทุกข้อ

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
นางสาวจूरรัตน์ สาคร
ผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ
ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. วันที่ให้สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....ถึง.....
2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี
3. เพศ ชาย หญิง
4. โรงเรียน.....สังกัด.....
5. ตำแหน่ง.....ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง.....ปี
6. วุฒิการศึกษา.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
ต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

1. การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงาน

.....
.....

2. การออกแบบและการจัดลำดับแผนงาน

.....
.....

3. การนิเทศติดตามการดำเนินงานตามโครงการ

.....
.....

4. การประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน

.....
.....

5. การส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาความรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติ

.....
.....

แบบสัมภาษณ์ครู

เรื่อง การวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ
ในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

วัตถุประสงค์

แบบสัมภาษณ์สำหรับครูฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างด้านการบริหาร และด้านการปฏิบัติ

คำชี้แจง

1. ผู้ให้ข้อมูล คือ ครูระดับชั้นอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

2. ลักษณะการสัมภาษณ์ เป็นลักษณะรายบุคคล มีการกำหนดคำถามไว้อย่างแน่นอน

3. แบบสัมภาษณ์ มีทั้งหมด 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ประกอบด้วย 2 ด้านคือ

1) ด้านการบริหาร 2) ด้านการนำไปปฏิบัติ

ข้อมูลนี้จะสรุปเป็นภาพรวมเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น จึงไม่มีผลต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด โปรดแสดงความคิดเห็นตามสภาพจริง และตอบคำถามทุกข้อ

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นางสาวจุรีรัตน์ สาคร

ผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียน
ประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. วันที่ให้สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.ถึง.....น.
2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี
3. เพศ ชาย หญิง
4. โรงเรียน.....สังกัด.....
5. ตำแหน่ง.....สอนในระดับชั้น.....
6. วุฒิการศึกษา.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตย

ตัวอย่างต้นแบบในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง ประกอบด้วย 2 ด้านคือ 1) ด้าน
การบริหาร 2) ด้านการนำไปปฏิบัติ

ด้านการบริหาร

1. ท่านได้เข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างในเรื่องใดบ้าง
และได้แนวทางอะไรมาใช้ในการปฏิบัติในสถานศึกษาของท่าน

.....

2. ท่านได้เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้พฤติกรรมเกี่ยวกับการสอน และการปฏิบัติตามแนว
ประชาธิปไตยในเด็กวัยอนุบาลหรือไม่อย่างไร ได้แนวทางการอบรมในเรื่องใดมาใช้ในการส่งเสริม
ประชาธิปไตยสำหรับเด็กในห้องเรียนของท่าน

.....

ด้านการปฏิบัติ

1. ท่านมีแนวทางให้เด็กยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มอย่างไร

.....

2. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมายอย่างไร

.....

3. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างไร

.....

4. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กวางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างไร

.....

5. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มอย่างไร

.....

6. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริงอย่างไร

.....

7. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กแก้ปัญหการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรมอย่างไร

.....

8. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กสร้างและเคารพในข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมของโรงเรียนอย่างไร

.....

9. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในการดำเนินชีวิตการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีตามแนวทางประชาธิปไตยอย่างไร

.....

10. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเลือกตัวแทนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร

.....

.....

11. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กมีส่วนร่วมประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมของโรงเรียน ด้วยความสามัคคีอย่างไร

.....

12. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจใช้เหตุผลในการเลือกตัวแทนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อย่างแท้จริง

.....

13. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กใช้เหตุผลในการยอมรับมติของการลงคะแนนเลือกตั้งตามที่ตกลง กันอย่างไร

.....

14. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพในความแตกต่างของบุคคลในสังคมอย่างไร

.....

15. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและรับผิดชอบในกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างไร

.....

16. ท่านมีแนวทางในการให้เสรีภาพกับเด็กในการร่วมคิดและจัดกิจกรรมการให้บริการในชีวิตใน โรงเรียนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร

.....

17. ท่านมีแนวทางในการให้เด็กรู้บทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำผู้ตามในการร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ เป็นสมาชิกในสังคมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร

.....

18. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในเรื่องใกล้ตัวเด็กที่เกิดขึ้นในสังคมตาม ความเป็นจริง และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร

.....

19. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กตัดสินใจในการแก้ปัญหาในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมโดยไม่ ละเมิดสิทธิของผู้อื่นอย่างไร

.....

20. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กเคารพและยอมรับในความคิดที่แตกต่างในการจัดกิจกรรม
ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมจากกิจกรรมในศูนย์ประชาธิปไตยอย่างไร

21. ท่านมีแนวทางในการฝึกให้เด็กรู้หน้าที่รับผิดชอบตามข้อตกลงที่ใช้ร่วมกันในกิจกรรมศูนย์การ
เรียนรู้ประชาธิปไตยอย่างไร

22. ท่านมีแนวทางการให้โอกาสเด็กร่วมสร้างสื่อกิจกรรมที่ประสานประโยชน์ระหว่างเด็กกับสังคมที่
สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างไร

23. ท่านมีแนวทางให้เด็กมีเสรีภาพในการวางแผนการจัดกิจกรรมการณรงค์เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่
เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมตามแนวทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างไร

24. ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กริเริ่มกิจกรรมประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่นเพื่อ
ประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร

25. ท่านมีแนวทางการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาที่มีผลต่อการใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรม
ที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วยอย่างไร

แบบสังเกต

เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบในโครงการ
โรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

วัตถุประสงค์

แบบสังเกตการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างต้นแบบ
ในโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่างสำหรับผู้บริหารฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวม
ข้อมูล ด้านการนำไปปฏิบัติ การจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยในหน่วยการเรียนรู้

ข้อปฏิบัติในการใช้สังเกต

1. การเตรียมตัวก่อนการสังเกต ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลและแนวทางในการสังเกตให้เข้าใจอย่าง
ชัดเจน โดยศึกษาประเด็นในการสังเกตจากโครงการโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง
2. การดำเนินการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสังเกต ได้แก่
วัน เวลา สถานที่ และข้อมูล ของผู้ถูกสังเกตให้ครบถ้วน บันทึกรายละเอียดที่เกิดขึ้นจริงในห้องเรียน
ตามประเด็นการสังเกต
3. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามประเด็นในการสังเกต เช่น การจดบันทึก การถ่ายภาพ การ
บันทึกภาพ เป็นต้น

คำชี้แจง

ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ที่แสดงถึงพฤติกรรมประชาธิปไตยสำหรับเด็กวัยอนุบาล มีดังนี้

ประเด็นที่สังเกต	พฤติกรรมบ่งชี้
1. ยอมรับข้อตกลงในการเรียนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม	1. ปฏิบัติตนตามข้อตกลงของกลุ่ม 2. แสดงความคิดเห็นในการสร้างข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม
2. เคารพในสิทธิเสรีภาพหน้าที่ที่เท่าเทียมกันในงานที่ได้รับมอบหมาย	1. ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง 2. ไม่ก้าวก่ายในบทบาทหน้าที่ของผู้อื่น
3. เคารพและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง	1. ไม่พูดแทรกขณะที่ผู้อื่นกำลังพูด 2. แสดงออกทางสีหน้า ท่าทางได้เหมาะสมเมื่อผู้อื่นแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง
4. วางแผนกติกาในการทำกิจกรรมร่วมกัน	1. มีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม 2. มีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม
5. ร่วมมือกันในการเรียนรู้และรับผิดชอบการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม	1. แนะนำช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่ม 2. ร่วมพิจารณาผลงานของกลุ่ม และร่วมมือกันปรับปรุงเมื่อมีข้อผิดพลาด
6. แก้ปัญหาในการเลือกสิ่งที่จะต้อง และเป็นประโยชน์จากกิจกรรมตามความเป็นจริง	1. เปรียบเทียบ/แยกแยะสิ่งที่จะต้องและไม่ถูกต้องได้ 2. เลือกสิ่งที่จะต้องและเป็นประโยชน์ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใกล้ตัวได้
7. แก้ปัญหาการทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่มอย่างมีเหตุผลและมีคุณธรรม	1. แก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลในการตัดสินใจ 2. ระบุและอธิบายเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจ

ตอนที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอนของครู

วัน.....เดือน.....ปี.....

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
1. ให้เด็ก ยอมรับ ข้อตกลงใน การเรียนรู้ ร่วมกันของ สมาชิกใน กลุ่มอย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
2. ให้เด็ก เคารพใน สิทธิเสรีภาพ หน้าที่ที่เท่า เทียมกันใน งานที่ได้รับ มอบหมาย อย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
3. ท่านมี แนวทางใน การฝึกให้ เด็กเคารพ และยอมรับ ในความ คิดเห็นที่ แตกต่าง อย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
4. ฝึกให้เด็ก วางแผน กติกาใน การทำ กิจกรรม ร่วมกัน อย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
5. ฝึกให้เด็ก ร่วมมือกัน ในการ เรียนรู้และ รับผิดชอบ การทำ กิจกรรมเป็น กลุ่มอย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
6. ฝึกให้เด็ก แก้ปัญหาใน การเลือกสิ่ง ที่ถูกต้อง และเป็น ประโยชน์ จากกิจกรรม ตามความ เป็นจริง อย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

ประเด็นที่ สังเกต	การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้			
	ช่วงกิจกรรม	บริบทของ เหตุการณ์	พฤติกรรมเด็ก	บทบาทครู
7. ฝึกให้เด็ก แก้ปัญหา การทำงาน ร่วมกับ เพื่อน เป็นกลุ่ม อย่างมี เหตุผลและ มีคุณธรรม อย่างไร	☐ กิจกรรมเสริม ประสบการณ์ ☐ กิจกรรมเสรี ☐ กิจกรรมเกม การศึกษา ☐ กิจกรรม เคลื่อนไหว และจังหวะ ☐ กิจกรรม สร้างสรรค์ ☐ กิจกรรม กลางแจ้ง ☐ กิจกรรม ในวิถีชีวิต			

แบบวิเคราะห์เอกสาร

วัตถุประสงค์

แบบวิเคราะห์เอกสารฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากการกำหนดแผนงาน และนโยบาย งานด้านบุคลากร งานทรัพยากร การเงิน และงบประมาณ เพื่อศึกษาโครงสร้างด้านการบริหาร

โรงเรียน.....สังกัด.....

ประเด็นที่ศึกษา	ชื่อเอกสาร	พบ	ไม่พบ	รายละเอียด
1. การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ				....
2. การระดมความคิดแจจแจงหน้าที่และรายละเอียดของงาน				....
3. การจัดนิทรรศการ				....
4. เอกสารประกอบโครงการโรงเรียนประชาธิปไตย ตัวอย่าง				....

ประเด็นที่ศึกษา	ชื่อเอกสาร	พบ	ไม่พบ	รายละเอียด
5. การจัดเวทีการ แสดงและการ ประกวด				....
6. การจัดฐาน กิจกรรม ต่าง ๆ				....
7. การสนับสนุน งบประมาณ				....
8. การสรุปยอดเงิน ที่ได้รับแจ้งจากแต่ ละโครงการ				....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวจุรีรัตน์ สาคร เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 21 เมษายน พ.ศ.2532 ที่จังหวัดสมุทรปราการ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีการศึกษา 2554 จากนั้นเข้ารับการศึกษาระดับปริญญาโทในสาขาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2555 และสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2558

